

مهٽويهڪ له خهر ماني نه ده بيات

— چهند وٽنه به ڪيش

شيرڪو هزار

۲۰۲۰

ناومرۆك

۷-۵	لهیلانی راستی- دكتور كامران بهدرخان
۱۶-۸	سه لاهه دینی ئەیووبی و میسەر تۆرنیللو - بۆکاچۆ
۱۷	ئەری ئەری مامەنی - هەژار
۲۰-۱۸	بوودا و خەمەکانی مرۆف
۲۷-۲۱	له دنیای کیمیای جادووگەری
۳۳-۲۸	چیرۆکی راستەقینە - لوسیان
۴۳-۳۴	شتیک له میژووی زمان و ئەدەبیاتی ئینگلیس
۵۲-۴۴	باسنیکی دەستووری عوسمانی
۵۶-۵۳	له نیوان شێخ عەبدولرەئوف نەقشبەندی و هەژار " له قەرەشلاخەوه بۆ سوئید " (بەرگی یەكەم) بەر هەمیکی
۵۹-۵۷	دەولەمەندی مرقۆیکی رووح دەولەمەند
۶۱-۶۰	پەسندی گەوجی - ئیراسموس
۶۴-۶۲	له " تینل و بیبل " - هوه بۆ تەلیفونی مۆبایل!
۶۷-۶۵	وردەکاریهك له بارەى میژووی یونان
۷۰-۶۸	سندووقەكەى فون هاگن
۷۱	سیاسەتمەدارەكەى بی-بی-جەك - هەژار
۷۳-۷۲	پیاوی كە دەیتوانی یژمیریت - مالباتاھان!
۷۶-۷۴	خویندکاران له دنیای تاییهتی خویاندا
۷۷	ئەدەبیاتی لیبەرتین

۸۰-۷۸	"حشرات"ی ئیرانی
۸۲-۸۱	پیاسهکه - تۆماس هاردی
۸۳	بهرگری - ریمکو کامپهرت
۹۶-۸۴	هیندیک نیتیمۆلوجی
۹۹-۹۷	زمانی باوشینی ئەقینداران له ئیسپانیا
۱۰۰	ههوادای مهیلی تو دهپسینم بیرسه بو؟
۱۰۱	له فهرهنگی " تمدن ایران باستان"!
۱۰۵-۱۰۲	وینهی چهند تابلویهکی ناودار
۱۱۰-۱۰۶	چهند بالندمیهک

نيوشەوہ . ئەستىرە بە ئاسمانەوہ نىہ . بە ھەزاران و بە سەدان ھەزار كورد، پىر و جەوان، ژن و زارو، ساغ و ناساغ، لەبەر بايەكى توند و سارد، بە سەر ريگاىەكى سەخت و خوار و پىچاۋ- پىچەمەن، ھەموو بەوجۆرە ، مىلى رىيان گرتوۋە ... دەپرۆن .

شار و دىھاتى بە دەورىيانەوہ وىرانەن . دوو كەلىك لە دوو كەلىكى مالىكەوہ نايەت . دەنگى وەرىنى سەگىك نايەت . رەز و مەزرا، زەوى و باخچە سووتاون . نە ميوە ھەن و نە گۆل و بۆن و رەنگى . مازوو، دەيندار ، ... گىوژ، سەيندار ، بى، شەنگە بى و... دارى بەروو و شكن سووتىند- راون و وەكو كىلى گۆرى گۆرستانان .

رانە مەر و گارانى دەواران نابىندرين . چوار دەور كاۋلە، كاۋلىكى تارىك .

لە دوورەوہ، ھەر رۆژە، رۆژ دەبرىسكىتەوہ و شار و گوندى ئاوەدان ديارن . لە دوورەوہ، لە زۆر دوورەوہ، بە ھار دەبىندرينت، خونچەى گۆل دەپشكوون . دەشت و مىرگى گەرميان و كوستان بە گيا و شىنايى، شىنايى پىر رەنگ دەرازىنەوہ . بە ھەشتى بۆن و رەنگ دەرگاي خۆى دەكاتەوہ .

بەلام، لە سەر ئەو ريگاىەى ئەوان، لەو گەلبىدە، رووناكيبەك نىہ، ھەتاو نىہ، رۆژ ھەلنايەت، نە رۆژ ھەلات ھەبە نە رۆژ ئاوا، گەلى تارىكە.

برىندار بە نىشى خۆيانەوہ، ژن و زارو لە برسەن و لە تىنووييان، دەئالينن و دەگرين . مندالى ساواش برسەيانە، مەمكى داىكيان وشك بوو و شىرى نىہ . كەس كەس نابىنيت . زۆر جارەن لەو تارىكيبەدا ريگا كەيان لى تىك دەچىت و ون دەبن .

بەلام ئەو كۆرەوہ كۆردە، بە زەحمەت، بە جەفا، بە خوين و برىنەوہ ھەر بۇ پىشەوہ دەپرۆن و، بە سەدان دلسووتاو ، گيان سووتاو و برىندار و مردووان لە دوو خۆيان بى گۆر و كىلىك لەو سەر ريگاىە بەجى دىلن .

نهمه حالی نهمه خملکهمه، به سالان ناوا بهو ریگیهمهون . له تاریکایی شمه، له رشمهبادا و . به سهرمای زستان به سهر نهمه ریگیهمهون و دهرؤن . نهمهانه، توماری رؤژانهی ژیننامهی خویان به مردووان و بریندارمکانیان لهسهر نهمه ریگیهمه نووسیوه و چاپ کردوه .

نهمه کومله خملکه، شموتیک، گهیشته کویتانیکي جوان له بناری چیاپهکی بلند و مهزن . نهمهانه، که له زورسالانهمه رووناکي و گهرمی و شادییان نهدیتبوو، له پریکدا، لهوبناره دیتیان : رووناکیهک بریسکایهمه . ریگای سمخت و خوار و پنچاوپنچ، تهخت و خوش و راستبوونهمه، نیدی نه بهردیک له سهر ریگا بوو و نه درکیک . دهوروبهر له ههر چوار لاهه هیدی هیدی بهدهرکهوت . له سهر ههر گردو، له قهدپالی ههر چیاپهک، له ههر پندهشتیک و، له پمانا ههر کانیهک، گوندی ناوهدان و رازاوه بهدهرکهوتن . میزگ و چیمهن، رمز و باخچه به سوسن و ریحانه، به نیرگز و بنهوشه، به گولنهخوین و بهلالیزک دهربریسکانهمه .

برینداران سهیری برینهکانیان دهکن، دهبینن گوشتهزوون بوون . دایکان سهیری مندالهمهکانیان دهکن، دهبینن رووی مندالیان نیدی تهر و بر و گهشه، مندال چیترا نه رهنگزمردن و نه به فرمتسکن . دایکان، سهیری مهمکیان دهکن، دهبینن مهمکیان پیر له شیرن . ریشسپی و ژنی بهتاهمن ههست به جهوان بوونهمه دهکن .

له نشیوی چیا و کویتانانهمه پهر دادهگهرین، بهرخ و کاری له لهومرگهی بژوینی بهرزدا ههلهدهبهنهمه و یاری دهکن . نهمه خملکه نیستا پندهکهنن و گورانی دهلین، گؤومند دهکن و سازن .

ههموو، نهمه پرسیاره له یهکنتر دهکن : مهگهر نهمه نالین و گریانه بؤکوئی چوو ؟ چ قهوما که چواردهوری نیمه له پریکدا ناوا ناوهدان و خوش، سهربهست و نازا، دهولهمند و رهنگینبوو ؟ مهگهر نیمه کهوتووینه بهههشتهوه ؟

ریشسپیهک و ژنیکي بهتاهمن، به گؤچانهکانیان نیشارهتیان به سهیری چیا کرد و گوتیان :

ببینن! کۆمەل چاویان برییه سەری چیا، دیتیان : لاوچاکیکی بە بەژن و بالا، بە شان و باهو، لەبار و لێهاتوو، بە گۆر و تین و بەخۆوه، شوخ و قیت و قۆز، بە باویشکیکەوه چاوانی هەلدینیت . بەجاریک دەنگی هاواری شادی لەو کۆمەلە بەرز بۆوه و، لە ریش سپییەکه و ژنە بەتەمەنەکیان پرسی : " نێستا مەگەر نەو رووناکییەهێ که دەبینین و هەست پێ دەکەین لە تیشکی روژەوه نیه و لە تیشکی چاوی نەو لاوهیه ؟ مەگەر چ قەوماوه ؟ "

لە دلخۆشییان، دوو فرمیسکی گەرمی شادی بەسەر کۆلمی ژنە بەتەمەنەکەدا هەلدەوهرن، دیسان لاومکە نیشانی کۆمەلەکه دەداتەوه و بە دەنگی نزا و هاوارەوه دەلێت : کوردستان لە خەم هەستا!

وەرگیرانی من لە شیومزاری کرمانجیی باکوور، لەم سەرچاویەوه :

KAMRAN BEDIR-KHAN, PERÇEYÊN BIJARTE, PARIS, 1971, rup. 2-4.

Leylana Rastiyê

دىكامىرۇن(واتە : دە رۆژ) بەناوبانگىرىن كىتئىي بۆكاجۆي نىتالىي سەدەي چاردەيە(۱۳۱۳-۱۳۷۵) كە سەد چىرۆك و مخۇ دەگىرىت، لە نىوان ۱۳۴۹ و ۱۳۵۳ دانراوہ . وارىكخراوہ كە گوايا دە كەس تىدا، ھەوت كچ و سى پياوى جەوان، دە رۆژ، ھەر كامەيان ھەر رۆژە چىرۆكىك دەگىرىتەوہ .
 من لە كىتئەكەمدا " لە دنياي دانئى و ... " پوختەي پىنج چىرۆكىم نووسىون، يەككىيان " چىرۆكى سەلاھەدینی ئەیووبى و مەلكەزدەق"ە . ئەمەش پوختەي چىرۆكىكى تىرى ئەو كىتئەيە، كە سەلاھەدینی ئەیووبى لىرەشدا وەكو ھەمىشە سەرورەئىكى بەرز و بەرىزە .

دەيەم رۆژ، كە دوا رۆژ بوو، بۇ چىرۆكى نۆيەم، نۆرەي دىۋنىۋ بوو، گوتى :

سەلاھەدین، ئەو دلئىرەي كە ئەوسا سولتانى بابل بوو، لە سەردەمى فرىدريكى يەكەمدا، بىستىيەوہ كە نامادەكارى بۇ ھەملەي سىيەمى مەسىھىيان بۇ قودس دەكرا . نىتر برىارى دا، ھەر بە شەخسى خۇي بچىت بزانتىت چ باسە . كاروبارى مېسرى بە كەسانىكى جى باوهرى سپارد و، پنى گوتن كە دەپويست بە نەپنى ھەجىك بكات. بەرگى خۇي بەشېوہى بازرگانىك گۆرى و، دوو لە نەجىبترىن پياوهران و ژىرتىرەن ئەفسەرانى خۇي لەگەل خۇي برد و، سى خزمەتكارىش و ھىچى تر . بە ولاتانىكى زۆرى مەسىھىدا تىپەرى و لە ھالىان ناگادار بوو . لە رىگاي چوونى بەرەو چىپايان گەيشتە لۆمباردىا (باكورى نىتالىيا، لە داۋىنى چىكانى نالپ) . نىوارمەك، كە لە نىوان مىلانۆ و پافيا بە رىگاۋە بوو، نەجىبەدەيەكەش بە ناۋى " مېسەر تۆرنیللۆي سترادا "، بە رىكەوت، خۇي و پياوهرانى لە راو دەھاتتەوہ، بە سەگ و باز و ھەموو پىنداۋىستىيەكانى دەرچوونىكى وەھاوہ، دەچوونەوہ شوپىنىكى ھەسانەمىيان لەو ناوہ، لە كەنار رووبارى تىچىنۆ . لەو رىگايە تووشى يەكتر ھاتن .

كاتىك سەلاھەدین لە يەككە لە پياوھەكانى مېسەر تۆرنیللۆي پىرسى : بۇ گەيشتە پافيا دەبىت چەند مابىت، دەكرىت پىش داخرانى دەروازەكانى شار بگەن يان نا ؟ مېسەر تۆرنیللۆ، كە سەلاھەدین و

یاوهرانی دیت، دست به جی تیگه‌یشت که نوانه نه‌جیز ادهن و غمریین، ئیدی لی‌برا که میواندار - بیان بکات و، بۆ نوه نه‌یه‌یشت خزمه‌تکار مکمی وه‌لام بدانوه، نوه خوی وه‌لامی دایه‌وه : گهوره به‌ریزان، نیوه ناتوانن پیش داخرانی دهر وازه‌کانی، بگنه پاقیا . سه‌لاحمدین گوتی : نیمه که غمریین، نه‌گهر به زحمه‌تی‌نه‌بینن پیمان‌بلین چ شوینیکی باش لهم ناوه بۆ مانه‌وه‌ی شه‌وه‌که‌مان هیه، تا بچین نیتر شه‌وه‌که له‌وه‌ی بمینینه‌وه . میسه‌ر توریللو گوتی : به‌لی به‌سه‌ر چاوان پیتان‌ده‌لیم، من هه‌ر ئیستا ده‌مویست یه‌کێک له‌ پیاوه‌کانم به‌ کار یک بنیر مه‌ پاقیا، نه‌وتان ره‌گه‌ل‌ده‌خه‌م، له‌ ریگای خویدا نوه شوینه‌تان پیشان بدات که ده‌توانن شه‌ویکی به‌ باشی تیدا به‌سه‌ر به‌رن .

میه‌ر توریللو، جی‌برواترینی پیاوه‌کانی برده لایه‌که‌وه و شتیکی پی‌گوت و، خوی به‌ خیرایی به‌ره‌وه مالی خوی نازوت و فرمائی دا که سفره‌ی شاهانه له‌ یه‌کێک له‌ باخچه‌کانی کوشکه‌که‌ی به‌رازی‌ندرینه‌وه . که نوه هه‌مووی کرا، چوو له‌ به‌ره‌وه‌گای ماله‌که‌ی راهستا و، چاوهریی هاتنی میوانانی کرد .

پیاوه‌که‌ی میسه‌ر توریللو، به‌ ریگاو، نوه غمرییانه‌ی به‌ قسه‌ سه‌رقال کرد، تا به‌خویان زانی وا گه‌یشتبوونه به‌ره‌وه‌گای مالیک، مالی کئ ؟ مالی میسه‌ر توریللو . میسه‌ر توریللو، که دیتی میوانه‌کانی گه‌یشتن، هه‌ر به‌ پی‌ به‌ره‌وه‌ روویان چوو و به‌ گه‌رمی به‌خیر هاتنی کردن .

سه‌لاحمدینی ژیر، تیگه‌یشت که نوه پیاوه به‌وجوره هینانیه مالی خوی چونکه لای وابوه نه‌گهر سه‌ره‌تا پنی‌بگوتنایه میوانی من بن، سه‌لاحمدین قه‌بوولی‌نه‌کر دایه، نه‌وه‌کا بیوا به‌ سه‌رک به‌ سه‌ریه‌وه . ئیدی که میسه‌ر توریللو به‌ زه‌ده‌یه‌که‌وه گوتی : " گهوره به‌ریزان به‌خیر بین "؛ سه‌لاحمدین وه‌لامی دایه‌وه : جه‌ناب، نه‌گهر بکرا گله‌یی له‌ لوتف و جوامیری بکرایه، نیمه‌ش گله‌ییمان ده‌کرد، که تو هه‌م نیمه‌ت له‌ ریگاکه‌مان لادا و، هه‌م بی‌نه‌وه که هه‌چمان بۆ تو کردیت، هه‌ر وا به‌ سلاویکی سه‌ر ریگا ناچارت کردین که بیین به‌ میوانت .

سه‌لاحمدین و یاوهرانی و خزمه‌تکاره‌کانیشیان هه‌موویان زمانی نیتالییان ده‌زانی . زور باس کرانه‌وه، قسه‌ی زور کرا . سه‌لاحمدین تیگه‌یشت که میسه‌ر توریللو چ پیاویکی نه‌جیب و ژیر و

به‌ریز بوو و، میسر تۆرئللو ش هه‌ستی به‌وه کرد که میوانه‌کانی زۆر له‌موش گهورمتر بوون که نه‌و سه‌ره‌تا داینابوو، زۆر پیی ناخۆش بوو که نه‌یتوانیوه میواندارییان له ناستی خۆیاندا بۆ بکات و، له‌پرا که هه‌ول به‌دات روژی دووم تۆله‌ی نه‌وه بکاته‌وه .

میسر تۆرئللو له سه‌لاحدینی پرسى که کین ؟ سه‌لاحدین گوتى : ئیمه بازارگانین، خه‌لکی قوبرسین و، به کاروباری بازارگانی ده‌چینه پاریس . میسر تۆرئللو گوتى : خواى‌ده‌کرد ئیمه‌ش لێره بازارگانانی وه‌کو نه‌وانه‌ی قوبرسمان ده‌بوون .

نان و خواتیک ناماده‌کرا که نه‌گهر بۆ میوانداریی ئیمپراتۆریش بوایه، له‌وه پتر نه‌دمکرا و ... به‌جۆره تا کاتی خه‌م هات و، چوون خه‌وتن .

روژی دوایی، دواى قاوه‌لتی و دیسان هیندیک قسه‌وباسی نه‌جیبانه، میسر تۆرئللو میوانه‌کانی له‌گه‌ل خۆی برده‌ ده‌ره‌وه تا به‌گهرین و بازه‌کانی ببینن چون راو ده‌کهن و، بچنه پافیاش . نه‌وانه هه‌مووی کران . سه‌لاحدین پرسى : نه‌رئ کس ده‌توانیت باشتترین شوینی خواردنیک و هه‌سانه‌وه‌یه‌کمان لێره پیشان به‌دات ؟ میسر تۆرئللو دیسان گوتى : به‌ئێ و، به‌ ناوی نه‌وه که ده‌یانباته شوینیکی وه‌ها، بر دنییه نه‌و ماله‌ی خۆی له پافیا که ژنه‌کشی له‌وئ بوو و، پێشکه‌ی وای ریکخستبوو که په‌نجا پیاوی هه‌لبژارده له به‌ریزترین پیاوانی شاریش له‌وئ بن تا به‌خیزه‌تانی میوانه غه‌ریبه‌کانی بکهن .

له‌وئیش، نان و خوانی شاهانه خورا و، ژنی میسر تۆرئللو هیندیک جلوه‌به‌رگی زۆر جوان و گرانی به‌ دیاری دا به سه‌لاحدین و یاوهره‌کانی و، فه‌رمانی دا به‌رگی تریش بدریت به‌ خزمه‌تکاره‌ رمه‌کانیان . ئیدی نه‌و روژه‌ش وا به‌سه‌ر چوو .

سه‌ره‌به‌یانی روژی دواى نه‌وه، کاتی جیابوونه‌وه هات. که هه‌ر تک‌لا زۆر هوگری په‌کتر به‌بوون، جیابوونه‌وه هه‌سان نه‌بوو . له‌ خواحقیزیدا، میسر تۆرئللو گوتى : من باوهر ناکه‌م ئیوه بازارگان بن . سه‌لاحدینیش گوتى : جه‌ناب، به‌لکو روژیک بیت بتوانین هیندیک له‌ کووتالی بازارگانیی خۆمانت پیشان به‌دین تا بزانی چ بازارگانانیکین . ئیدی سه‌لاحدین له‌ دلی خۆیدا گوتى نه‌گهر

بمبئم و جارنکی دی چاوم بهو پیاوه نهجیبه بکهوتنهوه، دهبیت منیش چاکه‌ی بدهمهوه . سه‌لاحدین ههموو روژ ناوا گهر، نهوجا به کشتی گهر ایهوه نیسکه‌ندریه و، کهوته خو ناماده‌کردن بو نهو شهر هی که به ریگاوه بوو .

کاتی حمله‌ی سنیهمی مسیحیان بو قودس هات و، میسر توریللوش بریاری دا که ره‌گهل بکهوت . دوور کهوتنهوه‌ی له ژنه‌که‌ی، که یه‌کنتریان نیجگار زور خوش‌دهویست، نهویش دوور- کهوتنهوه بو چوونه مه‌یدانی شهر، بو میسر توریللو و ژنه‌که‌ی زور سهخت بوو . که ده‌کرا مهرگ له ریگا بویه، میسر توریللو به پیوستی دیت که وه‌سیه‌تیک بکات . ههر چهنده ژنه‌که‌ی گوتی که له دوای نهو قهت میرد ناکاتنهوه، به‌لام میسر توریللو گوتی : دهرانم که دلی تو وای دهوت، به‌لام تو جوان و جهوانیت و کچی گهوره‌مالیکیت، نه‌گهر خه‌لک ببیسنهوه که من نه‌ماوم، نهوا زور کهس دینه خواز بینیت و، له براکان و بنه‌ماله‌کهت داوات ده‌کمن و، توش نهوسا ناچار دهبیت میرد بکهیت . به‌لام وه‌سیه‌ته‌که‌م نه‌مه‌یه : نه‌گهر تو خه‌بهری ته‌واوت نه‌بیت که من هیشتا زیندووم، نهوا یه‌ک سال و یه‌ک مانگ و یه‌ک روژ چاوم ری بکه نهوجا میرد بکهوه ... نیدی ههر نه‌هنده . ژن به گریانهوه، نه‌نگوستیله‌یه‌کی له قامکی خوی دهر هینا و دای به میردی و، گوتی نه‌گهر روژنیک هات و من نه‌مابووم، به سهرکردنی نهو نه‌نگوستیله‌یه منت وه‌بیر بینتهوه .

فرمیسک زور رزان و، باوش به یه‌کنتردا کرا و، میرد سواری نه‌سپی بوو و وه‌ری‌کهوت . میسر توریللو و هه‌فالانی له جینوفا (بهنده‌ری جینه‌وا) وه به کشتی چوونه "عکا"، که له‌شکری حمله‌که‌ی لی کۆده‌بووه . نا له‌وکاتهدا په‌تایه‌ک له ناو له‌شکره‌که‌یاندا بلابووه که شر و وری کردن، زوری لی له‌ناودان . نهوجا نه‌گهر ههر زیره‌کی و هه‌لکه‌وتوویی سه‌لاحدین بووبیت یا ریکه‌وت یا ههرچی، سهربازانی له‌شکری مسیحی به بی نهوه هیچ شهرنیک بکمن، هه‌چیان لی نه‌مایه‌وه، نه‌وانه‌ی په‌تا کوشتنی و، نه‌وانه‌ی به دیلی گیران و نه‌وانه‌ی به شاندا پرژ و بلابوونهوه . میسر توریللوش به دیل گیرا و بریدیان خستیانه زینداننکی نیسکه‌نده‌ریه‌ی میسر .

له زیندان، هەر بهو ناوه که کهسێکه دهتوانیت باز بۆ راو ته‌علیم بدات، کاری بازهوانی درایی و، دوایی نهو بازهوانیه کیشایه خزمهت سه‌لاحدینی نیووبیهوه . کرا به سه‌روکی بازهوانانی سه‌لاحدین، به‌لام نه سه‌لاحدین میسر تۆرئلۆی ده‌ناسیهوه، که لیره نیتر ناوی هەر ببوو به " مامسیحیه‌که" و هچگی تر و، نه نهویش که سه‌لاحدینی بدیتایه ده‌ناسیهوه .

میسر تۆرئلۆ چهند جاریک ههولێ راکردنی دا، به‌لام بی‌هووده بوو . له‌وبه‌یندا، ناردراوانیکی کاربه‌دهستانی جینۆفا هاتن، ده‌یانویست که‌ساتیکی دیلی خه‌لکی لای خۆیان بکرنه‌وه . میسر تۆرئلۆ نامه‌یه‌کی بۆ ژنه‌که‌ی پیندا ناردن، که بیده‌ن به‌ خالی، که سه‌روکی فلانه دیر بوو .

روژیک، کاتیک سه‌لاحدین باسی بازی راوی له‌گه‌ل میسر تۆرئلۆدا ده‌کرد، میسر تۆرئلۆ بزمه‌یک هاته سه‌ر لئوی و، ده‌می به‌ شیوه‌یه‌یک جوولانده‌وه که له‌" پافیا"ش وای کردبوو و نه‌وه نه‌وسا سه‌رنجی سه‌لاحدینی راکیشابوو . نیدی سه‌لاحدین که نه‌وه‌ی دیت، پافیا و میسر تۆرئلۆی وه‌بیر هاته‌وه، نیتر وازی له‌ باسه‌که‌ی پيشووی هینا و گوتی : مامسیحیه‌که، پیم بلێ تو خه‌لکی چ ولاتیکی روژناوایت ؟ میسر تۆرئلۆ وه‌لامی دایه‌وه : گهوره‌م، من بابایه‌کی هه‌ژاری خه‌لکی شاریکم له‌ ولاتی لومباردیا، که پینی ده‌لین : پافیا .

سه‌لاحدین له‌ دلێ خۆیدا گوتی نه‌وه هه‌میت و نه‌میت هەر ده‌بیت نه‌و میسر تۆرئلۆیه بیت که میوانداری کردین و، وا خوشبه‌ختانه نیستا هه‌لم بۆ ده‌ر مخصیت چاکه‌ی بده‌سه‌وه . سه‌لاحدین که هه‌موو جلوه‌یه‌گی له‌ ژووریک بوون، میسر تۆرئلۆی له‌گه‌ل خۆی برده نه‌و ژووره و پینی گوت:

سه‌یری نه‌و جلوه‌یه‌یه‌که بکه و پیم بلێ نایا تو قه‌ت پيشتر هه‌چ له‌وانه‌ت دیتوون ؟

میسر تۆرئلۆ نه‌و جلوه‌یه‌یه‌گی ناسیه‌وه که له‌ مالی نه‌و بوون، به‌لام نایا مه‌گه‌ر هه‌موو نه‌مانه‌ش هەر نه‌وانه‌ن و له‌و ماوه‌یه‌دا هەر وا باش ماونه‌ته‌وه ؟ نیدی گوتی : گهوره‌م چیت عه‌رز که‌م، من هه‌چ له‌وانه نانا سه‌وه، به‌لام ده‌توانم بلێم که دوو له‌و که‌وانه‌ زۆر و مه‌کو نه‌وانه‌ن که من خۆم له‌ مال و بازرگانیکی دۆستیشم که لام ده‌مایه‌وه هه‌مانبوو .

نیدی سه‌لاحدین چیدی خۆی په‌رانه‌گیرا و باوه‌شی به‌ میسر تۆرئلۆدا کرد و، گوتی : تو میسر

تۆرلۆلۈى سترادايىت و منىش يەككىك لەمۇ بازىرگانانەم كە خانىمى ھاوسەرى بەرىزتان ئەمۇ كەمۇايانەمى بە ديارى دايىنى . نىستا نىدى ئەمۇ رۆژە ھات كە لەمۇئ لە رۇبىشتندا پىمگوتىت : بەلكو رۆژىك بىت بىتوانىن ھىندىك لە كووتالى بازىرگانى خۇمانت پىشان بدەين .

مىسەر تۆرلۆلۈ، ھەم شاد بوو و ھەم ھەستى بە شەرم دەكرد؛ شاد بوو كە سەرورەنىكى ۋەھا مىوانى بوو ۋ، ھەستى بە شەرم دەكرد كە نەيتوانىو مىواندارى شايانى ئەمۇ سەرورە بىكات .
ئەوجا سەلاھەدىن گوتى : مىسەر تۆرلۆلۈ گىيان، كە خۇدا تۆى بۇ من نارد، نا لە ئەم لەھزەپەو ۋاى دابنى كە تۆلئىرە خاۋەن مالىت نەك من (چەندە كوردانەپە - ۋەرگىر) .

دوای كەمىك لەمۇ قسانە، سەلاھەدىن ۋاى كىرد كە پۇشاكى مىسەر تۆرلۆلۈ بە تەۋاۋى رىك ۋەكو ئەۋەى خۆى بىت، ئەوجا بەردىبە دىۋان ۋ گەورەترىن پىۋانى دەۋلەتى كۆكرەنەو ۋ، لەمۇ چاۋى ھەمۇۋان زۆر بە مىسەر تۆرلۆلۈ ھەلگوت ۋ پىي گوتن : " ئەۋەى منى بویت، دەبىت مىسەر تۆرلۆلۈشى بویت، ئەۋە لە ناست مندا چۆن، دەبىت لە ناست مىسەر تۆرلۆلۈشدا ۋەھا بن " .

مىسەر تۆرلۆلۈ، بەھۆى ئەم ۋەزە شەھانەپەو كە ۋا بەسەرىدا بارى، چىدى بىرى ئەۋەندە لاى لۇمباردىا نەمابوو، بەتايىتەمى كە نامەپەكىشى بە كەسانىكدا بۇ خالى ناردبوو كە بىگەپەننە دەستى ھاوسەرى ۋ، زۆر ھىۋادارىبوو كە نامەكە گەپىشتىبوۋىت .

ئەوجا، ئەمۇ رۆژەى كە سەلاھەدىن "ەكا" ى گرتىبوو، شەركەرىكى مەسىحى بە ھەمان ناۋى " مىسەر تۆرلۆلۈ" ئەمۇ رۆژە مردبوو . ئەۋە كە مردبوو مىسەر تۆرلۆلۈ دىنىس Dignes بوو، لەكاتىكدا كە ئەم دەۋستەمى سەلاھەدىن مىسەر تۆرلۆلۈ سترادا بوو، بەلام چۈنكە مردوۋەكە كەسكى ئەۋەندە گىرنگ نەبوو ۋ، مىسەر تۆرلۆلۈ سترادا نەجىبىزادەپەكى ناسراۋى بەرىز بوو، كاتىك دەنگوباسى مردنى " مىسەر تۆرلۆلۈ" پەك گەپىشتەۋە لۇمباردىا، خەلك لەخۇپانەۋە گوتىان ئەۋە مىسەر تۆرلۆلۈ ستراداي بەرىزمان كۆچى دوایى كىردوۋە ۋ، ئەمۇ دەنگوباسە بەمۇ چۆرە ھەلەپە گەپىشتەۋە ھاوسەرى مىسەر تۆرلۆلۈ سترادا ۋ برا ۋ كەسوكارى ھاوسەرەكەمى . نىدى بېھنە بەرچاۋى خۆت كە ھاوسەرى مىسەر تۆرلۆلۈ دەبىت بەۋە كەوتىبەتە چەكەمۇ ۋ، چەندە

دنیا لەبەر چاوی تاریک بووینیت و چ شینیکی کردینیت . دواى ماومیهک، وهک چاومروان دهکرا، نهجییز ادانیکى زۆرى بهریز ویستیان بیخوازن و، برا و کەسوکاریش پینانگوت که نهو هینشتا جوان و جئيله و دهینیت میرد بکاتهوه .

ژن، که چاری نهما، گوتی باشه بهلام دهینیت وهسیتهکهی میردی کوچکردوم بهجی بهینم، یهک سأل و یهک مانگ و یهک رۆژ دهوهستم و نهوجا میرد دهکهم .

ماوهی وهسیته نیزیک له کوتایی بوو، هەر ههشت رۆژی مابوو کوتایی بیت، که میسەر تۆرئللو له نیسکهندهر یه زانی که نهو نامیهی بۆ ژنهکهی ناردهبوو، نهگهیشتبوو . نهو کسهی نامهکهی بردبوو، به کشتیهک چوو بووه و کشتی له ریگا نفومی ناوی دهریا بیوو و یهک نهفهریشی ساغ لى دهر نهچوو بوو، ههموو خنکابوون . نیتز نه نامه گهیشتبوو و نه نامه بهر، ههمووی کهوتبووه دهریاوه . ئی خودایا نیستا چی بکات ؟ خو پیام به ههشت رۆژ ناگات، کهواته ژنه خو شهویسته . کهی له پافیا میرد دهکات و نهو خوئی هینشتا زهق و زیندوه ؟

میسەر تۆرئللو، له خهه و پهژارهی خوئی، نان و ناوی له خوئی حههه کرد و، دهرگای ژووری نوستنی لهسهه خوئی داخست و ویستی بهریت . سه لاهمدین که زانی دۆستهکهی پهشیاوه، چوو له لای و وازی لى نه هینا تا میسەر تۆرئللو بوخچهی خههی دلئى خوئی بۆ کردوه، ههموو شتیکی بۆ باس کرد و، گوتی که دهیهوئیت بهریت . سه لاهمدین، میسەر تۆرئللو هان دا که دلئى قایم بیت و خوئی بهریت، نهوجا پینیگوت : من کاریک دهکهم که تو پینش بهسهه چوونی نهو ههشت رۆژه له پافیا و لای هاوسهه بهریزی خوئی بیت . بهلام ناخر نهوه چون دهکریت ؟

سه لاهمدین گوتی که لهه حالتهدا ههه ریگا ههیه و، نهوش بۆ میسەر تۆرئللو جی بهجی دهکات : له ریگای گههه پهسپۆری جادوووه . سه لاهمدین فههمانی دا به جادووگهه که : نهی جادووگهه دهینیت نهه میسەر تۆرئللو یههه له ناو نوینی خویدا نهههه بکاتهوه و لاتى خوئی .

نیتز نوینیکی شاهانه به ناویشم و زیر و مرواری و چی و چی رازیندرا بهوه، میسەر تۆرئللو به بهرگی وهکو نهوهی سه لاهمدین و سههه بیچیکی رۆژهه لاتینانهوه بۆ سهههه ناماده بوو .

سه‌لاحدین به میسر توریللوی گوت نهم سه‌فهره وه‌هایه که هس ده‌بیت به تهنیا بیت، هیوادارم بتوانیت به‌لای‌که‌م به‌کجاری‌تریش له ژیانماندا سه‌ریکمان لی بده‌یت‌ه‌وه و، له‌وبه‌ینه‌شدا پیوه‌ندیمان به‌نامه‌بم‌ینیت و، له‌هه‌چی‌بت‌ه‌ویت و بتوانم بۆت بکه‌م ناگادارم بکه‌یت‌ه‌وه .

میسر توریللو، له‌بهر فرمیسی که بۆی رانه‌ده‌گیرا، به‌زحممت هس توانی به‌چهند وش‌یه‌کی که‌م وه‌لام بداته‌وه : گهورم، حه‌تمن وا ده‌که‌م که ده‌فرموون . نیتر سه‌لاحدین به‌گس‌می‌خوا- حافیزی له‌میسر توریللو کرد و، ماچی کرد و، گوتی " خودات له‌گهل" .

بژیشکیک قومیک خواردنه‌وه‌ی دا به‌میسر توریللو، گوتی نه‌وه‌هیز و پیزی ده‌داتیت . میسر توریللو خواردیه‌وه و، به‌زووی خه‌وی لی‌که‌وت . برابه‌سهر نه‌و نوینه‌ی بۆی ناماده‌کرابوو . سه‌لاحدین نه‌نگوستیل‌یه‌کی کرده قامکی میسر توریللو وه و، تاجیکی زور گرانیسی لادانا، که‌دیاری بیت بۆ‌هاوسه‌ری . میسر توریللو، به‌خه‌وتووی له‌سهر جیگاکه‌ی، به‌شمشیر و ... زور شتی‌تریش که‌زیر و زور جوړه‌گه‌هه‌ریان پیوه‌بوو، نه‌مونده‌ی تر رازیندرایه‌وه و، نیتر سه‌لاحدین فه‌رمانی دا به‌جادوگس که : ده‌ی!

هس نه‌مونده و، نیتر میسر توریللو له‌نوینه‌که‌یدا له‌و کلیسایه‌بوو له‌پاقیای زیدی که‌ویستبووی . به‌ده‌نگی‌زه‌نگی کلیسا خه‌به‌ری‌بۆوه، که‌شه و سه‌رۆکی کلیسا و دیز و هه‌موو نه‌وانه، سه‌رمتا زنده‌قیان له‌و دیمانه‌چوو: نوینیک ده‌فریت و که‌سیکی به‌نه‌و سه‌ر و شکه‌ل تیدا لایان‌ده‌نیش‌یه‌وه . به‌لام له‌دواییدا یه‌کتریان ناسییه‌وه و، شاد بوون که‌میسر توریللو سه‌لامه‌ته و وا شاهانه ده‌گه‌ر‌یه‌وه . سه‌رۆکی دیز، میسر توریللو ناگادار کرده‌وه که‌که‌سوکاری ژنه‌که‌ی به‌هه‌ر‌شه و گوره‌شه ژنه‌کیان ناچار کرده‌وه که‌میرد بکاته‌وه و، هس نه‌مرو ده‌بیت بچینه‌مالی‌هاوسه‌ری نویی .

میسر توریللو، به‌نه‌و پۆشاکه‌روژه‌ه‌لاتییه‌وه‌چوو له‌مالی‌نه‌و که‌سه‌ی که‌زه‌ماوندی هینانی ژنه‌که‌ی ده‌کرد و، گوتی که‌من سه‌فیریکی سولتاتم بۆ‌لای‌پادشای فه‌رنسا و، نیستا که‌لیرم حه‌ز ده‌که‌م له‌م ناهه‌نگه‌تاندا به‌شدار بم . به‌رانبه‌ر ژنه‌که‌ی دانیشت و، دیتی که‌ژنه‌که‌ی هیچ‌دلی

بەس ۋەزەغە خۇش ئەپسۇس . ئەسۇجا مۇسەپ تۇرنىللو گۇتى : نەسرىتى ۋىلاتى نىمە ۋە ھايە كە بۇ زىدە رىزگرتن لە مېوان، بووك جامى شەرابى خۇى پىر دەكات ۋ دەپداتە مېوانى، مېوان ئەسۇندەى دەتوانىت لىي دەخواتەسۇ، ئەسۇجا سەس مەكى لەسەس دادەننىتەسۇ ۋ دەپداتەسۇ بە بووك ۋ، بووك ئەسۇ پاشماۋىيە دەخواتەسۇ كە لە دەفرە كەدا ماۋەتەسۇ .

بووك ۋىستى رىز لە نەسرىتى مېوانى بىگرىت ۋ، جامى شەرابى بۇ نارد . مۇسەپ تۇرنىللو لە ھەلىكدا ئەنگۇستىلەى ژنەكەى خىستىبۇۋە دەمىيەسۇ، كاتىك شەرابەكەى خوار دەۋە ئەنگۇستىلەكەى خىستە جامەكەسۇ ۋ، جامى ناردەسۇ . بووك تا ئەسۇسا مۇسەپ تۇرنىللو نەناسىيۇۋە، بەلام كە ۋىستى پاشماۋەى شەرابەكە بخواتەسۇ ۋ، ئەنگۇستىلەى دىت، تىگەپىشت كە ئەسۇ مېردە خۇشەۋىستەكەپەتى ۋ، ھاۋارى كرد : مېردە خۇشەۋىستەكەم، گەورەم مۇسەپ تۇرنىللو ۋ، چوۋ دەستى كردە مىلى مېردىيەسۇ ۋ بە ئەسۇ ھەسۇۋە خەلكە بۇيان دوور نەدەخرایەسۇ، تا مۇسەپ تۇرنىللو خۇى پىنىگوت كە ددان بەخۇيدا بىگرىت ۋ نارام بىتەسۇ .

خاۋەنى ناھەنگى زەماۋەندىش جوامىرانە حەقىقەتى قەبۇۋل كرد ۋ، زىر ۋ بەسۇ ناھەنگ ۋ كەپف ۋ شادىيەكەش درىژەى پىدرا، بەلام براپە مالى مۇسەپ تۇرنىللو خۇى ۋ بۇ شادىي پىكگەپىشتەسۇ ۋ خۇى ۋ ھاۋسەرى .

مۇسەپ تۇرنىللو ھەر ئەسۇ ھەقۇالە دىسۇزەى سەلاخەندىن مایەسۇ ۋ، بە رىكۇپىكى ۋ ھەتا كۇتايى بە نامە ھەر پىۋەندىيان ھەبۇۋ ۋ لىك دانەدەپران .

ھەژار، لە دەرياي بئىسنوورى كۆمىدىيى خۆى دەيگىر ايهوه، دەيگوت :

شەوانى رەمەزان، دەرويش دەفيان بەدەستەوه دەگرتن و گۆرانىي دىنيان دەگوت . فلان كەسش (نەو ناوەكەى دەگوت)، دەرويش نەبوو بەلام كەيفى بە دەرويشان و بە دەف ليدان دەهات، نەویش دەستى دەدا دەفيك و رەگەليان دەكەوت : " مولاى صل و سلم دائما و ابدا على حبيبك خير الخلق كلهم " . نەو پياوه زۆر دۆستم بوو و، كەسكى تابلئى قسەخۆش و بەكەيف بوو . شەويك لەو شەوانەى نەو بەزمەيان، پئىگوتم :

- ھا چۆنى دەلئيم ؟

- وەللا مالم ھەقە زۆر خوشى دەلئى، ھەر شادى .

- دەلئيم چى ؟

- چوو زانم، نەدى نەو نىە مولاى صل و سلم ...

- نەو تۆ دەلئى چى ؟ مولاى صل و سلم چى ؟ نەمن پئم وابوو نەتو باشتر دەبيسى، تۆمەز توش وەكو نەو كەرانەى! نەوجارە وەرە لە نيز يكم دانئيشە و چاك گوى بگرە .

ئيدى دواى نەو، چووم ھەر ريك لە پەناى دانئيشتم، ديتم بەراستى نەو شتىكى ديكەى دەگوت، بەلام ناوازەكەى نەوئندە چاك دەھيناىوہ فەرقى پئى نەدەكرا، واتدەزانى ھەمان شتى نەوان دەلئى، بەلام نا، نەو دەيگوت :

نەرى نەرى ماملەنى، نەرى نەرى ماملەنى، شەوى دئيمە باخەلئى و توخوا بەدايكت مەلئى!

كەواتە، نەوئى پئيمان واىە دەيلئىن و نەوئى دەيلئىن ھەميشە ھەمان شت نين . نەو بە تاييەتى زۆر لە دنياى سياسەتدا ھەيە : نەوئى كە خەلك پئىيان واىە لەو سياسەتمەدارانەى دەبيسن و نەوئى كە نەو سياسەتمەدارانە بەراستى دەيلئىن ھەميشە ھەمان شت نين .

به گویره‌ی سرچاوه‌ی نایبی، نهک میژوویی، بوودا دهوری ۵۶۰ ی پیش‌زاین له گوندیکی ریک له باشووری هیمالایا، له ولاتیک که نهوسا پنیان‌گوتوه "کاپیلا‌قاستوو" و، نیستا شوینیکی "نیبال" ی نیزیک سنووری هیندستانه، له‌دایکبووه و، ناویان ناوه "سیددهار تا"، واتا "به نامانج‌گه‌یشتوو" (که له‌دوایی چیرۆکه‌که‌دا خۆی ناودهنیت "بوودا"، واتا: "رووناکیۆوه"، به‌شینک شتی لی روون-بوونه‌ته‌وه و وه‌کو نه‌م خه‌لک و خواجه هه‌ر له تاریکی‌نه‌زانیی‌ته‌واودا نه‌ماوته‌وه).

ت‌بیعی، سه‌رچاوه‌ی نایبی پره له موعجیزات و شتی سه‌یر و سه‌مه‌ه، به‌لام نه‌و موعجیزات و شتانه‌ش، به‌شینک له زور ره‌مزی که له نه‌ده‌بیاتی میژووی مرقوقدا خمه‌کائی مرقوف پیشان ده‌دن. به هه‌ر حال، به‌گویره‌ی نه‌وه:

ژنی زور جوان و ژیری پادشا، شه‌ویکی مانگ‌شه‌و، خه‌ونیکی سه‌یری دیت، له خه‌ونیدا: چوار که‌رویشک (کاهین پنیان ده‌لین رووحی پیروز) رفاندیان و، بردیان ... له دواییدا له کوشکیکی زیردا که له سه‌ر چیاپه‌کی زیو بوو دایاننا. فیلیکی سپی، گولیکی لولوپه‌ری سپی به‌لموزیه‌وه، سی جار به‌ده‌وریدا هات و، له که‌له‌که‌ی راستیه‌وه لموزی خسته ره‌حمیه‌وه، نیتر دوا‌ی نه‌وه ون بوو و شاژن خه‌به‌ری بۆوه.

شاژن، سه‌ر له به‌یانی، خه‌ونه‌که‌ی بو پادشا گنیرایه‌وه. پادشا داوا‌ی له ۶۴ له عوله‌ما کرد که خه‌ونه‌که‌ی بو لیک‌به‌ده‌نه‌وه*. هه‌موو گوتیان که: کوریکتان ده‌نیت، نه‌گه‌ر له مال به‌مینینه‌وه، نه‌وا ده‌نیته پادشا و فه‌رمانه‌واپه‌کی گه‌وره‌ی دنیا، نه‌گه‌ر له مالیش بروات، نه‌وا زانیی لی روون ده‌نینه‌وه و سه‌رپۆشی نه‌زانی له سه‌ر دنیا لاده‌دات.

پادشا و شاژن زور به‌وه شاد بوون و، کردیان به‌ که‌یف و به‌زم و هه‌للا هه‌للا. باوک، ویستی

* کاک زیاد نه‌سه‌د له فه‌سیبو و کدا ناگاداری کردمه‌وه که کورد به‌و عوله‌مایانه،

نه‌و ۶۴ که‌سه‌ی ته‌عبیری خه‌ونه‌که‌ی شاژنیان لیک‌داپه‌وه ده‌لین: جابلیق.

کور له مال بمینتیهوه و، له دوو خوی بچینه سمر تهختی پادشایی، نمک پروات . نهمبوو که پادشا فهرمانی دا که کورمکهی هسر له ناز و نیعمه تدا بژیت و، هیچ کارساتیکی مرقوی بهرچاو نهکویت . بهلام، کور، روژیک، له تمهمنی ۲۹ سالیدا، بو جاری یهکه له ژبانی تا نهوسایدا، توانی له هملیکدا به عار مبانهکهی له کوشک و سسرا دهرچیت و سهیری دهوروبس بکات .

دیتی : پیرمیردیکي بی هیز لاکهی سمری دههات . له عار مبانچییهکهی (چاننا، یا به سانسکریتیه- کهی : چانداکا) ی پرسی : نهمو چیه ؟ چاننا گوتی : گهورم نهمو " پیری" یه که بهسمر مرقوف دیت .

کور، روژیکي تر، نهخوشیکي دیت که حالی پهریشان بوو . نهمو چیه چاننا ؟ گهورم نهمو " نهخوشی" یه، که بهسمر مرقوف دیت .

جاری سنیهم تسمیکي دیت . نهمو چیه چاننا ؟ گهورم نهمو مهرگه، چارهنووسی ههموو مرقوفیکه و کس ناتوانیت لی راکات .

سیددهارتا، بهو دیمه نانه زور پمشوکا . جاریکی تر، زاهدیکي دیت له ژیر دارنیکدا، نهمو چیه ؟ نهمو زاهدیکه بیر له دهردی مرقوف دمکاتهوه .

سیددهارتا، له نیوشهویکدا، که ههموو دهوروبس خهوتوبون، مال و مندالهکشی که ساوا بوو، بهجی هیشتن و له مال دهرچوو و ... کهوته سسر و مرزشی بیرکردنهمو .

تا له دواییدا دوزیبیهوه : مرقوف تسماح و نارمزوی ماددی همن، وههمی هسن و، رق و کینهی همن . که دهریت و دیسان له لهشیکي تر دا دیتیهوه (چونکه نهوسا پروایان بهوه ههموو و نیستاش همیه)، نهمو نهمو رموشته خراپانهی له لهشهکهی تریشدا لهگه لیدا دینهوه و بهو جوره ناشادیی نهمو رووحه له دنیا دا دریزه ی دهییت . نهگسرتوانیت له ژبانی خویدا خوی له تسماح و نارمزوی ههموونی ماددی، له وههم و له رق پاک بکاتهوه (شتیکی که " دیوگینیس" ی یونانیبش دهوری سده و نیویک دوا ی نهمو تاریخه ی بوودا ههمولی بو دهدات)، مانای نهمویه که دهگاته مهقامی " نیرفانا " و، دوا ی مردنی نیتر کوتایی دیت و، لهو دیسان هاتنههمیه تا دیسان به دهردهکانیهوه

بنالیننیت رزگاری دهبیت .

بوودا بروای به هیچ خودایهک نهبووه، بهلام نیتر تابیعانی لای خویناموه وهک خودایهکی لئ
دهنۆرن و، یهک دنیا خورافات و دواکهوتوویی خوینانی لئ باردهکهن .

(۱)

کهری زیرین – ناپولئووس Apuleius – Asinus aureus

نمونه ناوی کتیبیکي لاتینی سدهی دوومه، زنجیریهک چپروک و مخوده گرت، نسله کهری له یونان و هرگیراوه و به لاتین داریژراوتهوه :

لوکیوس ناولیک، پیاویک بووه و هکو زورانی تر حمزی کردوه فیری جادوو بییت، مس بکات به زیر و هرچی خوشه لهو رینهوه و هدهستی بهینیت . به ریکهوت دهکوتته ناو دهستهیهکی وه هاوه، که ههموو جادو و گهرن و شتی سیریان لی دهینیت، به نمونه :

شویک دیتوه مال، سی کس ریگای پی دهگرن، هر سیکیان دهکوژیت . روژی دواي نمونه لهسر نمونه دهیگرن و دیدهنه داگا . سی بیوهژنی کوژراوانیش بو شاهیدی بانگ دهگرن .

— کوره تو بوچی نهو زه لامانست کوشتوون ؟

قاقای بیکه نینی بیوهژنهکان دیت : جنابی حاکم، کوشتی چی و شتی چی ؟ نیمه هر بو فشقیاتی خو مان له روژی چیزنماندا نهو گالتهیهان سازدا، نهوانه زه لام نهوون، زه لاسی چی ؟ نهوانه " ممشکهی شراب " بوون و فوومان تی کردبوون؛ نهو پیاوه کهسی نهکوشتووه .

جا توخوا نموش بوو به گالته ؟ نیدی جادو و گهرن و له چیزنیاندان، دهیت هیندیک رابویرن . یهکیک لهو خانمه کهیفچیانه، جاریک له بهر چاوی لوکیوس بو ماوهیهکی کهم خوی دهکات به بالنده! نیدی نهسابی لوکیوسی بهدبهخت بهتواوی ماندوو دهیت و، تکا دهکات نموش بو نهو بکهن، بو ماوهیهک بیکهن به بالنده .

خانم دهلیت باشه و، کاری خوی دهکات تا بیکات به بالنده، به لام به هر حال هلهیهک شتیک روودهدات و، لوکیوس لهجیاتی بوونه بالنده دهیت به کهر!

نی چون هلهکه راست بکهنهوه ؟ دهیت شویک له تهویله بمینتتهوه و، روژی دواي نمونه گوله- باخی دهروارد بدن . به لام مهسهلهکه وا دیاره زور دهخایه نیت و به کهریتی زور شتی سیری

مروغانی نهم دنیایه دهبینت ...

چی دهبینت ؟ زنجیریهک چیرۆک که لهو کتیبهدا کوکراو نهموه .

لوکیوس، دواى نهمه که به ههلهیهکی جادوو بوو به کهر، ژیننامهی خوی دهگیر نهموه :

نهم شهمه له تهویله، ریک له کاتیکدا که ویستم بنووم، بهو هیوايه که بۆ بهیانی گولهباخم بۆ بهینن بیخوم و بيمهوه به مروّف، هیندیک گولهباخم له گوشهیهکی ههيوانهکدا بهسچاوکهت . به پهل-هاویشتن و به مل دریزکردن ههولم دا دهمم پهل بگات، بهلام ههر مهیتهر مکهی خوم، که نهیدهنه-سیمهوه، گوتی : نای- نای نهرئ نهم و لاخه بۆچی وا دهکات و، به دار پیس لئی دام و نهیهشتت دهمم پهل بگات . نالهو کاتهدا بوو به ههرا- ههرا . چی بوو ؟ دز و جهرده پهلاماری مألپان دا و، ههسچی ده مألدا بوو، کوپان کردهوه و، هاتن باریان بکهن بیانهن، ئیدی مألپان له من و کهریکی دیکه و نهسپهکهم بار کرد . به شیوو دۆلدا بردپانین و به شاخ و داخ ههلهگر این . به لای دهبهکدا تهبهیرین، هاوارم کرد " نۆو قهیسهر نۆو ... " بهلام ههر دهنگی " نۆو نۆو " بهکهی زهیرنم دهرچوو و ههچی دی، دز بهوه زۆر نار مهت بوون و به دار کهوتته گیانم ... له پریکدا گولهباخم بهسچاو کهوتن، گوتم نهها رزگار بووم، با خوم دوا بخهم و له ههلیکدا دهم بۆ نهم گولهباخانه بهرم، بهلام گوتم باشه نهمه بوومهمهوه به مروّف، خو نهم دزانه دهمکوژن، چونکه نهموسا یا به جادووگهرم دادهنتن، یا نهگهر و اش نههیتت، خو نایانهویت شاهیدیک بمینتت که بکریت شاهیدی لهسهر تاوانیان بدات، نهمهلاا وا باشتره ههر وا کهر بمینمهمهوه نهک نهمه که بکوژریم .

ژپان بهو جهوره دهروات : لهگهل خانمیکي جواندا که دز رفاندووینانه، دهیخانه نهشکهوتیکهمهوه،

ژنیکی باتمه‌نیش که له‌گه‌ل نزه‌کانه، چیرۆکی "کوپیدو و پسیخی" بۆ خانمه رفیندر او‌ه‌که ده‌لئیت (کوپیدو، نیلاهی نه‌قین)؛ که به‌شیکه‌ی باشی کتیه‌که ده‌گریت و، بو‌ه‌ته سه‌ر‌چاوه‌ی نیله‌هام بۆ زۆر تابلو و په‌یکه‌ر (له‌ لوفرو هیرمیتازی سان‌پیتهم‌سبورگ)، وه‌ک نه‌م په‌یکه‌ره‌ی سا‌لی ۱۷۸۷ی "نانتونیو کاتوفا"ی نی‌تالی ۱۷۵۷-۱۸۲۲: ناوی نی‌تالی: "پسیخی و نامور"، ناوه‌ فسه‌نسییه‌که‌ی: "پسیخی به‌ ماچی نامور زیندو و ده‌بیته‌وه".

له‌ هه‌ر گۆشه‌یه‌کی کتیه‌که‌دا ده‌گریت چیرۆکی بیه‌نیت که له‌ شوینی خۆیدا یا هه‌ر وا به‌ زۆر تێ‌ناخه‌راوه‌ . رسته‌یه‌ک چیرۆکی فزه‌جته‌انی تێدا جێ‌کراوه‌ته‌وه‌ .

له‌ شوینی‌که‌دا (فهل‌ی هه‌شت)، چیشه‌ت‌لینه‌ریک به‌ پێش‌نیا‌ری ژنه‌که‌ی بیه‌ر له‌وه‌ ده‌کاته‌وه‌ که نه‌م‌که‌ره سه‌ر‌بهریت و بیه‌خۆن . تا ... له‌ هه‌ره‌ دوایی‌دا (فهل‌ی ۱۱) دو‌عا‌کانی بۆ خۆدایان وه‌رده‌گیریت و ده‌بیته‌وه‌ به‌ مرۆف .

کتیه‌که‌ له‌ گه‌رنگه‌ری کلاسیکه‌کانی نه‌ده‌بیا‌تی رۆژ‌ناوایه‌ و، ره‌نگه‌ وه‌رگه‌ز در‌ایته‌ سه‌ر زۆرت‌ری

زمانه‌گانی نهمرزی نه‌روپا، پتر له و مرگیز انیکي نینگلیسی هییه . کتینیکي زور پر له چیروک، پر له ساتیره و بو کسپکی که حمز له ساتیری نهدیپاتی کلاسیکی نه‌روپایی بکات حتمن شایانی خویندنامهیه .

(۲)

هزاریش ههولی نهو کیمیا جادوگرییهی داوه

هزار، له "چیشتی مجبور" دا، باسی نهوه دهکات چون نهویش و هکو زور کسسی دی ههولی داوه "مس" بکات به "زیر"! چووته لای همر کسپک، گری ده دلی نهو کسه به‌داوه و، کس لپی پاراوتنهوه که: قوربانت بم بمکه به شریک! نی نهو نه‌ویستوه کس بکات به شریک، تمنامت جاریک ههولمه‌کی له نیزیکترین هه‌فالیسی که زه‌بیحی بووه شار دووتهوه .
زور ههولی خوی داوه، تاله‌دواییدا ده‌لپت :

" له خانقا حاجی عبداللای کوری گموره‌ی شیخی بورهان به پیری وهک منی مندال بیری ده‌کردموه . بریاری دابوو نه‌گهر له سایه‌ی نوشتموه خمزینه پیدا کا، به‌شم بدا .
روژ نه‌بوو بو پیداکردنی شتی له عقل به‌دور نه‌سخته بیگارموه . ته‌واو وهرزی کردبووم .
روژیک گوتی :

بچو پیستی له‌بهر ناو سپی‌بووی کیسه‌لی مردووم بو پیدا که، ناوی همنده‌باشم بو بیینه دوعای لی دنووسم، ده ملی کله‌بابیکی رهنگ‌شینی بی‌خالی ده‌کهم و روژی جومعه به‌ری‌ده‌دم .
له‌کوئی نیشتموه خمزینه‌ی تیدایه .

گوتم : همنده‌با چیه ؟

گوتی : پیم‌وايه تر‌وزییه!

گوتم : قوربان، نه‌گهر سیحره‌که به کیری کهر له پستی کیسه‌لی بنووسی باشتره!

نیتر خوی لی تووره کردم و له خمزینش بی‌بش کرام! "

(چیشتی مجبور، ل ۶۳) .

(۳)

له نهده بیاتی چین

نهمر وژانه چیر وکیکی "نارثر ویلی" (۱۸۷۹-۱۹۶۶) ی نینگلیسم خوندموه و زور پیکانیم :
"خوننکی چینی"، که چینیه کی تباخی ریستورانکی ماسی، له خونیدا ده بیات به ماسیه پانکه و
بهر دستمه کی دهیگریت سهری بپریت! هر چند هاوار دهکات بی فایده ده بیات، دیاره بهر دسته-
که ی ناییسیت . که چمقو به ملیدا ده هینیت، له خمو ی راده پپریت و نیتر له وساره خوار دنی
ماسیه پانکه له خوی حرام دهکات و دهمی بو نابات .

ویلی، ده لاین به هوی کیشیه کی چاوییه وه، خوندنی زانکوی بو تهواونه کراوه و، به هوی کاره کی
له موزمخانه ی نینگلیس، که ده بوو تیدا به کاری ریکخستنی رسمی هونری روژ هه لاتی (چینی
و ژاپونی ...) رابگات، سهرتا خوی فیری هیندیک خوندموه ی چینی و ژاپونی پیوستی کاره-
که ی کردوه، به لام له دوا پیدا بووه به و هر گپریکی زور به ناوبانگی نهده بیاتی کلاسیکی نهو دوو
زمانه بو سهر زمانی نینگلیسی .

خوندموه ی نهو کتیه و ژیننامه ی ویلی، چیر وکیکی تری نهده بیاتی چینیه کانی و مپیر هینامه وه، که
پیش زور سالان به عاره بی خوندموه مهته وه :

پروفیسوری کیمیا، ره بانیک بوو، بو پشووی هاوین چووه که ناری دمیا و، خیهو تیکی هملدا .
زوری نهمرد خیهو تیکی دیکمش که میک لهو لایمه هملدرا، که هی ژنیک و پیاوکی جهوان بوو .
ژن و پیاو، روژیک له پروفیسوریان گپرایمه به جیت سهریکان لی بدات و پیکه وه نانیک بخون .
پروفیسور چوو و، دیتی هرچی قاب و قاچاغ و کهوچک و چاتال و منجمل و شتی مه عدنی
نهو ماله هه بوو، هه موو له زیر بوون . نهوه ی زور لا سهر بوو، که نهوه نهو منده دهو له ماسند و
بی پاک بوو که لهو خیهو ته دا نهو هه مووه زیر هی لابوو .

پروفیسور، خوی پی نه گپرا و، پرسیری کرد که نهو هه مووه زیره چیه ؟ پیای خانه خوی گوتی

که مهگس زيری بن قیامت چیه ؟ نهو دفتوانیت زيو یا مس یا تسنهکه یا هس مهعدنیک بکات به زير، عیلمی کیمیا دهز انیت . پروفیسوری بدهبختی کیمیا عیلمی کردنی نهو مهعدنانه به زير ناز انیت، لهکاتیکدا که دبوو نهو بیزانیایه، نهو پروفیسوری کیمیايه . دواى چند روژیک ژن و پیاوی هاوسى خيوهنيان دهپچنهوه و دهورن، بهلام پيش روښتن دين خواحافيزی له پروفیسور دهکمن و، نادرهسى خوینانی ددهنی، له هونگکونگ (یا شانگهای ؟ نیستا له یادم نیه) کهى حمزی کرد بجیت میوانیان بیت .

دواى چند هفتهیهک، تهماح پروفیسور هلمدهگريت و، دهجیت دهبیته میوانیان . ریکدهکمون که پروفیسور هسچندی پارهى زيوى بو هلمبسوریت بهینیتته نهو ماله تاکو همووی بو بکمن به زير . پروفیسور وا دهکات . زيو دهخریتته منجهلیکی زور گهورهوه و ناوی تیدهکريت و هیندیک دهرمانی سمیر و، سهرى چاک دهگريت و لهسمر ناگر دادهنیت، تا جوان بپشیت!

لهپر، کهسیکی پمشوکاو خوی به مالدا دهکات و به خاومن مال دهلایت دهبیت هس نیستا فریای باوکت بکویت، حالی زور خراپه، یا دهیگهیهی یا نایگهیهی .

خاومن مال، ناچار، میوانی له مال لای ژنهکهى بهجیدههیلایت و، دهلایت : من هس چند روژیکى کسم پی دهجیت و دیمهوه، تا نهوسا زير مکش دهگات و، نیدی دهبیت هیندیک سندووق و جهوال و شت بو هلمگر تنیان سازکمین تا نهو همووه زيره قورسه لهگمل خوتدا بیهیتهوه . نیتر دهروات . پروفیسور لهگمل ژنی جهواندا دوو به دوو دهمیننهوه . ژنیش چ ژن ؟ نه بخوی نه بکهى سهری سایهى گهردنی بکهى، عهیبازیک و چاوبازیک و بهنازیک نهبیتهوه، پروفیسور له بهرانبهريدا دهرووخت و نه بخوی نه بکهیهکه هلمدهگريتتهوه و دهیکات به هس بخوی و هس بکهى!

دواى چند روژیک خاومن مال دیتهوه و، سهرى منجهل هلمدهدنهوه، چی ببینن ؟ هیچ . هس ناوی پهنی و تهواو . جا وهره خاومن مال تووره به : دمست دهداته چهقویهک و بو پروفیسور دهجیت : ههى سهگبابی فاسقى بنامووس! تو بوخوت نامووست نیه، وا دهز انیت منیش نیمه ؟ دهبیت هس نیستا خوت و ژنه قهحبهکهم بکوژم، نهستا هموو پاره زیوهکه بووه به ناو، به

جه همنهم، به لام نهوه بهلگهه نهوهه كه تو چيت لهگهل ژنهكهسدا كردهوه، دهبيت هس نكتان هس
نيستا ساربيرم .

به تكا و پارانهوه و دهست و پي ماچكردن و، هس چي پروفيسور بوي پتكديت، له پاره و خانوو
و هس داراييهك، رادهستي خاوهن مال دهكات تاكو ساريان نهپرن . بهسردهچيت .

سالنيك دواي نهوه، پروفيسور روزنيك دهچيته قهحبهخانايهك، هسان ژني نه بخوي نه بكهه،
كه خواردي و كردي و به قوزلفورتي بوو لهوي دهبينيتموه . ئي خانم نهوه تو ليره چي دهكهيت ؟
چي دهكهم، نهمه كار مكمه، نهو پياوه مني بو نهو گالتميهه لهگهل تودا به كرئ گرتبوو، گالته
تهواو بوو و، هاتمهوه شويني خوم!

لوسیان، یا وهک ناسله یونانییه‌که‌ی خوی : لووکیانوس، سده‌ی دووم به یونانی نووسیوه . من له " هه‌لدا‌نه‌وه‌ی چهند کتیب و گو‌فار یکیش "مدا شتیکم لی و مرگیزاوه : ماخولیا‌ی درۆ یا بی‌نیمان . نووسینه‌کانی لهو هه‌ژده سده‌یه‌ی دوا‌ی خویدا، ته‌سیریکی زوریان به سهر نه‌ده‌ییاتی نه‌ور و پادا هه‌بووه : گه‌شته‌کانی گولیفهر - سويفت، په‌سندی گه‌وجی - نیراسموس، تیمۆنی ناتینا - شکسپیر ههر به‌نمونه، له ژیر ته‌سیری نه‌ودا بوون .

لوسیان، له‌وه تووره بووه که خه‌لکیک نه‌فسانه‌کانی یونانیا‌ن به‌جیددی، به‌حقیقه‌ت وه‌رگرتوون و نیتز که‌وتووته‌گه‌لته‌پن‌کردنیا‌ن . ئه‌مه‌شی به‌ناوی "چیرۆکی راسته‌قینه" نووسیوه، دوو به‌رگه، سه‌ره‌تا ده‌لیت ده‌بیت بزانی که نه‌م چیرۆکه‌ی منیش که‌ پی‌ده‌لیم " چیرۆکی راسته‌قینه " بریتیه له‌یه‌ک شت : درۆ، درۆی پته‌ی!

ئه‌مه بو‌خته‌ی به‌شیک له‌ به‌رگی به‌که‌می نه‌و کتیه، ده‌لیت :

منیش و یستم گه‌شتیک به‌کم، بزانی نه‌وبه‌ری نو‌قیانوس چۆنه، دنیا چیه‌ تیدا‌یه، نیدی رو‌یشتم . که‌شتیه‌ک و په‌نجا پیاو له‌گه‌لدا و برۆن . شه‌و و رو‌ژیک گه‌شته‌که‌مان نارام بوو، به‌لام دوا‌ی نه‌وه ده‌ریا شیوا و، نیتز ده‌یه‌نیا‌ن و ده‌ییردین . حه‌فتا‌نو شه‌و و رو‌ژ ده‌ریا به‌و ده‌رده‌ی بردین، رو‌ژی هه‌شتا خۆشی کرد و بوو به‌تاو و ساو . دو‌رگه‌یه‌که‌مان دیت، به‌رزاییه‌ک بوو، لێر دا‌پۆشیبوو . له‌نگه‌رمان خست و، له‌په‌شدا سه‌ری خه‌ویکه‌مان شکاند، نه‌وجا سی که‌سم لای که‌شتیه‌که‌ هه‌شتنه‌وه ناگاداری بن، بیست که‌سه‌که‌ی دیکه‌شم له‌گه‌ل خۆم بردن و، وه‌ ناو و لات که‌وتین بزانی چیه تیدا‌یه .

دوا‌ی سی قوناغیک، کو‌له‌که‌یه‌که‌مان دیت، به‌ یونانی له‌سه‌ری نووسرا‌بوو : هه‌زراکلینیس(ه‌رقل) و باخوس(خودای شه‌راب) تا نیره هاتن . شوین‌پنی زۆر گه‌وره‌مان له‌سه‌ر به‌رده‌کان دیتن: به‌کیکیان سه‌د پنی یا شتیکی له‌و بابته‌ ده‌بوو و، شوین‌پنییه‌کی دیکه‌ش که‌میک له‌و بچوو‌کتز بوو، نیدی وای تیگه‌شترین که‌ گه‌وره‌کان شوین‌پنی هه‌زراکلینیس و نه‌وه‌که‌ی تر هی باخوس بن .

نەوجا گەشتىنە رووبارىك، كە دەكرا مرۇف بە كەشتى بە ھىندىك شوئىندا چووبا، رووبارى شەراب بوو، تەنبا شەرابى وەكو نەوھى " كىۆس"ى يونان بوو، زۆر خەست و بەھىز بوو .
ويستمان بزائىن سەرچاومەكانى لەكوئىن . وەدوو كەوتىن . دەبىنن نە سەرچاوە و نە ھىچ . لە ترنپە-
كانى رەز مەكانەوھ راستەوور است دادەچۆر انە رووبارەوھ و تەواو . ماسىشى زۆر تىدا بوو، كە
رەنگى شەرابيان ھەبوو و تاميشيان شەرابى بوو ... نەرىوھللا ناوھەا بوو . ھەر ماسىيەكەمان
دەخوارد، وەكو سى قاپ شەرابمان خوار دىتەوھ، پى مەست دەبووین . بەلام خۆشەختانە رووبار-
ئىكى دىكەمان دىتەوھ كە رووبارى ناو بوو . ماسىمان لەوئى دەگرت و تىكەل بە نەوانە دەكرد كە
لە رووبارى شەرابمان دەگرتن، بەوھ ھەمووى زۆر خۆش دەبوو .

گەر اینەوھ لای كەشتىيەكەمان، كووپە پىر كران لە شەراب و لە ناو و، بۆ سبەى نەو رۆژە دىسان
بە كەشتىيەكەمان وەرئى كەوتىن . سەرەتا، دەريا نارام بوو، بەلام دواى نەوھ گىژەلەووكەيەك
ھەلئىكرد و لوولى داين و كەشتىيە بەرز كردەوھ، ھەوت شەو و ھەوت رۆژان ناوا لە بەرز بوونە-
وھدا بووین، چوار سەد مەل و پترىشمان پىرى، تا گەشتىنە شوئىنىك كە دوايى تىگەشتىن لە سەر
مانگ بوو .

لە كەشتى ھاتىنە خوار و، ھىندىك رۆشتىن . لە خوار مانەوھ و لاتى تر ھەبوون، دەريا ھەبوون،
دارستان و شاخ و داخ . " سىسار كەسوارەكان "، كە پىيان دەگوتن " ھىيۆگىيى " بە سەر مانەوھ بە
ناسمانەوھ بە سواری سىسار كى سىسەرى زۆر زەلام (ھەر پەرىكەيان نەوھندەى كۆلەكەيەكى
كەشتى) دەسوورانەوھ تا نەگەر غەرىبىك بچىتە وئى ببىنن و بىگرن، بۆمان دابەزىن و گرتيانىن،
بردىانپنە لای پادشاكەيان . پادشا، وادبار بوو بەھوى جلو بەرگمانەوھ زانى خەلكى كوئىن، گوتى :
ئىوھ خەلكى يونانن ؟ نەوجا گوتى كە نەوئىش خۆى كەسئىكى وەك نىمەمانان بووھ، بە ناوى
ئىندىمىون، لە خەودا بووھ كە ھەلئانگرتووھ و بردوويانەتە نەوئى و بووھ بە پادشا .

پادشا گوتى : نەمەى كە ئىوھ بە مانگى دەبىنن زەوييە . نەوجا گوتى : بىخەم بن، چىتان بوئىت،
بە زوويى پىكەدئىت . پادشا گوتى: نەگەر لەم شەرمەدا سەر كەوتوو بىم نەوا ئىوھ لىرە بەختيار دەبن.

شەری چی؟ گوتی: نیمه له گه‌هل " فایتۆن" ی شای " هه‌تاو" له شەرداین (تۆمەز هه‌تاویش
 وڵاتیکه و خەلکی لێ دەرژین و پادشای هه‌یه)، بۆچی له شەردان؟ چونکه من ویستم " لوسیفر"
 بۆ هه‌زار و نه‌دارانیکی وڵاته‌که‌م ئاوه‌دان بکه‌مه‌وه، به‌لام فایتۆن شا، به‌هۆی به‌غیلی، له نیوه‌ی
 رێ پێشی‌گرتین و نه‌یه‌شت. به‌هۆی هیۆمیه‌سه‌کانیه‌وه ده‌رۆستی نه‌هاتین، به‌لام ئیستا خۆمان
 ناماده‌کر دووه، نه‌گه‌ر نیوه‌ش له‌گه‌لمان بێن نه‌وا سیسارکی شاهانه و هه‌موو پێداویسته‌کانتان ده‌ده‌ین.
 منیش گۆتم: به‌لێ به‌سه‌ر چاو، چۆنتان پێ باش بێت واده‌که‌ین.

سه‌به‌ی زوو له‌خه‌و هه‌ستاین، ئیستیه‌بارات ناگاداری کردینه‌وه که‌ واده‌ژمن دین. هیزی نیمه
 بریتی بوو له‌سه‌ده‌هه‌زار کس، جگه‌ له‌هیزی هه‌نده‌سه و ئیستیه‌باراتی تاییه‌تی و نه‌و شتانه‌و،
 به‌هه‌شتاهه‌زار هیۆگیی، بیست هه‌زار سواری " لاجانۆپته‌ری" یه‌ش، که‌ نه‌وانه‌ بالنده‌ی زۆر زه‌لام
 بوون، په‌ریان جوړیک گیا بوو و بالیشیان له‌کاهووی ده‌کرد! نه‌وه‌ جگه‌ له‌ " سینکروبولی" و
 " سکورووماچی" یه‌ش. هاویه‌یمانانیش له‌باکووره‌وه‌ سه‌هه‌زار " سیلۆتۆکسۆتای" و پینج هه‌زار
 " ئانیمۆدرومی"، نه‌وانه‌ی په‌که‌م ناویان له‌و کێچانه‌وه‌ هاتبوو که‌ له‌جیاتی وڵاخ لێ سوار ده‌بوون،
 هه‌ر کێچه‌ نه‌وه‌نده‌ی دوازه‌هه‌ قیل گه‌وره‌ بوو؛ نه‌وانه‌ی دووه‌میش هیزی پیاده‌ بوون، به‌بێ‌بال
 ده‌فرین، کراسی زۆر درێژیان ده‌به‌ردابوون، که‌ تا زۆر خوار لاقیان شو‌رده‌بوونه‌وه، ئیدی هیزی
 با وه‌کو باده‌وانی که‌شتی ده‌بیردن، له‌کاتی شەرشدا به‌گشتی به‌قه‌لغان بوون.

گوتیان حهفتاهزار " ستراتوبالانی"یش له ئهستتیرهکانی سهرووی " کاپادوسیا" وه، وئیرای پینج-ههزار "هیپوگیرائی"دین، بهلام من نهمدیتن بین، ههس نههاتن، ئیدی ناتوانم باسیان بکههه، ههس چهنده شتی زور سهیر لهبار میناموه دهگوترین .

هیزهکانی لهشکری نیندیمیون شا بهوجوره بوون، چهک و چولیشیان : خودهیان له پاقله و، زرنی به سنگیانموره ورده گولهکانی ترمس (lupin) بوون که پیکهوه دووروابوون، شمشیر و قهلعانی دهستیشیان ههس وهکو نهمانهه ئیمه بوون .

فهس مان درا به جالجالووهکه، که له ژمار نایهن و، ههس دانهمهکیان نهومندهه دورگهیهک له دورگه-کانی سیکلادیس (ی دهریای ئیجه)یه ...

دوژمنیش(..) " هیپومیرمیس"یان ههبوون، بالنده بوون و شکلیان له میروولهه ئیمهه دهکرد، بهلام نهومنده گهوره بوون که ههس دانهمه نیزیکهه دونهمیک زهویی دادهپوشی و، به قوچ شهریان دهکرد. پهنجا ههزاریکیان لهوانه خستبوونه مهیدانموره . پینج ههزار نایر وکونوپ، به تیر و کهوان و به سواری میشوولهه زهلام . نهوجا نایر وکورا کهس، پیادهه زور نازا و به تهسیر که به بهر دهقانی تووری زلیان دههاویشتن و، وه ههس کهسئیک بکهوتایه دهست بهجی خپی دهکرد و دهیکوشت . دهههزار کاولومیسیت، که چهکی قورسیان پنیه و شهری تن به تن دهکهن، قهلعانه-کانیان له قارچکن و رمبهکانیشیان له چیویلکهن (asparagus). پینج ههزار سینونالانی، سهربازا-نیک که سهری سهگیان ههبوو و سواری بهرووی بالدار بوون .

هیز انیکی بهر دهقانی که له کاتی خویدا له شاریکهوه نهگهپشتن، فایتون شای پی به رادهیهک تووره بوو که شارهکهه ههس سووتاندن .

کهس له ههس دوو لاهه زههین، که نهوه لای نهوان له جیاتی شهپوور بوون، ئیدی شهس دهستی پی-کرد. خوینیکی زور رزا، شتیکی له بابهمی نهوهه که هومیروس له شهس خودایاندا باسی کردوه.

(دواى باسیکی دوورودریژی شهه‌که، مرۆفی نیوه نەسپی بالدار و نیدی)، منیش و دوو هه‌قالم دیل کراین، بردیانینه هه‌تاو . دیواریک له هه‌ور دروست کرا تا رووناکی نه‌گاته مانگ . تاریکی، پادشای مانگی زور نارمه‌ت کرد و، له‌دوایدا ریکه‌وتتیک نیمزا کرا، منیش و دوو هه‌قاله‌که‌م نازاد کراین و گه‌ر اینه‌وه سه‌ر مانگ . پادشای مانگ پینی‌گوتین بمینینه‌وه و شوینیکمان بۆ ناوه‌دان ده‌کاته‌وه، به‌لام گوتمان نا. دواى سه‌وت روژان ده‌عه‌وت و ریز لێ‌نان، نیز نیان‌داین و گه‌ر اینه‌وه .

هیندیک شتی ژپانی خه‌لکی سه‌ر مانگ زور سه‌رنج راده‌مکیشن :

مرۆف که پیر ده‌بیت، له‌دوایدا نامریت، ده‌بیت به‌ دووکهل و تیکه‌لی با ده‌بیت .

هه‌موو و هه‌که هه‌مان شت ده‌خون : بۆق، نه‌و بۆقانه‌ی نه‌وئ که ده‌فرن . بۆ خوار دنه‌وش

هیندیک با له‌ ده‌فریکدا ده‌گوشن و شتیکی وه‌ک شه‌ونه‌می لێ په‌یدا ده‌بیت .

جوان و قوز لای نه‌وان نه‌وه‌یه که سه‌ری تاسه، پێیان هه‌ر قامکی گه‌وره‌یه و هه‌چی دی،

نینه‌کیشیان نیه . هه‌نگوبیان نیجگار زور تیژه . خویان به‌ شیر ده‌شۆن . شیر و نه‌و هه‌نگوبینه

تیکهل ده‌که‌ن و ده‌بیت به‌ په‌نیر . روژ له‌ پپواز ده‌گرن و، بۆنی جووریک سه‌ر هه‌می لێ دیت .

ترئ وه‌کو ته‌رزیه، نیدی که با هه‌له‌ده‌کات و نه‌و تریه‌ ده‌هه‌ژینیت ده‌بیته‌ ته‌رز هه‌ بارین .

زگیان توور هه‌که‌یه، که‌ی بیانه‌وت ده‌یکه‌نه‌وه و شتی ته‌ده‌که‌ن . ریخۆله‌ی تیدا نیه، مووداره و

گه‌رمه، نیدی مندالی تازه له‌دایکبوو که سه‌ر مایان ده‌بیت خویان ده‌خزیننه نه‌وئ .

جلوبه‌رگی ده‌وله‌مه‌نده‌کانیان له‌ شووشه‌یه، شووشه‌ی نه‌رم، نه‌وه‌ی هه‌ژاران له‌ مه‌عه‌نه‌ی زه‌ردی

چنراوه، که که‌میک ناوی پێدا ده‌که‌ن و نیدی هه‌لاجیی ده‌که‌ن .

چاویان موبایله، که‌ی بیانه‌وت ده‌ریده‌هینن، نه‌گه‌ر لیشیان ون ببیت نه‌وا چاو له‌ هاوسنییه‌ک قه‌رز

ده‌که‌ن . هه‌ی وا هه‌یه زور چاوی زیده‌ی له‌ مأل هه‌ن .

گوئیان له‌ گه‌لای دار چناره، جگه له‌وانه که له‌ به‌رووه هه‌له‌ده‌توقن که گوئی نه‌وانه له‌ ته‌خته‌یه .

جامی جیهانه‌مانش له‌ کوشکی پادشادا هه‌بوو، من له‌ویوه سه‌یری هیندیک له‌ دۆستانم له‌ ولات کرد .

دەكرىت تو نەم قسانەى منت پى سەير بن، بەلام نىتر من حەقىقەت دەلىم .
رۆزى خودا حافىزى، پادشا دوو كراسى شووشەى بە ديارى دامى، دووى لە مەعدەنى زەردىش،
دەستىك زرىپوشى تەواو لە وردە گولەكانى ترمس، كە ھەموو ىم بو ورگى حووت جى ھىشتن .
نىدى رۇيشتىن و، بو بەرئ كردنمان، پادشا ھزار ھىپوگىى لەگەل ناردىن، تا پىنجسەد قوناغ
لەگەلمان ھاتن .

(۱)

یهکهم قهومی که نیمه پیزانین له ئینگلستان ژباڤن، ناویان " بریتون " بووه . له سهرچاوهی یونانی سدهی چوارمی پیش زاینده ناوی : " بریتانیک " بو نهوانه دهبنین، واتا : " لهشی رازاوه به نهخش، یا پیستکوتر او بو جوانی (به تاتوو) - هس وهک خهکی نسلای نهمریکاش به هوی زهنگردنی پیستیان بو جوانی، که تیدا رهنگی سوور زور له بهرچاو بووه، پنیانگوتراوه هیندیبه سوور مکان (که تهبعی هیندی نهوون به لام نیتز نهوش چیر وکیکی تره) .

بریتون زمانیکیان قسهکر دووه که دهبنین نهورویایی له سدهی ههژدوهه ناویان ناوه " کیلتی "، (لیکولهر هوهیهک، نیدوارد لوید Edward Lhuyd سالی ۱۷۰۷ شتتیک نووسی که گویا له سهرچاوه یونانیبهکاندا قسهیهکی وهها ههبووه ...، به ههمان شتیهی که کهستیک تر به ناوی توماس یهنگ Thomas Young سالی ۱۸۱۴ زاراهوی " هیندو - نهورویایی " پیادهکرد و دواتر جیی خوی گرت، یا زانکوی گوتینگن له نهمانیا سالی ۱۷۸۱ زاراهوی " سامیبهکان " ی خسته سهر زاری ناکادیمیان).

وشهی " کیلت " له لاتین و نهویش له یونانی داتاشراوه، که به بهردیکی تیز یا پارچه ناسنیک روت (بی دهسک) گوتراوه که به چهقو بهکار هاتوووه .

نهم خهکههی که نیمه نیستا نیتز بهوجوره ناومان ناون " کیلتی "، له ناوهندی نهورویاوه هاتوون و، زمانهکهیان هس له قهوقاسهوه تا پورتوگال بلاوکر دوووتهوه، له لایهکهوه بردووینامته نهم ئینگلستان - نه، له لایهکهوه فهرنسا، له لایهکهوه ناسیای بچووک ... زمانهکهیان زور بلاووبووتهوه (تو بلی شتتیک له بابتهی نارامیی سهردهمیک روزههلاتی ناومراست) . نهو زمانه نیستاش به شتتیک جیاوازی له هیندیک شوین ماوه .

کهواته : کونترین قهومی نهم ئینگلستانه که نیمه پیزانین، " بریتون " بوون و وهکو بهشتیک گرنگی تری نهورویا به زمانیک دواون که نیمه نیستا ناومان ناوه " کیلتی " . نهم حاله بهوجوره درزهی ههبوو تا کو روما سالی ۵۵-۵۴ ی پیش زاین لهشکری نارده سهر بریتانیای ولاتی بریتونهکان .

(۲)

یولیوس قەيسەرى رۇما، لە ھېرشەكەى بۇ سەر گاليا (فەرنسا و بەلجىكا و ...) وە، واى بە باش دىت بچىتە سەر برىتانيا، ئەمەبوو سالى ۵۰-۵۴ى پىش زابىن چوو .

سا نەگەر وىستىبىتى ھەمەوى بگرىت و بوى نەكرابىت، يا وەك بە زور بەلگە زور وئەدەچىت مەبەستەكە لەو كەمتر بووبىت، لە " كىنت" پىرى نەگرت . بەلام نىمپراتورانى رۇماى دواى ئەو وىستىان برىتانيا بەتەواوى بخەنە نىمپراتورىيەكەيانەو . ئەمەيان لە سەدەى دواى ئەو(لە نىوان سالتانى ۵۰ و ۴۳ى زابىندا) بۇ پىكەتات و، نىتر برىتانيا ھەر بوو بە وىلايەتتىكى تابىعى رۇما (پروفىنسىا برىتانيا) و، لەساو كەوتە بووژانەمەيك كە بەخۇيەو نەدىتبوو، لە ھەمەو روويە- كەو زور پىشكەوت .

تا سالى ۴۱۰، كە رۇما كەوتە بەر ھىرشى بىگانە (گوتىيەكان) و، بۇ بەرگىرى لە خوى، ھىزى سەربازى خوى لە ولاتانى تر كىشانەو . نىتر لەشكرى رۇما دەبوو لە برىتانياش دەرچىت و بچىتەو رۇما .

كەواتە تا نىرە : زمانى " رۇما" ش ھاتووئە پەنا زمانى " كىلتى" لە ئەو ولاتە .

بە زمانى رۇما دەلەين " زمانى لاتىن" چونكە ناوى ئەو مەلەبەندە گەردەلانى كە شارى رۇماى تىدا ناوھدان كراوئەتەو " لاتىوم" بوو (وەك ئەو كە بلەين نەگەر رۇما لە مەلەبەندى " خۇشناوئەتى" ناوھدان بكارايتەو، نىستا بە زمانەكە دەگوترا زمانى خۇشناوئەتى) .

(دواتر، شىوازمەكانى لاتىن دەين بە زمانانى سەربەخۇ : نىتالى، فەرنسى، نىسپانى، پۇرتوگالى و نىترىش . نىسپانى و پۇرتوگالى زمانەكەيان دەگەيەنە نەمريكاي باشوور و ناوئەد و، لە سەدەى نۆز دەدا زاراوئەى " نەمريكاي لاتىن" پىش بۇ ئەو ولاتانەى ئەوئە دادەھىن . پۇرتوگالى دەبىت بە زمانى برازىل و، نىسپانى بە زمانى ئەوانى تر) .

دىسان بلەين كەواتە : برىتانيا سالى ۴۱۰ بە دوو زمان دەژيا : كىلتى و لاتىن .

(۳)

عشیر متانکی جهرمانی : نانگل و ساکسون و جووت، له سکندنایاوه نهو هلهی کشانهوهی سربازی رومیان له بریتانیا به دهر فست دیت تا بچن نهو پرؤفینسیایه بؤ خویان له روما بستین . چوون و خویان به سهر بهشیکی گرنگیدا سپاند و، نیتر له دوا پیدا هه مووشت به ناوی نهوان بوو : زمانی نینگلیسی (زمانی جهرمانی نانگلهکان) و ناوی نینگلاند یا نهنگلتهره (تهره = " تیر " به فرهنسی، له " تیرا " ی لاتین = " لاند " ی نینگلیسی)، نینگلستان .

کهواته : زمانی نهو عشیر متانه دهبیت به سییهم زمان که دیتته بریتانیاوه، پیشتر کیلتی و لاتین هه بوون، و " نینگلیسی " یشی بؤ جاری یه کهم هاته پال . نهه سهرهتای زمانی نینگلیسیه لهو ولاته . دیاره دواتر زور پهره دهستینیت، دهگوریت . له قوناغهکانی زمانی نینگلیسیدا، هاتنی نهو عشیر متانه دهبیتته سهرهتای یه کهم قوناغی زمانی " نینگلیسی کون " لهو ولاته . سهرچاوهکان، بؤ هاسان کردنهوه، نهو سهرهتایه به سالی ۴۵۰ دادهنین .

ئەو ئىنگلىسىي كۆنە، درىژەى دەبىت تاكو سەرەتاي زمانى " ئىنگلىسىي ناوئەند" : ۱۰۶۶ .
بۇ خويىندى نەدەبىياتى زمانى ئىنگلىسىي كۆن، بەتايىمەتى دوو بەر ھەمى گىرنگى ئەو قۇناغە بە دەستەوون : " چىرۆكى نەفسانەى بىقۇولف"، بە ۳۱۸۲ دىرى شىعەر، باسى كىشە و ھەراى نىوان نەجىزادانىكى سوئىد و دانىمارك دەكات . ئەو ھەمەى تىرىش : " ھوقايەى ئاتانگۇ ساكسۇن"، كە شەرت نىە لە ھەموو شتىكدا راستى بلت بەلام ديسان ھەر سەر چاوەبەكى زۆر گىرنگى مېزۇو، كە بەمجۆرە دەست پىن دەكات : دورگەى برىتانىا ۸۰۰ مىل درىژ و ۲۰۰ مىل پانە، پىنج زمانى تىدا ھەىە : ئىنگلىسى، برىتانى، سكوتى، پىكتى، لاتىن . بەكەم خەلكى نەم دورگەىە " برىتون" بوون كە لە نەرمەنستانەو ھاتوون و لە باشوورى دورگەكە نىشتەجى بوون ... نىدى بەمجۆرە (مېزۇوى شەرى يوليوس قەيسەرى رۇماشى لە برىتانىا تىداىە) .

(۴)

سالى ۱۰۶۶، پادشاي ئەو ولاتە، كە لە ساكسۇنەكان بوو، نىدوارد،، دواى ۲۴ سال پادشايى، لە تەمەنى ۶۳ سالىدا مرد و، جىگرەو ھەبەكى شەرى عىى نەبوو، كە بىت بە پادشا . " وىليەم " ى ھەر مانرەواى نۆرماندى (باكوورى ھەرنسا) لەو بەرى دەريا بەرانبەر بە ئىنگلستان، بە ھوى چىرۆكانىكى ئەو سەردەمە، بە خوى رەوا دىت كە بچىتە ئىنگلستان و بىت بە پادشايان . چوو پەرىبەو . شەرى " ھاستنگس" ى بردەو و، بوو بە پادشا . پادشايەكى بە زىبىكوزاكوون و، بە ھوكمى مەركەزى و مؤدىلى ھەرنسى، ئەو تەنسىرىكى نىجگار زورى زمان و نەدەبىياتى لەگەل خوى ھىنا . كەواتە : لە ۱۰۶۶ ھەو " ھەرنسى" ىش دىتە برىتانىا .

ئىستا : كىلتى، لاتىن، ئىنگلىسىي كۆن، ھەرنسى (كە لقتىكى لاتىنە) لەو ولاتە ھەن .
{نېمە لىرەدا ھەر باسى ئەو وئىستگە سەرەكىيانە دەكەن كە كۆلەكەكانى زمان و نەدەبىياتى ئىنگلىس دادەنن، ئەىنا عونسورى تىرىش ھەبوون كە بىتەنسىر نەبوون : ھاتى قىكىنگەكان (سەدەى ۸ و ۹)
لە دانىماركەو، كە نەوانىش بەشكىيان لەم ولاتە نىشتەجى بوون و دەورى گىرنگيان تىدا دىتووه } .

نهوانه هه موو ویکرا له منجملی چیشتی " زمانی نه تهو ایعتی " ی نهو ولاتهدا دهکولین . زمان هه زور دهین و چیشته که تام و بون و بهرامه ی رنگاورهنگی پتری تی دهچن... ناشپهزی میژوو دهز انیت چون نهو زمانه خوشه لی بنیت که دوایی ببیت به گرنگترین زمانی دنیا . زمان به رادهی " ناپهتی " بوونه که ی دهوله منده، تا پهتیر بیت ههژار تره .

نیستا به تهسیری نهه فرهنسییه تازه هاتوهه قوناغیکی تری زمان و ندهبیاتی نینگلیسییه کهش دهست په دهکات که پیی دهلین : نینگلیسیی ناومند .

ئېتىر لەمساو دەورى سى سەدەپەكى برد، تاكو زمانى ستاندارى ئىنگلىسى-ى تا رادەپەكى زور-ى ئىستا دارىژرا .

" چۆسەر "ى سەدەى چار دە نمونەپەكى باشى ئەو سەرەتاپەى " ئىنگلىسى ناوند " ى ستاندارى زمانەكەپە (كىتەپى " چىرۆكەكانى كاتتەبەرى " بە پتر لە حەفدە ھەزار ئېرى شىعر، جۆرىك " رشتەى مروارى "ى ماموستا "سەجادى" ى نېمەپە، كە من شتىكم لى وەرگىراوہ) . جگە لەمە، بەتاپەتەى چىرۆكى وەكو ئەمەى : "سىر گاواين و سوارە سەوزەكە" تىدا زور سەرنج رادەكېشىت . كەواتە، بە سەفەندىپەك لە سەفەندىپەكان، دەكرىت بلىين :

— زمانى نانگل و ساكسونەكان (۱۰۶۶-۴۵۰) " ئىنگلىسى كون " ە .

— لە ۱۰۶۶ تاكو ۱۴۰۰ (مردنى چۆسەر) ئىنگلىسى ناوندە .

(۵)

— لە ۱۴۰۰ ئەمە تا ۱۵۵۸ (ھاتنى نەلىز ابىتى پەكەم بۆ سەر تەختى پادشايى) بە قوناغى " ترازشن " ناودەپەن (لىزەدا مەبەست " پەرىنەمە "پە بۆ زمان و ئەدەبىياتى ئىنگلىسى نوئ) .

پەكەم ۸۵ سالى ئەم ۱۵۸ سالى ئەم پەرىنەمەپە، كەواتە تا ۱۴۸۵، پتى دەگوترىت : قوناغى Barren بىپەر، نەستىور . ئىنگلىس لەم قوناغەدا ھىچى نوپان لە زمان و ئەدەبىيات پى نەبوو، ئەمەى خۇى پى نووسەر و شاعىر و ئەم شتانه بوایە، لاساى چۆسەرى دەكرەوہ و، تەناتەت ئەمەندە شتىان بە ناوى " چۆسەر "ى بەدبەخت خۆشپەوہ داناوہ، كە نىتر نازانن كېھەپان بەر استى ھى ئەم بووہ (وەكو ھەدىسەكانى پىغەمبەرى مسولمانان) .

ئەوجا سەرەتاپى " رىنيسانس " دىت (كە مالى تىؤدۆرەكان پادشايى بۇخۇيان ساغدەكەنەمە)، ئەم رىنيسانسەى ئەوروپا لە ئىنگلستان، سەرەتا زورتر ھەر زمان و ئەدەبىيات دەگرىتەمە (لەكاتىكدا كە لە نىتالىا - بەنمونه - بە ھونەرى رەسم دەست پىدەكات) .

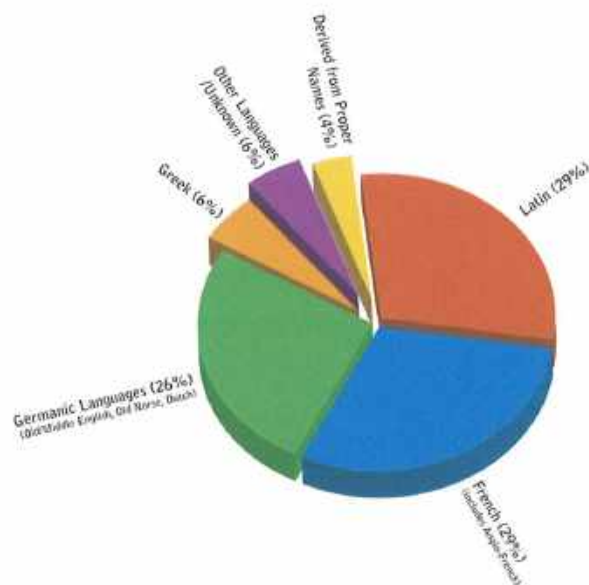
(۶)

بریتانی له سدهی شازدهوه قولی نیستیعمار گهر بیان لی هلمالی و به سنی سده به شاتیککی زوری دنیایان نیستیعمار کرد . له زورترینی نهو ولاتانهی گرتیانن، یا به شیوهی تر تیکلمی و پیوندیان له گهلمیانداههجوو، وشهیان له گهلم خهلمکه کمیدا نالوگور کرد و، نههم وشه نوئیانه شیان کردنه منجهلمی چیشتی زمانه کیانهوه .

من نیستا وشهی شامپو و بیجامه و نادمیرال و کوفی و تی و کوئن و ماگازین و ماستراس ...م به بیردا دین که زور دهیسیزین : شامپوو له هیندی (شیلان)، بیجامه (پایجامه ی نوردو، نهویش له هیندی، هیندی له فارسی)، نادمیرال ("امیر البحر" ی عارهبی)، کوفی (ی یهمن)، تی (ی چین)، کوئن (" قطن" ی عارهبی، دهکریت نهویش له کهتان هاتینیت)، ماگازین (مخزن)، ماستراس (دوشهگ له " مطرح" ی عارهبی که به نیئالیا و فسناسادا گهیشتو و مه بریتانیا! و نهوجا هولمندا و کوئی و کوئی تر... نهو عارهبییه مردوو نهراوه بووه به سندبادی هزار و یهک شهو!) .

نهو ههمووه وشه عارهبی و هیندی و نوردو و فارسی و رووسی و چی و چیهیان کرد به به هارات و به سهر نهو ههمووه زمانانهی تری منجهلمی زمانه که می خویاندا کرد . جا و هره چیشتی به نهو ههمووه تام و بون و بهرامیه به دنیادا بلاو بیتهوه، چون ههموو دنیا نهیهویت بیخوات . نیستا که چیشته که گهیشتووه، منجهلمه که می بخینه به ردهمی زانایهک پیمان بلایت نهو چیشته می که نهمر و پتی دملین زمانی نینگلیسی چیی تیدایه ؟ لی دهکولنتهوه و ناهتیجه که مان به نهو وینهیه بو روون دهکاتمه که لیردا دهیبینین :

له سدا ۲۶ جهرمانی! یانی چی ؟ نینگلیسی و اتا زمانی نهنگلهکان، وایه ؟ نی چون زمانی ههموو نهنگلوساکسون و فیکینگ و نهلمان له نینگلیسیدا له سدا ۲۶ له ؟ نینگلیسی هس له سدا ۲۶ ی نینگلیسییه ؟ زاناکه پیمان دهلایت : بهلمی، نهگس تو له روانگهی وشهوه له زمان بنوریت نهوه نیجگار زوره، چونکه نیسهتی وشه ی عارهبی له زمانی عارهبیدا قمت ناگاته نهوه، فارسی له فارسیدا هس زور له خوار نهوهویه، تورکی له تورکیدا له خوار تریشهویه .

"همسو" زمانیک نيسبتهی هره زوری وشهکانی له زمانانی ترهون . نيسبتهی لهسهدا ٢٦ی جهرمانی (نهنگلی و همسو نهوانی تری) له نینگلیسیدا هه زور زوره، دهکرا له سهدا ده بوایه، هیچی له مسهله نهدهگوری . دهکرت لیکولینهوهی تر نيسبتهکه کهمیک جیاواز بدهن، بهلام هه زور کهم جیاواز . من لیردا له سهرا چاوه ناکادیمییهکان دهویم که نه نيسبتهی نیرهیان قهبووله، من خوم له زانکو وام خویندوه . نهادی بوچی جهامهتی کوردیی پهتی دهلین نابیت وشهی غهیری کوردی له کوردیدا هه بیت ؟

یهکهم وهلام زور هاسانه : چونکه نهوانه نهخویندهوارن .

زیر به بی مهدهنی تر خوی ناگریت، زمان له دارشتنی زیریش پتر وشهی پیویستن : ده بیت له مهدهنی نیجگار زور زمانانی زهوی دابریزرت .

بهلام لیردا نهو پرسیاره دینه پیش : با نهو زمانه ههرا وایت و نهو نهتهوه و ولاتاش وهکو نیستا بیت، بهلام بوچی له جیاتی ناوی " نینگلیسی" (نهنگلیی نانگلو ساکسونهکان) پیی نالین : لاتین ؟ چونکه خو نهوه له نیوهی پتر لاتینه (راستهوخو له لاتینی روما یا له فرهنسییهوه) . وهلام نهوهیه

که : چونکه نهوه زمانی نهنگلهکانه و نهوه همموه کراس و کهوا و خشل و فانیه و دهرپی و پالتو و دهستکیش و چی و چیهی له نهوه زمانهه تر بوخوی وهرگرتوون . لهش و روح و میشک و سایکولوژی " نهنگلانه" داریزراون، نهوه همموه باره قورسهی لئی نراوه پوژاک و دیکوره بو پیدایستی ژیانی نهوه زیندهمورهی که بریتیه له " لهش و روح و میشک و سایکولوژی" ی نهنگلی . تهرزی بیرکردنهوهی دارشنتی رسته نهنگلییه، بیرکردنهوهکه بو دهربرینی عیبارت نهنگلییه . هممووی به " رووحی پتهی" ی نهنگلی، نهک " وشهی پتهی"، وشه چیه ؟

نهوه نهک ههر نهخویندهواریه که بزووتنهوهی " جماعتهی کوردیی پتهی" ایمان بو دروست دهکات، تاکو وشهی کوردیمان به عاربهی بو بلین، بهلکو زور لهوه خراپتریشی وپراهه : نهیوونی " روح و میشک و سایکولوژی" ی کوردیهی که نهوانه شارمزی نین و به روح و سایکولوژی ی عاربهی وشهی کوردیی وهرگیراوی نهوه عاربهییه دادهریزن . نهوانه روح و سایکولوژییهتی کوردیی زمان، به دهستی روح و سایکولوژییهتی عاربهی دهکوژن : مهلهوانگه و پاریزگا و پهیمانگا و خوجیی و ... چهند و چندی تر لهوه " روح و میشک و سایکولوژی" ی عاربهی به وشهی بهدبهختی کوردی دهلین . وشه به بی روح بریتیه له کهوا و کلاو و پیلانو و نهوه شتانه، زمانی نهوهایهتی بریتیه له : روح . رووحی کوردانهی قسهکردن نهک عاربهی گوتن به وشهی کوردی . نینگلیس له سهده ۷۴ ی وشهکانی زمانهکه بیان له زمانانی تر وهرگرت و به دارشنتی خویان میشکی نهوه وشانه بیان " نهنگلانه" شوروی و، رووحیان کردن به تهجهسسومی نهوهی پهکهم شهرکه رانی نهنگل و ساکسون و جووت و فیکینگی پیش نهوه همموه سهدهیه . نالهبر نهوه، نهوه زمانه پئی دهگوتریت نینگلیسی .

(۷)

بو ناگادار بوون له قوناغی نویی نهدیپاتی نینگلیسی، له سهدهی شازدهوه، ماموستایهکی زمان و نهدیپاتی نینگلیسی له خویندگیهکی ناومندی له هوالندا، پیش بیست سال، نهوه ناوانه دهکاته سهه -

دیگر مکانی خویندنی نهوه بو خویندکار مکانی :

Shakespeare 1564 – 1616.	Marlowe 1564 – 1593.
Ben Jonson 1572- 1637.	John Donne 1572- 1631.
John Dryden 1631- 1700.	John Milton - 1608- 1674.
John Bunyan 1628 – 1688.	Pope 1688 – 1744.
Defoe 1660 – 1731.	Swift 1667 – 1745.
Johnson 1709 – 1784.	Fielding 1707 – 1754.
Stern 1713- 1768.	Goldsmith 1728 – 1774.
Wordsworth 1770 – 1850 .	Coleridge 1772 – 1834.
Blake 1757 – 1827.	Keats 1795 – 1821.
Shelly 1792 – 1822.	Jane Austen 1775 – 181817.
Dickens 1812 – 1870.	George Eliot 1719 – 1780.
Charlotte Brontë 1816 -1855.	Emily Brontë 1818 – 1848.
Hopkins 1844 – 1889.	Lewis Carroll 1832 –1898.
Oscar Wilde 1856 –1900.	D.H. Lawrence 1885– 1930.
Joseph Conrad 1857 – 1924.	Henry James 1843 – 1924.
Tolkien 1892 – 1973;	Yeats 1865– 1939;
T.S. Eliot 1888– 1965.	Virginia Woolf 1882– 1941.
James Joyce 1882 – 1941.	Shaw 1856 – 1950 .

(۱)

وشه‌ی "ناسیون" (که نیستا به کوردی دهگریته "نهموه") له نهوروپا دهگریتهوه دموری سالی ۱۳۰۰. پیوندی به پسر سه‌ندنی زمانی لاتینوه هه‌یه، که له دواییدا ده‌مانگه‌یه‌نیته ریشه‌ی به مانای "له‌دایکبوو، زاو".

له زمانی نینگلیسیدا، نووسراوی سألانی چلی سه‌ده‌ی حه‌ده هه‌ن که - به شیوه‌یه‌ک له شیوه‌مکانی- بقو "بهره، به‌باب" ی به‌کار ده‌هین، لهوه : به‌بابه‌ پیست سوور مکان (ی نهمریکا).
فهر منسییه‌کان له سألانی نه‌ودی سه‌ده‌ی ساز دهوه به سیفه‌ته‌کشی به‌کار یان هیناوه : ناسیونال (به مانای : خاوه‌ن ناسنامه‌ی ولاتی ...).

نهوروپای پیش سه‌ده‌ی هه‌ژده، له چهند "ناسیون" ی گه‌وره و بچووک پیک ده‌هات : کیانی ژیر نالای نیمپراتوریک، پادشایه‌ک، یا میریک. هه‌مان به‌کار هینانی که له دیباچه‌ی "مهم و زین- نه‌مهدی خانی" دا ده‌بینین : گهر دئ هه‌بوا مه پادشاهه‌ک (۱۶۹۴)، واتا ناسیونی خومان پیک- به‌هینایه.

به‌لام شورشی فهر منسای سه‌ده‌ی هه‌ژده، پادشا و ژنه‌که‌ی بردنه پای جیلوتین و سه‌ری په‌راندن و، نه‌و کاره‌ی له‌جیاتی نه‌مانی "ناسیون"، به "ناسیونی ناسیون : له‌دایکبوونی ناسیون" ی راسته‌قینه دانا. ناسیون نیتر له‌ساوه بریتیه له :

"کۆمه‌له‌ مرقۆیک که خویان پین له هه‌مان یه‌ک کۆمه‌لگه‌یه و، دۆخی ته‌بیعی ژیانان

له زیندیاند ویکرا له یه‌ک هه‌مان ده‌ولته‌ی هه‌ر خویاندا ده‌ویت و ده‌گریته".

که‌واته وشه‌ی "ده‌ولته‌" ی نه‌مرو، جینگای وشه‌ی کیانی "نیمپراتور، پادشا (گهر دئ هه‌بوا مه پادشاهه‌ک)، میر ده‌گریتهوه. له‌بهر نه‌وه‌یه که واده‌بیت له رادیوه ده‌بیسین : پینج ده‌قیقه دوا‌ی نیوه‌شه‌وی رابرد، نه‌ته‌وه‌یه‌ک له‌دایک بوو! و ژماره‌ی نه‌ته‌وه‌کان نیستا له کۆمه‌له‌کیاندا (کۆمه‌لی نه‌ته‌وه‌یه‌کگر تووه‌کان، سه‌رکزی له نیویورک) بوو به- بلین- ۱۹۰. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک ده‌نگوباسی تر دیت : نازانسی رۆیتەر رایگه‌یاندا که دوینی سه‌عات نه‌ه‌نده نه‌ته‌وه‌ی ژماره‌ ۱۹۱ له‌دایک بوو

و ... بهر جوره . نهوه له نهوروپا . نهمريکاي باکوورو باشوور و همووی، نهوانيش بهوجوره، همر بهکمو سهعات فلانی فلانه روژ لهدايکبوونی خويان راگهياندووه .

(۲)

روژ هه لاتی ناوهندی دواکهوتوو (به هوی دالنگانی نابووری دواي دوزينهومکمی ريگای نویی " فاسکو دا گاما" ی پورتوگالیيهکان و ... نیدی)، نهیتوانی پی لهگهل نهو پهمسهندنهی نهوروپادا هملینیتتهوه . بهلام، بو بهدبهختی سولتان و شا . که مانایان دهدا به ناسیون، نهندامانی کومهلگهی نوممهتهکانیان لهو مزعهی نهوروپا ناگادار دهبوون و، نهدهکرا لینیان بشاردريتتهوه (بلین، نهو توانیهی نیستای کوریای باکووریان نهبوو که خهلکی کومهلگهی خويان له همر زانیاریهکی دهرهوی سنووری دهولتهکانیان دابیرن) .

به نیسبته عوسمانییهکان، نهوهی به تهواوی قوری کرده سهری سولتان و خهلیفه، شپرزیی نابووری بوو، که ناچاری کردبوو مل بو زور له نیمتیزان بو دهولتهانی نهوروپا بدات (من نهوم به دوورودریژی له پهاویز مکانی کتیییکمدا " چمند باسیکی کوردو تورک" باس کردوه) . لهو نیمتیزانه، بهکار هینانی نیدارهی پوستی نهوروپایی (همر له سهدهی ههژدهوه) که تادههات مهیدانی کاری بهرینتر دهکرد و، له سهدهی نوزدهدا دهکرا لهو ريگایهوه نامهی نژی سولتانیش له نهوروپاوه به خهلکی پایتهختی عوسمانی و روژنامهکانی بگهشتایه .

کهسانیکی بهکیشه لهگهل سولتاندا، کیشهی وهزیفه و پاره و نازناو و نهو شتانه، چوونه نهوروپا و، لهویوه بو نیحراج کردنی سولتان و خهلیفه عوسمانی، بهو پوستانه، نامهیان بو خهلک و روژنا- مهکان دهنارد، که نیدا باسی " دهستور " (و " پهلهمان ") یان دهکرد (من له پهاویز مکانی " چمند باسیکی کورد و تورک " مکهدا، به دوورودریژی ناوی نهو کهسانه کیشه داواکانیانم نووسیوه) . ئی که قسهی " دهستور " کهوته زاریک، دهکهویته شاریک، که کهوته شاریک دهکهویته نیمپراتو-

رییهکا!

بهمجوره نهمه‌هی سولتانی عوسمانییش، نیتر دهبوو و هکو نهمه‌هی بۆربۆنی فهرنسا به خوشیی خوی بییت به خاوهنی دستور و پهرله‌مان، یا : سولتان و هکو نهمه‌هی بۆربۆنی فهرنسا سمری بپهریت ؟

نهمه‌واته عوسمانی و هکو کافرانی نه‌وروپا بکات ؟ دستی چینی نه‌جیبزادان و کاهینانی ناین بپهریت ؟ چینیکی تر بیته سهر حوکم ؟ کوا کام چین ؟ مه‌گهر ههر نمو وشه‌ی " دستور " ه له شه‌ری نیوان مسته‌فا فازل پاشا (نهمه‌هی محمه‌ده‌علی پاشای میسر) و سولتاندا نه‌بوو که سمری هه‌ئینا ؟ نیتر چینی چی و شتی چی ؟

له‌ نه‌وروپا، پهرسه‌ندنی بزوتنه‌هی نیستیمار گهری، به‌هوی پهرسه‌ندنی ته‌کنیک (سه‌نعت و داهینان، دستگا‌کانی کهشتیی نوئ، زانیاری جو غرافیا، حیسابدارئ... ئیدی) بووه‌هوی که‌له‌که‌- بوونی سامانی که‌سته‌ی خاوی تالانی ولاتان له‌ نه‌وروپادا و، نیتر چینیکی نوئ له‌وه‌دروست دهبوو (له‌ولتری چینی خاوه‌ن خانوو و بازارگانیی مولکی شارستان و ... ئیدی که‌سه‌ره‌تا سه‌رنجی مارکس و نینگلسیان راکیشابوو)، نیتر ناریس‌توکرات و نینجیل و ناین ههر ته‌نیا بو دیکوری بی‌تاقه‌تی سه‌عاته‌کانی ده‌ره‌هی کار بوون، چیتر شوینیان له‌ ده‌سه‌لاتی سیاسه‌تا نه‌بوو، به‌شیک نه‌بوون له‌ شه‌ری " فازل مسته‌فاپاشا " یه‌ک و سولتان و خه‌لیفه‌یه‌ک له‌ سه‌ر نازناوی " الخدیوی " له‌ میسر، نه‌خیر، چینیکی لیره‌دا له‌کاردا بوو : چینی ناوه‌ند .

(۳)

قوناغی یه‌که‌می بزوتنه‌هی دستوری عوسمانی، له‌ سولتان سلیمی سنییه‌مه‌وه‌ ده‌ستی پێ کرد . سولتان سلیمی سنییه‌می عوسمانی، هه‌شتا چوارسالی سه‌رته‌ختی ته‌واو نه‌کردبوو که‌ سه‌یری کرد فهرنسی سمری " لویی شازده " و ژنه‌که‌ی ده‌پهرینن . نیتر سه‌لیمیش ترسی تی که‌وت، خوی و پازده خانمه‌کانی (حوسنی ماه‌و نووری شه‌مس و گونجانیکار و عه‌ینی سه‌فا! و فاته‌مه‌ فه‌ری جیهان و ... چیی چی کادین نه‌فه‌ندی) تووشی هه‌مان به‌زم بن . خو نه‌گهر رژیمی فهرنسا به‌و

هه‌مووه پێشكهوتنه‌یه‌وه كۆن ببوو و، خه‌لكه‌كه‌ی به‌ سه‌ر په‌راندن ده‌ستیان به‌ دانانی رژیمی نوێ ده‌كرد، نه‌وا سه‌لیم زۆر له‌ دوا‌ی فه‌ر نه‌سا شه‌وه‌ بوو. كه‌له‌ لا‌بوونی نیمه‌په‌ر اتۆرییه‌كه‌ی، له‌ هه‌موو روویه‌كه‌وه‌ لێ دیار بوو.

سه‌لیم بیریاری شتیکی نوێی دا: "نیزامی جه‌دید!" تا به‌لكو خوابكات و نه‌مه‌ فریای بکه‌ویت. له‌ كوێ؟ له‌ ده‌ولتی به‌ شه‌ریعه‌تی نیسه‌لامی پتر له‌ هه‌زار سا‌ل! به‌لام نه‌ یه‌نی چه‌ری ناماده‌بوون مه‌شقی نه‌فه‌سه‌رانی فه‌ر نه‌سی قه‌بوول بکه‌ن و، نه‌ مه‌عه‌ده‌ی نه‌عیان و عوله‌ماش وشه‌ی "جه‌دید"ی بۆ هه‌زم ده‌كرا. نێتر به‌ په‌رۆتۆكۆلی نیسه‌لامی سوونی به‌ "مفتی"یان گوت به‌ فه‌توا یه‌کی جه‌دید سه‌لیمی ئا‌لت لا‌بدات و مه‌سه‌فای رابع (چواره‌م)یان بۆ بخاته‌ شوینی.

مه‌سه‌فای رابعیش به‌ قیره‌-قیر، سه‌لنیک و دوو مانگ له‌ سه‌ر ته‌خت مایه‌وه، فه‌رمانی دا كه‌ دوو براكه‌ی (سه‌لیمی ئا‌لت و مه‌حموود) بكوژرین، تا هه‌ر خۆی له‌و ما‌له‌ بمی‌ننه‌وه. به‌لام ژنیك "مه‌حموود"ی له‌ ناو ته‌رس و په‌ینی تیانی هه‌مامیدا شار ده‌بووه‌ و، نه‌وه‌ به‌ ناوی "مه‌حموودی دووهم" بوو به‌ سو‌لتان. مه‌حموودی دووهم، نه‌و جینه‌یه‌تكاره‌، كه‌ به‌تایبه‌تی میژووی كورد چاکی ده‌ناسیت، به‌و هیوا یه‌ كه‌ به‌ر مو ئاقاریك بروت عوله‌ما و نه‌عیان نه‌توانن سه‌ری به‌ فه‌توا بپه‌رینن، به‌ تاییه‌تی كه‌وته‌ سه‌ر هه‌ولی په‌ر په‌یدانی له‌شكر و، بۆ نه‌وه‌ كه‌سانیکه‌ی نه‌لمانه‌شی هه‌ورده‌ كردن (فون مو‌لتكه‌، له‌ ۱۹۳۵ تا ۱۹۳۹ مامۆستا یه‌کی له‌شكری عوسمانی بوو، لای نه‌لمانه‌كان به‌هۆی هه‌وکاری بسماركه‌وه‌ بۆ یه‌كینی نه‌لمانیا و، لای كوردیش به‌ هۆی نامه‌كانی و نووسینه‌كیشیه‌وه‌ له‌باره‌ی شه‌ر مه‌كانی نیوان نه‌م سو‌لتانه‌ جینه‌یه‌تكاره‌ و كورده‌وه‌ به‌ناوبانگه‌).

مه‌حموودی دووهم، چار سه‌ری كیشه‌كانی نیمه‌په‌ر اتۆری له‌ رژیمیکی و كه‌و نه‌وه‌ی ره‌زاشای نێران (ی سه‌ده‌ی دوا‌ی نه‌ودا) دینه‌وه‌: بكوژه‌ و بیره‌ و نه‌وپه‌ری مه‌ر كه‌زیه‌تی رژیم، ده‌ستكاری نه‌زمی باج سه‌ندن، به‌تایبه‌تی باشت‌كردنی حا‌لی له‌شكر (دیار كردنی سه‌لانی سه‌ریازی ...)، رازی كردنی سه‌فاره‌تخانه‌ گرنگه‌كان.

به‌ خزمه‌تی سو‌لتان راگه‌یه‌ندرا كه‌ یه‌كه‌به‌رگی و كلاو كرده‌ سه‌ر بۆ له‌شكره‌كه‌ی پنیوست بوون،

نيٽر فرماني سولٽاني دهرچوو ڪه ڪلاويڪ له شاري " فاس، فيس، فيز " ي سوغريبيوه، ڪه تازه به نيشانهي مؤديرن بوون دادههات، بڪريت به ڪلاوي رسمي نيشانهي مؤديرن بووني لهشكري نوي . " فيس " ڪرايه سهر . فيس بريتي بوو له تهلپهيهڪي سووري گولنگهدار، بهلام وهڪو ڪاسڪيتي نهورويپاي، چمئريڪيان لهپيشهوه بوو، وڪ گويسوانهيهڪ بؤ نهوه ڪه ههتاو به چاوي سهر باز نهگات . فيس ههر ڪرايه سهر و، عولما ڪه له ههر بههانهيهڪ دهگهران بؤ پيشگرتني ڪوفر و زندهقه و نيلحاد و ههرطهقه! وهڪو مار پيهوي دابن، زيرهيان لي ههستا : حا - حا، جا سهربازي مواهيدى نيمپراتوريي سوننى چؤن بهو چمتره ي پيش ڪلاو مڪيهوه له نويژدا سوچه بهريت ؟ يان ههر ناسلن ناتانهويت سوچه بؤ خودا بيات ؟ مسهله چيه ؟ سولتان، ڪه ديني نهوه چمڪيكي زؤر ختمر بوو بهدهست ڪاهينانهوه، فرماني دا : چمتر له فيس بيران .

چمتر بردرا و نيٽر نهو " فيسه ي بي چمتر " ي رمزي مؤديرن بوون به سهر سهر ي سهربازاني تورڪهوه ههر مايهوه تاكو دوايي "مستهفا ڪمال" هات و لاي دا (فيسي ههر له تهواوي دهولهته . ڪهيدا قهدهغه ڪرد، بؤچي ؟ چونڪه نهجاره " فيس " رمزي " قهديم " بوو و " شهپقه " رمزي " جهديد " بوو ! نيسا له تهواوي دنياي سوننيي نيسلامدا فيس و پهرويهڪ به دهورهوه ههر بؤ نيمامي مزگهوتان و نيمام تابووران ماوتهوه، به وفاداري بؤ مهحموودي دووهي جينايتكار) .

خؤش فير بوون له شؤرشي ههر منسا!

نهورويپاي، زؤر چالاڪانه، له ريگاي مستهفا رشيد پاشايهڪهوه، ههولي شتيڪيان بهناوي ژبانده . وهي "نيزامي جهديد" بؤ سولتان دا، بهلام چوار مانگ و دوو روژ دواي مهرگي سولتان مهحموود و هاتنه سهر تهختي عهبدول مهجيدى يهڪم نهوجا چيشتهڪيان نامادهبوو .

"عهبدول مهجيد" ههر له يهڪم روژي سملتهتهوه، ڪه تهمني ۱۶ سال بوو، زؤر سهير له ژير تهنسيري " بويوك نيلچي " ي نينگليس (گوره سهفيري نينگليس " لؤرد ڪانينگ " دا بوو،) ڪه چيروڪي زؤر خؤشيان ويڪرا ههبوون، له " ڪوردو تورڪ " ههڪمدا هينديڪم باس ڪردوهوه، ڪه

لیره دا جینی نابیتتهوه). ژیانندهوهی " نیزامی جدید "ی عوسمانی نهجاره به ناوی " تنظیمات " بوو، مستهفا رشید پاشا له گوشهیهکی کوشکی سولتان رایگیاندا، له " گولخانه" (پیشتر نانهوا- خانهی کوشک ببوو و کیک و کولیچهی به شکلی گول (گولاله)ی لی دروست کرابوو، نیتز پنیان دهگوت گولخانه)، لهوهه : مهر سوومهکه ویزای ناوی " تهزیمات فرمائی"، به " گولخانه خمتی شریفی" و " خمتی هومایوون" یش ناسراوه (که مهبست له دستخمتی "عبدولمهجید" بوو)، نهو نوختانهی تیدا جی کرانسه که باس کران (گوران له لهشکر دا، نیزامی باج، - گویا- دادگایی کردنی ناشکرا ...)، به لام دیاره سفارتهخانهکانی نینگلیس و فرانساش که دستیان له دارشتنی نهو ختمه شریفه دا هه بوو، ریزگرتن له تابعانی غیره مسولمانی نیمپراتوریشیان تیدا لهبیر- نهچو بوو. سی سولتان و خلیفه ی تر بهووی مهموودی دووهما هاتن و، هیچ گورانیک نه بوو، چوارهمی دوا ی نهوان " عبدولحمیدی دووهم" بوو .

له ساردهمی عبدولحمید دا، وشهی دستوور زور لهسر دهمی خلمک بوو، به لام نهو که مترین منتهی پی نه بوو . به لام کاتیک سفیرانی دهولته نهو روپایهکان له نهسته مبول بۆ سپاندنی کوملنیک " نیسلاحت " بهسر دهولتهی عوسمانیدا، به بههانهی نهوه که گویا دهیانویست بههانه به دهستی روسیاوه نههیلن (که کوشتاری بولگارکانی کردبووه بیانوو، دهیویست به ناوی پاراستنی هاوانایانی دست به سر بالکاندا بگریت) کهوتنه جموجوول، عبدولحمید به بیریدا هات، به گالتهی دستوور رو بهروویان ببیتتهوه . " مدحت پاشا "ی که زور حمزی له دستوور دمکرد (ماوهیهک والیی بهناویانگی بهغدا و لهم سهر دهمهدا سهرک وزیران) ی راسپارد که باشه با دستوور ساز بییت . دستوور ساز کرا و، عبدولحمید له روزی کردنهوهی کونفرا- نسی سفیرمکانی نهسته مبولدا (۲۳ی دسامبری ۱۸۷۶)، به هسرا وههنگامه و دهنگی توپهکانی توپخانهی، ناهنگی راگیانندی دستوور، ژووری کونفرانسی سفیرانی هینایه لهرزه و، زهلامیکی بۆ ناردن که پنیان بلیت تهواو، نهوئا دستوور هه موو داواکانی نیسلاحتی تیدان، نیتز نیهو چیپان دهوئیت ؟

(۴)

دستور له ۱۱۹ مادده پیکده هات، هیندیک له مادده گانی :

یهک - نیمپراتوری عوسمانی هموو ولاتہ گانی تیتسای عوسمانی و قہلمرہویہکان و ستانہ بہنیمتیاز گانی دہگرتہوہ . ہموو یہک یہکی کہ لہ جیاوو نموہ نایہت پیکدہ ہینیت و ہیچ ہشیک ناکریت بہ ہر مہستیک بیت جیاہینتہوہ .

دو - نیستہمیوول پایتہختہ (..)

سئ - سہرورہی نیمپراتوری کہ لہ کسایہتی سہرورہی خلیفہی ہرہ ہرزی نیسلامدا یہگرتوہ (... چون لہ چ نندامیکی نیرینہی خیزانہکھی دہیت) .

چار - خاومن شکوی سولتان، بہ حوکمی خلیفہی، پاریزہری ناینی نیسلامہ .

پنج - سولتانی خاومن شکو، لپرسینہوی ناکریت، شہخسی خوی موقدہسہ (پیروزہ) .

شہش - مافہ گانی نندامانی بنہ مالہی حاکم (...) دہیت ہموو کسک قہبوولی بکات .

حوت - دانانی و ہزیران و ... (ہموو شتی لہو سفہ) ہر تہنیا بہدہستی سولتان خویہتی .

ہمورہ عیہتی نیمپراتوری، ہر پیمان دہگرتیت " عوسمانی "، بہ بی گوئدانہ جیاوازی

ناین . بہ لام :

یازدہ - نیسلامیہت دینی دہولتہ .

چل و دوو - مہجلیسی گشتی لہ دوو ژووری نوینہران (مبعوثان مجلیسی، ہر نندامہ بہ

نوینہری پہنجا ہزار پیاو " بہ قانونیکی تاییہتی " ہلدہبژتیردریت . کسانیکی کہ

سہ لایہتی ہلدہبژتیرانیان نیہ، کاندیدیان قہبوول ناکریت) و سہنا (نہ عیان مجلیسی،

کہ سولتان دایاندہنیت) پیک دیت .

چل و شہش - ہموو نندامیکی مہجلیسی گشتی سوئندی و ہفاداری بہ سولتان و ولات و بہ

نہرکی سہرسانی دہخوات .

نازادی تاک و نازادی بہیان " لہ سنووری قانوندا " دہپاریزریت؛

حورمتمنی مال رادهگیریت و تیچوونی به بیقانون نابیت؛

مافی ناینی که مایه تییه ناینیه کان ده پاریزریت " به لام به ممر جیک که زیان به نه زمی گشتی و نه خلاق و نادابی گشتی نه گمینه نیت ".

...

ویرای کۆمه لیک قانونی وه ها گشتی (به جوره ها قلف و قهرازه ی له سنووری فلاندا و به مهرجی فلان)، قانون له باره ی باج و نیداره و کیشهی نیوان و وزیران و خواروویان ...
باسی هیچ مافیکی نه ته و ایتمی هیچ قومیکی تیدا نیه و، پامتا پامتا پی له مهر زمانی تورکی ده ولت داده گریت .

عبدولحمید، مدحت پاشای هر ۴۴ رۆژ بۆ نهو گالتهیه ی پنووست بوو! دواى نهوه مدحت پاشای لادا، ماوهیه کی کهم و مزیفیه کیان دای، دواتر (۱۸۸۱) گرتیان و به کوشتی سولتان عبدول-عمریزیان تاوانبار کرد و، له دوا پیدا نار دیان له حجاز یا له یه من له زینداندا " به رووداو یک!" کوژرا .

نهوه سهدام حوسین و مبیر ده هینته وه، ، له من زور روونه که سهدام به تایتمی زور شهیدای دوو کهس بوو : ستالین و سولتان عبدولحمید، به تایتمی له مه سه له ی کورددا زور بیرى لای عبدولحمید (و تورکی لاو) بوو (نه فواجی خه فیه). به لام له گالتهی " الجبهة الوطنیه و القومیه " کهیشی که کۆمونیسته کانی ماوهیه ک بۆ رازی کردنی مؤسکو تی گلاندن . نهو گالتهیه ی ده ستوری عبدولحمیدیش به کیک له جوره گالتهیه ی سیاست بوو .

یه کهم کۆبوونه وه ی مه جلیسی عوسمانی ۱۹ ی ۳ ی ۱۸۷۷ بوو، سالیکی ته و او نه کرد که سولتان له ۱۴ ی ۲ ی ۱۸۷۸ به رسمى، به به هانه ی شهری روس، دایخست و کوتایی پی هینا .
تورکی لاو، ۱۹۰۸، سولتان عبدولحمیدیان ناچار کرد، دیسان ده ستور که وه کار بخاتمه وه و ۱۷ ی دیسامبری نهو ساله مه جلیس یه کهم کۆبوونه وه ی نوئی خوی مل لی نایه وه .

عبدولحمید، ناخری، ۲۷ ی ناپریلی ۱۹۰۹ لادرا . محهمدی پینجه م رشاد شوینی گرتمه تا

چوار مانگيڪ پڻش ڪوٽاڻي شهر ي جيهائي يهڪم كه مرد، " محامدي ششم " بهدويڊا چوه
 سر تهخت تا يهڪمي نوامبر ي ۱۹۲۲، نيتر سهلته نعت و خليفائيتي عوسماني به ڪردار ڪوٽاڻي
 هات، هر چنده له نوامبر ي ۱۹۲۲ دا ولى عهد به ناوي "عبدول مهجيدى دوهم" به "خليفه"
 راگهيندرا، به لام هر تنيا خليفه ي مسولمانان (به بي ناوي " سولتان ") تا نهويش ۳ مارتى
 ۱۹۲۴ (شاه مانگ دواي راگهيندنى ڪومارى توركيا) لادرا و هر له ولات دهر ڪرا- سالى ۱۹۴۴
 له فيلاڪه ي له پارس، روژي رزگار ڪردنى شار له نهلمانى نازى مرد و پادشاهى سعودى له
 مهدينه ناشتى) .

(۵)

دروشمى ژياندهوى نا نهو دستوره، چوڻ جهاموهر ي عوسماني مهستى شادى و هيواي
 گهوره ڪردوه ... نهو بهر استى سمرنجى من رادڪيشيت، نهه له سر چاوميهڪدا دهخونيموه :
 ڪسانتيڪ به چاوى خويان ديمانى سهريان له ميدانى " سانت سؤفيا" و لهسر پردى
 گالاتا ديتوه . يونانى، بولگار، ڪورد و نهمانى وهڪ برا يهڪتر يان ده باومش دهگرت .
 نهفسهرانى توركى لاو روو له جهاموهر راياندهگهيانده ڪه : جوو و مهسيحى و مسولمان
 چيتر دوژمنى يهڪتر نين و نيستا هموو ويڪرا بو شانازيى " نهتهوى عوسماني"
 هاوڪارى دهڪن .

نهوجا (وهڪ له چهند شويندا، لهوانه : بيرموه ربيهڪانى خاليد نهديب و، " شو و شو" دا باس-
 ڪراوه) زهلاميڪ لهو ناپورهى جهاموهر دا بانگ له رابهرانى سر شانوه دهڪات : " ناخر نهه
 دستوره چيه ؟ يانى چي ؟" . رابهر يڪ لهوانه دهست بهجي و به توورههيهوه وهلامى دههاتوهه :
 " دهستور شتيكى نهومنده گهورهيه، ڪسانتيكى كه ماناي نازانن " نيششهڪلهردر" ! (ڪهن،
 ڪهن گلن) .

(کویبی سه‌نه‌دیک و مکو خوی)

نامه ای از استاد شیخ عبدالرروف نقشبندی به استاد عبدالرحمن شرف‌کندی (ماموستاهه‌ژار)
بمناسبت درگذشت (ماموستاهیمن) :

غه بیه تم گه رچی هه یه ، نه مرو له ناو دوست وبرا
 «هر که میخواهد ببیند ، در غزل ببند مرا»
 «آتش دل، چون سراج و شعر من همچون زجاج»
 نوری ناو شیشه ، به وینه ی چل چرایه ناشکرا
 «می شوم پنهان به شعر خویشان ، تا خود دمی»
 ماچی لیوی یاری خوم که م ، کاتی شیعرم گوترا
 گه ر هه ژارم ، ده ستی هانا دریز نه که م بو لای «هه‌ژار»
 به لکی ده سگیرم بکا ، بو شینی «هیمن» برا ، برا
 دل غه مینه ، چه م نه مینه ، کوری شادی ، شینه شین
 «سعدی اگر با ما نشیند ، بر فشاند دست را»
 سه روی باخی «سروه» روی ، وا به نه مری (فارجمی)
 (فَادْخُلِي فِي جَنَّتِي) قم بی ، له باده ی که وسه را
 تازیه ی نه م تازیانه ، که وسه ریکی دا به گهل
 تازیانه ، پیت نه لیم (قَدْ زَلَزَلَتْ كُلَّ الْوَرَى)
 دل که سه بری پی نه ماوه و «هیمن» ی لی رویوه
 خوزگه بو سینه ی هه ژارم ، نه م به لینییه ده رگرا

تا خه لک لاوی نه نیژی، تا کو گهل، تالی نه چیژی
 تا کو چه م نه سرین نه ریژی مافه ده خوری و به ش خورا
 کاتی پرسیم: کنی به پرسی پرس، بو پرسه که م؟
 تازی ی لی که م که تازه، ده رکی - ویزه ن - داخرا
 هاته گویم، پرووگی موکوریان، به لکی کوردوستانه که ت
 میری مه لیه ندی نه ده ب، نوستادی شیعر و شوعه را
 هر «هه ژاره»، بوته دیوانه ی هه زاری وه ک هه زار
 تاله دیوانا، که دیوانی گوئی په رپه ر کرا
 پوئی شاعیر، واکه سوتاون به پوئی کوچی یار
 بو دیاری نه و نه که ن، به دیاری پرسه ی ماجه را
 ره بی تو بی وه ی بمینی، سا به حقی (نون و صاد)
 «نص» ه بو (نون والقلم)، په نجه ت به بی قیره و هه را
 وینه یی (له عل) ی! به راستی، نه سل و عه کسه ت هه ر یه کن
 ناوه ژوو نه علی ده که م من دوژمنت بو دووسه را
 مه رگی نازیزان، نه گه رچی، تال و تیژه و دلبره
 «دلبرم در گوش هوشم، می دمد این نکته را»
 غم مخور، ای «نغشبندي» از (آلم) کاندر (آلم)
 خوا مزینی داوه کوردیش، ها کوو مافی پندرا

وه لآمه كه ى ماموستا هه ژار بو ماموستا شيخ عبدالرئوف نقشبندى

نه ى «رئوف» ى پر له ره نفهت ، نه قش به ندى خامه كه م
پر له ویتامینه نامت، چه ند به تامه نامه كه م
دل كه بر ژابوو له داخا ناهيكت پیدایه وه
ناهی من زوره بلیم چی؟ نه ى برای نیسلامه كه م
زور به هیدی وهیمنی گشتی به فرمانی نه زه ل
وا به ره و گلکۆ نه روین، بوکئ بئیشی زامه كه م؟
گه ره ژاری یا به کاری، شه هریاری یا نه داری
لئی ده باری نه مری باری، گیانی خاس و عامه كه م
شینى خوم، بوخومه تا شین كه م، به نه سرینی چه م
به ره می بو دوایی خوم و بو گه لی ناکامه كه م
پرسه كه ت هات و پرئسی کرده وه شادی دل م
پرسی من بوکئ نه نوی؟ نه ى برای پرفامه كه م
میله تی کوردم هه ژاره و، «هیمن» ى تیدا نه ما
تاسه یه، نه م باسه یه تاساوی بی نارامه كه م
نووسه رو زانا و به وئژ و بلیمه تم زورن، به لام
گه رچی پرناون، به بی ناوی نه رون عه لامه كه م
بیته كه ى پر پیتی نامت، سییه ری سییوری دا
گه رچی كوچی کردبوو، زه بین و دلی نیلها مه كه م

نه لفي قه ددم بوته نوون و هه لگري دنيايه نون
 وا «الم» ناميزي «نون» هه شه رحي «عوسره» قامه كه م
 كه تتي «هيمن» خستيه له رزه، نوني من بوو «القلم»
 بويه پينوسم نه له رزي، كاتي باسي مامه كه م
 با ره واني نه و، ره وان بيتن له چومي جه ننه تا
 گهرچي واتاريك و پروونه، سوبح و زوهر و شامه كه م
 «فجر صادق، مي دمد آخر، پس از تاريك شام»
 گهرچي سه ددامي له بو ناوينه وه سه ددame كه م
 «الف» همچون فتاده «ل» چوگان دركفش
 حه رفي ته عريفه و ده بيته «أف» فزيده م لامه كه م
 سه ره په رستي «سروه» رويي، سه ر نه ما بو سروه كه م
 «سروه» بي بي سه ر به «وه ي» دي به ره م و فه رجame كه م
 نه ي «ره نووف»، خوشبه له «هيمن»، هه م «هه ژار» ي نه قشبه ند
 تو، كه لي بوور و غه فوري، «وه ي» نه بي نه نجame كه م
 شينه بو «هيمن»، «هه ژار» يش بوته ته صحيفي هه زار
 چوته فيرده وسي، وه كو «فيرده وسي» دي، شانامه كه م

بەر ھەمئیکى دەولەمەندى مروڧئىكى رووچ دەولەمەند

نووسىنى ژىننامە، ھەر بە سەرى خۇى لکىكى ئەدەبىياتە، بە زاراوہى ئەوروپايان " ژىنر " نىكە .
 لەمۇشدا كە ژىننامەكە لەبارەى ژىنىخووە، ژىانى ئەوكەسە بىت كە نووسىويەتى، ئەویش وەچىكى
 تاييەتى ئەو لکەيە. ھەركى چىرۆكى زۆرى بۆ گىزانەوہ ھەبىت، بەوہ نابىت بە نووسەرى ژىننامە
 و، ھەركىش بەوہ كە نووسەرىك بىت شەرت نىە لە نووسىنى ژىننامەشدا سەركەوتوو بىت .
 رەنگە من تا نىستا دە- دواز دە " نۆتوبىوگرافى "(ژىننامەى خۆ)م خوئىدبەنەوہ و، ھىندىكەم بە فىلمىش
 دىتوون . لەوانە- بەنموانە- ئەوہى " تۆلستوى " ىم پى ئەوہى " ماكسىم گۆركى " باشتر بووہ، بەلام
 " الايام " ى " طە حسين " ى مىسىم پى باشترىيان بووہ و، " چىشتى مجبور " ى " ھەزار " ىشم پى
 خراپترىيان بووہ .

نەمروش، لە خوئىدبەنەوہى بەرگى يەكەمى ژىننامەى مامۇستا محەمەدى خزرى (بە نووسىنى خۆى :
 موخەمەدى خزرى) بوومەوہ، كە بە ناوى " له قەسرەشلاخەوہ بۆ سوتئید"ە، ۴۲۹ لاپەرەى ۲۴ بە
 ۱۷ سانئىم، چاپى ۲۰۱۸ . من نىستا نەم كىتەم پى باشترىن ژىننامەيەكە كە تا نىستا لە ژياندا
 خوئىدوومەتەوہ .

شتىك لە ساپكۆلۇجىدا بە ناوى " ھىپنوتىزم " ھەيە، ئەوہيە كە كەسىك دلى بۆ بژىشكى رەوانى
 بىكاتەوہ، تا بژىشك شوين پى رىيازى ئەوكەسە ھەلبەگرت، بە وردى سەرنجىدات بزانىت لەكوئ
 پى چۆن داناوہ و نەتىجەكەى چۆن و چ تەسرىكى بەسەرىدا ھەبووہ. يەكەم مەرجى بەجەپىناتى
 ئەو كارە برىتە لە برواى مۆتلەقى ئەو كەسە بە رەوانناسەكەى . دەبىت ئەو كەسە سانسۆر لەسە
 خۆى وەلا بنىت و، قەسەى دلى خۆى بۆ خۆى بگىرئەوہ، بەلام بە دەنگى بەرز تاكو رەوانناسەكە
 گوئى لى بىت و، بتوانىت داوى گۆلۇلەى رووداوانى بە سەرى ھاتوون ھەلبەكاتەوہ و، نەزمەكەى
 بىبىت و بزانىت گرى لەكوئدا رووىداوہ تا بىكاتەوہ . مامۇستا محەمەدى خزرى، بە ئەو كىتەمى،
 ھەستى ئەو دەداتە من، وەك لەبەردەم رەوانناسىك درىژ بووبىت و، نووك و بەدى كە لە ژياندا

دیتووه و ههست پنی کردووه، بی سانسۆر، بگپرتیهوه . ئهو کهسانه‌ی که له گپرتانه‌یدا وهبیری- دینه‌وه، ته‌واوی رنگه‌کانیان باس ده‌کات . به پنچه‌وانه‌ی چپشتی‌مجپور مه‌کی هه‌ژار که مروفه‌کان تیدا یا ره‌ش یا سپین، لیر هه‌دا هه‌ر مروفه‌ به چاندین رنگه‌ و، هه‌موو ئهو رنگانه‌ی رسم‌ده‌کرین : که‌سیک که ره‌شایی تابلوی رووحی ده‌بینین، له پریکدا رنگیکی سپی یا ته‌نانه‌ت مۆر یا پرتقالی له گوشه‌یه‌کیدا به‌ده‌ر ده‌که‌وتیت . قۆلبریک، بی نینسافانه‌ مامۆستا محهمه‌د نه‌زیه‌ت ده‌دات، که‌چی جاریک له شویننیک کاریکی جوانی به‌رانبه‌ر ده‌کات، نووسه‌ر ئهو جاره‌ له تابلوی رووحی ئهو مروفه‌دا نه‌ه‌نده‌ی ته‌واوی به‌شه‌کانی تری تابلۆکه‌ ده‌خاته‌ به‌ر چاو . فیه‌ستیقالی رنگه‌کان، رنگه‌ زۆره‌کانی رووحی هه‌ر تاکه‌ له‌ کتیه‌دا ده‌بینین .

کتیه‌که‌، ۱۴۰ سه‌ر دیزی تیدا به‌ ۱۱ فله‌سلدا به‌شپوه‌ته‌وه . نه‌گه‌ر رۆژیک کورد بیه‌ته‌ خاوه‌ن تیا‌تر و سینه‌مای و مکو ئه‌وه‌ی نیتالییه‌کان، لام وایه‌ که‌سه‌ته‌ی ۴۰ فیلمی زۆر چاک له‌ کتیه‌دا ده‌بینیه‌وه : مالی‌مام ده‌رویش، مه‌لا عه‌لی بۆلی، محهمه‌ده‌مین یاره‌ی قاره‌مان، مالی‌کار مسوو، مه‌لا قادی لاجینی ... زۆر و زۆری دی . به‌لام له‌ سه‌رووی هه‌مووان و، له‌ نووسه‌ریش گه‌وره‌تر تیدا، قاره‌مانیکه‌ که‌ هه‌ر میدالنیکی دنیا بو پیشکه‌ش کردنی رنگه‌ کورته‌ی به‌ینیت، ئهو شایانی له‌وه‌ پتر بیت : تووبا خاتم، هاوسه‌ر و نه‌فین و پشت و په‌نا و ریه‌ری نووسه‌ر ... چ قاره‌مانیک، چ گه‌وره‌- مروفیک ... ناخر مروف له‌ ئهو کۆمه‌لگه‌ دوکه‌وتوو و گه‌نده‌له‌دا چۆن نه‌ه‌نده‌ گه‌وره‌ بیت .

زمانی نووسه‌ر، کوردیه‌کی زۆر ده‌وله‌مه‌ندی موکریانه‌، که‌ خویندکارانی به‌شی کوردیی زانکۆ ده‌توانن زۆری لی‌ فیر بین . من که‌ کوردیه‌کی زۆر نازانم، بو مانای چهند وشه‌یه‌ک هانام برده‌ به‌ر "هه‌نبانه‌بۆرینه‌" که‌ی هه‌ژار، هیندیکی تیدا بوون و، هیندیکیشی تیدا نه‌بوون، یا به‌ته‌واوی به‌و مانایه‌ نه‌بوون، به‌ نمونه‌ : گورگه‌میش؛ که‌پۆی قه‌ندیله‌ی ده‌کرد، نه‌من بن‌بیژنگ و دوازه‌هه‌مین مندال؛ که‌پۆلی؛ ژنی گه‌وره‌ .. وه‌نیوکه‌وتیوو، به‌ وه‌ی خۆمان سالی هه‌بوو؛ ریشیکی کۆرپه‌، ده‌بوو به‌ هه‌پک- هه‌پک؛ خاوه‌ن غروور له‌ کراسی خۆیدا؛ چاوه‌نگوتن (به‌ به‌فر)؛ چت‌بوون (ی ژن = بوونه‌ دووگیان)؛ وێرای ئهو هه‌مووه‌ په‌نده‌ کوردیه‌یانه‌ : سه‌ی سپی بو باره‌ لۆکه‌ی

زهره و ... زور و زوری دی .

تەنیا، وێرای داوای لێبوردن لە مامۆستا محەممەد، کە لە منی کوردی- ئەزانی بە بێ ئەدەبی وەر-
نەگرت، تکایەکم هەیە : مامۆستا گیان، ئەگەر ئاوەر لە زار او سەزاییهکانی باشوور نەدەنەوه و وای-
دابنێن زمانی کوردی لە باشوور هەر و جوودی نیە و، تەنیا بە کوردییە دەوڵەمەندەکەمی "قەرەشلاخ"
بنووسن ئیچگار زور باشتر دەبێت (بەداخهوه من وشەمی " کاتژمێر "م بۆ یەکەمی کات، لە جیاتی
ساعات، لە شوینیکی کتێبهکەدا بەرچاو کەوت، وەک زیوانتیک لە برنجی سەدریدا هاتە بەرچاوم) .
ئەوه هەر دیمەنتیکی زور گشتیی ئەو کتێبهیه کە من بەو جۆرە دەبینم . لێکۆڵینەوهی زانستی ئەو
کتێبه چەندین دکتۆر نامە دەگرتەوه، کە ئەگەر رۆژیک نەتەوه کەمان پێ بگات، حەتمەن ناکادیمییه-
کانمان لە دەست خۆیانی نادەن .

" نىر اسموسى رۇتەردام "ى ھۆلەندى، كە سالى ۱۵۳۶ لە تەمەنى ۶۸ يا ۶۹ يا ۷۰ سالىدا (نەزائراوہ) كۆچى دوايى كىردوہ، ئىستا زانكۆيەك لە شارەكەى (رۇتەردام) بە ناوى كراوہ، بە يەككە لە رۇشنىبران، نووسەران (بە لاتىن)، فەيلەسووفان، زانائانى زمان و نەدەبىيات و ناينى سەردەمى خۇى دادەرنىت (خويندەنەوى يونانىي كلاسىك ئىستا لە ھۆلەندا - بەنمۇنە - بەگۆيرەى رىوشوئىنكە كە ئەو دايئاوہ) و وەرگىرىكى زور بەتواناش بووہ . لە رۇتەردام ۲۸ى نۆكتۆبرى ھەموو سالىك يادى لەدايكبوونى دەكرىتەوہ و ۱۱ى تەمووز (ژوونىە) ش كۆچى دوايى كە " شەوى نىر اسموس "ى پىدەلئىن و، يەكەم رۆژى ناپر يلىش يەككە لە كىتتەكانى ياد دەكرىتەوہ و باس دەكرىت : كىتتەى " پەسنەدى (يا : پىنھەلگوتنى) گەوجى ! " . كىتتەيكى ھەتا بلئىت خۇشە .

سەرسەرىيەكانى وەكو ئەو ھەمووہ دوكتور و - بە ناو - رۇشنىبر و شتە سەيرانەى كە نەم سالىنەى دوايى لە " سلىمانى " كەوتتە سىياسەتەوہ، لە سەردەمى نەوئىشا ھەبوون و، زور بە وشكى نىر ھابى فكىرى كەسانى پاك و نازادى سەردەمى خۇيان كىردوون . چۆن ئەو نەستىرانەى " پايتەختى رۇشنىبرى "ى سلىمانى بەلگەى ھىگل و ماركس و لئىنن و نىتچەيان لە دژى نەتەوايەتتەى كورد و بە قازانجى دوژمنانى نەتەوہكەى خۇيان بەكار دەھىنا، ئەوجا مەلاكائىان كۆدەكر دنەوہ و بە ھاوارى " اللە اكبر " دەيانبر دنە بەردەمى مزگەوتى گەورە و مەرقەدى كاك نەحمەدى شىخى بەرزنجى تاكو ئەو مەندە مافەى كورد پىنەگەشتىبوو ھەلبۇە شىنن، شتى و ھەا سەرسەرى لە سەردەمى " نىر اسموس " - ىشدا ھەبوون و، نىر اسموس باسى كىردوون :

مىرۇقى كە نووسەر نەبوون يا تەناتەت ھەر ھىچ خويندەوار يىكەكشىيان نەبووہ، عەقلىيان بە زور شت شكاوہ كە حەقىقەت بوون، بەلام نووسەر انىك و ناودار انىكى ناكادىمى و كلىسا وەكو سەگى ھەر بەر بوونەتە گىانئان و، نىر ھابىيان كىردوون .

نىر اسموس كە لە سەفەرىكى ئىتالىاوہ دەگەر یتەوہ نىنگلستان، بە سى رۆژى سەفەرەكەى نەخۇش دەكرىت و، حەقتەيەك لە مالى " توماس مۇر " (ى نووسەرى " يوتوپيا ") لە جىگادا دەمىنئەتەوہ، كە

توماس مۆر زۆر ھەقلى بوو و چەند سالىک پيشتر پىکەرە بەر ھەمى "لوسيان"يان لە يونانييەو وەرگىز اوتمە سەر لاتىن . نىر اسموس، کە درىژبوونى لە جىگادا بە بىکارى پىن ھاسان نەبوو، بەو حالە نەم کتیبەى لە جىگادا نووسيوو و، کە تەواو بوو پيشکەشى "توماس مۆر"ى کردوو و پىن-گوتووو : گيانەکم مۆر، نەم نووسينەم بە ناوى خۆتە و بوخۆتە!

ناوى نووسينەکەى بە لاتىن : Encomium Moriae نىنکۆمىوم مۆرىيى . " مۆرىيى" واتە " گەوجى، نەحمەقى" و، زۆر لە ناوى " مۆر" دەکات، نىتر نەوھىە بە گالته پىن دەلئىت کتیبى بە ناوى خۆت پيشکەش بە خۆت! نىتر ھەر نەو رووحى گالتهپە خۆى، کە ھەمان رووحى گالتهکانى ساتىرى "لوسيان"ى تىداپە، کە ديارە زۆر لە ھەواسى ھەر تکیاندا بوو، لە تەواوى کتیبەکەدا ھاپە . گالته بەو فەیلەسووف و پروفیسۆرە سەر سەربىانە دەکات کە : ھىدى – ھىدى! مردووتان نەمرىت نىوہ بوچى نەوھندە بە لووتبەرزى روو لەو خەلکە ھەزارە دەکەن، ناخر مەگەر نىوہ خویندەوارن و نەو خەلکە عەقلىان نىە، یا نەو نىوہن کە ھىچو بووچن ؟

لە شویننیکیدا بەو فەیلەسووفە سەر سەربىانە دەلئىت :

نەوانە نەک ھەر نەزانن، تەنانەت نەگەر بە رىگاشدا برون دەکرىت بەکونە چالنىکى سەر رىگاوە(رەنگە بە ھوى خویندنى زۆر ھوہ تووشى کوئرمووشى بووین یا ھەر گىلن)، کەچى لافى نەوہ لى دەدەن کە شار مزای بىرە نابستر اکتەکانن! شتە گەر دوونىيەکان دەزانن! شکلە جياوازەکان! شتە بەر ھتیبەکان! ماھىيەتەکان! حالتمە جياوازەکانى شتە ماددىيەکان، نەوھندە بە خەيال ... من گومان دەکەم نەگەر " لىسئوس" (ى يونانى) خۆى ھىچى لەو قسانەيان بو ساغ ببوايەتەوہ .

دوو برا " گریم Grimm "، له گەورەپیاوانی سەدەى ۱۸-۱۹ى ئەلمان، خزمەتى زۆر گەورەیان بە ریزمان و ئەدەبىياتى نەتەمەکیان کردووه و، بەتایبەتى بە کۆکردنەوهى چیرۆکی مندالان و بلۆکردنەوهى له ۱۸۱۲وه ناویانگی جیهانیان پەیدا کردووه . نازانم نەگەر هیچ نەتەمەیهى نەوروپایى ھەبیتت کە چیرۆکەکانى " گریم"ى وەر نەگێر اینتە سەر زمانى خۆى (سەر ووی سەو- پەنجا چیرۆک). نەگەر ئەلین ھەموویان " جیهانى"ین، نەوھندەى له ئەلمانیا ھەبوون و ھەن، نەوھندەش، بە ھیندیک شێوهى جیاواز، له کوردستان و زۆر شوینی دیکەى دنیاى مندالان له کەسوکارى خۆیان بیستوون و دەبیسن .

بەروردی چیرۆکەکان و جیاوازی گێرانەوهى ھەمان چیرۆک له فەرھەنگانى جیاوازا و، لیکۆلینەوهى نەو جیاوازیانە، رەنگە کارىکی زۆر خوشى ناکادیمی بیت .

" تیتل و بیبل"ى نیمە، لای گریم دەبینتە " گورگ و ھەوت کارژیلەکە" و، کارژیلەکان ناویان نین، کە من لێرەدا ھەتەمن کوردییەکەى خۆم پێ دەولەسەندترە . چیرۆکیکی تر له چیرۆکەکانى برايانى گریم، نەویش له جەھەردا ھەمان " تیتل و بیبل"ەکەى، بەلام قارمانەکانى لەبەرانبەر گورگدا - له جیاتى بزن و کارژیلە - مروڤن : چیرۆکی " کلاوسوورئ " .

چیرۆکی " کلاوسوورئ" (ھەر نەوھندە)، دەلین ھى سەدەى یەکەمى زاینییه و، له رۆژھەلاتى ناوہ- راستەمەھاتووہ و، له نەوروپا بە پتر له پەنجا شێوهى جیاواز بلۆبووہتەوہ .

ھۆلەندییەکەى، وەک نەوهى گریم، زۆر بە کورتى شتیکی وەھایە :

دایکی کلاوسوورئ، ھیندیک کولێرە و شووشەیک شەرابی دایە دەست کلاوسوورئ و پنیگوت : نەمکت له جینگدا کەوتووہ، نەمەى بۆ ببە و، له رینگا ناگات له خۆت بیت، نەکەویتە داوی گورگی فیلبازوہ . کلاوسوورئ چوو . له رینگە، گورگ دیتی، بەلام چونکە ھیندیک دارەوان لەو دەورو- بەرە بوون، له ترسى ئەوان نەویتر کلاوسوورئ بھوات، ھەولێ دا بە قسەى فیلبازانەى خۆى دوورى بھاتەوہ، بەلام بئفايدە بوو، کلاوسوورئى پێ فریو نەدرا، بەلام لێزانى بۆ کوئ دەچیت،

پنی گوت : کلاوسوورن، تو به ریگهیکدا و من به ریگهیکه دیکدا، رادهکین بزانی کاممان زووتر دهگین . نیدی هر یهکو به لایهکدا، گورگ زووتر گیشیت و، نهکی کلاوسوورنی خوارد و جلوهر گهکهی کرده هر خوی و خوی خزنده ناو نوینهکویه .

کلاوسوورن، که دواي نهو گیشیت و سهری ناو جیگای نهکی کرد، دواي هیندیک قسه :

— نهنه، بچی گویت وا گهورن ؟

— تاکو باش بیسم .

— نهنه بچی چاوت وا گهورن ؟

— تاکو باش بیسم .

... نیدی، گورگ نهویشی همللوشی . نهوجا دواي نهو خواردنه، خموی هات و هر له جیگهی نهکی کلاوسوورن دا خموی لی کهوت . راوچیبهک، به لای دهر گهی مالهکدا رویشیت، دیتی دهر گه کراوتهوه، گوتی با بجم بزانه چ باسه، خو نهو دهر گهیه قمت وه ها به کراوهیی ناهیلنهوه . راوچی چوووه ژوور و گورگی دیت، سهر هتا لوولهی تفنگی تیگرت تا بیکوژیت، به لام به بیریدا هات نهو هکا گورگ نهو ژنهی همللوشی بیت و، گولله ژنهکش بکوژیت، نیدی دهستی دا مقستیک و زگی گورگی به مقست هملدی، کلاوسوورن و نهکی هیشتا ساغ بوون و دهر پهرینه دهر وه . کلاوسوورن زگی گورگی پر کرد له هر د، نیدی گه گورگ و مخهر هات نهیتوانی بجوولتهوه و دهست بهجی مرد .

هموو لایهک شاد بوون و "کلاوسوورن" بش لهوه فیر بوو که باشتر گوئ له قسهی دایکی بگریت .

نیستا نویتترین شیوهی دارشتهوهی نهو چیرۆکه به نیسپانی همیه، همان کلاوسوورن، به لام بهمجوره :

" کاپرورتیئا روجا Caperucita Roja "

دایکی کلاوسوورن، " بیتزا " یهک و " تیر امیسو " یهک (شیرینییهکی نیتالی) ی دایه دهست کلاوسوورن

و پنی گوت : نهمه بؤ نهنکت ببه، نهمه زور حمز له خوار دنی نیتالی دهکات و، بی هیز له جیگه دا کهوتووه، له ریگمش خوت مهخلافینه و، قسه لهگمل غهربیان مهکه و، بهتاییهتی خوت زور له گورگ دوور بگره و ناگات لی بیت نهکهویته داوییهوه .

گورگ، کلاوسوورئی له ریگه دیت و، همولی دا هلیبخهلهتینیت و، له بهر چاوانی دوور بخاتهمه تا بیخوات . کلاوسوورئی، نهکهوته داوییهوه، بهلام هر خهریکی قسهکردن بوو به تهلیفونه مؤبایله. کهی لهگمل باشتربین دسته خوشکیدا . بهلام بههر حال، گورگ لئی زانی مالی نهنکی له کوئییه و، پنیشی کهوتهمه، نهنکی گرت و ده کولانهی مریشکاندا حهپسی کرد، جلهکانی لی سهند و کردییه بهر خوی و چوو له جیگه کهیدا دریز بوو . کلاوسوورئی، که هات، سهرتا هستی به مز عیکی سهر کرد، بهلام زوو گورگی ناسییهوه و تهلیفونه بن نانتینه کهی! له تووره که کهی دهر هینا و وا توند به سهر تهپلی سهری گورگیدا کیشا که دست بهجی کوشتی .

نهمه دوو شتمان پی دهلیت :

یهکهم : کلاوسوورئی نهم زمانه و مکو هی جار ان نین،

دووه م : تهلیفونه مؤبایله کهی خومان چاک ناگا لی بیت!

پیش دەرووبەری سێهەزار سالیکی، خەلکیکی لەو ولاتە‌ی کە نێمە نیستا پێی دەلێن یونان، بە خۆیان گوتوو "هیلین". نیدی ولاتە‌کش بوو بە "هیللاس" (ولاتی هیلینەکان) و، نیستاش وا دەبیت له‌ کتێبه‌-کاندا زاراوه‌ی فەر هەنگی هیلینی یا هیلینیستی له‌ جیاتی فەر هەنگی یونانی بە‌کار دیت. ئەوجا ئەوه‌ بە شیوازی جیاوازی خۆیندنه‌وه‌ی یەکەم پیت و ... نیدی، وا نیستا له‌ واییدا بە "نیلادا" گە‌یشتوو و ناوی رەسمیی دەولەتی یونان لە‌وه‌وه‌ بوو بە "نیلینیکی دیمۆکراتیا" (کۆماری یونان، دیمۆکراتیا = کۆمار، دیموکراسی. دیمۆکراتیکۆس = دیموکرات، دیموکراتی).

نە‌ی "یونان" بۆچی؟ یونان له‌ ناوی دەریای نیونی، کە بآلیکی دەریای ناوهر استە. دەولەتە‌کانی کەناری ئەو دەریایه‌ (هیرۆدوتوس باسی ١٢ کيان ده‌کات) له‌ ناوهندی سەده‌ی حەوتی پیش زاین هاوپه‌یمانییه‌کیان هه‌بوو، هاوپه‌یمانیی نیونی، ئەوجا زۆرتر بۆ رووبه‌روو بوونه‌وه‌ی هیرشی پادشا-یانی فارس، خۆیان زۆر گۆرج کردووته‌وه‌، نیدی فارسە‌کان لای خۆیان‌وه‌ کە شەری قورسی "هاوپه‌یمانیی نیونی" یان کردووه‌، ئەو ولاتە‌یان هه‌مووی لا بوو بە "نیونی"، بە‌لام بە شیوه‌ی خۆیان: یونان. زۆر قەومی رۆژه‌لاتیش هه‌ر ئەه‌یان بە شیوه‌ی خۆیان وەرگر توو: بە سانسکر-یت: یا‌قانا، عییرانی: یا‌قان و ... نیدی.

خەلکیکی له‌ هه‌مان ئەو ولاتە‌، خۆیان و ناوچه‌کیان سەر ده‌میک بە "گرایخۆس" و "گرایکۆپه‌کان" ناسراون (ناریستۆ به‌ خەلکی مه‌لبەندیک ناوی هیلان)، ئەوانه‌ زۆرتر له‌ سەده‌ی حەوتی پیش زاین‌وه‌ به‌ زۆری له‌ دەریاوه‌ بۆ ئەو ولاتە‌ په‌ریونه‌ته‌وه‌ کە نیستا پێی دەلێن "نی‌تالیا"، هه‌موو سقلیه‌ و دورگه‌کانی و له‌ بەشیکێ زۆری باشووری بە‌شه‌ سەر ده‌کیه‌که‌ی نی‌تالیاش جیگیر بوون، نیتیر خەلکی نی‌تالیای سەرووی ئەوان، بە ئەو یونانی زمانانه‌ی باشووری خۆیان گوتوو "گرایکی" و، به‌ ولاتیان گوتوون "مانیا گرایکیا Magna Graecia" و اتا گرایکیای گموره‌. (به‌ گۆیره‌ی تیۆرییه‌ک، رەنگه‌ خۆیندنه‌وه‌ی ae سەر هتا به‌ "ای" بووبینت و له‌ نیوان یه‌که‌م سەده‌ی پیش زاین و یه‌که‌م سەده‌ی زاینی ئەوجا خۆیندنه‌وه‌ی بووبینت به‌ "ئ"، بە‌لام نیتیر ئەوه‌ هه‌ر تیۆرییه‌. تیۆرییه‌کانی خۆیندنه‌وه‌ی لاتین،

نەوانیش بۆخۆیان باسیکن). بەوجۆره ناوی "گرایکو" چووته فەرھەنگی پادشایی و کۆمار و نەوجا نیمپراتۆریی رۆمانی و، نیتەر لەمۆهه له نەوروپا بووه به: گریک، گریس عارەبیش نەویان کردووه به "الإغریق".

نەم یونانە، که دنیا له ١٨٣٢ ووه به دەولەتی نەتەوی یونانی دەناسیت، به پروسایهکی دەوری سێهزار سال نەوجا بەمه گەیشتوووه .

له کتیبەکاندا، بە گشتی و درستی له باسی میژووی یوناندا، دەخوینینەوه که یەکەم کیانە سیاسییەکانی نەم و لاتە پێیانگوتراوه "پۆلیس"، واتە "شار". کەواتە: پۆلیس بریتی بووه له شاریک که دەولەتیک بووه، یا دەکریت بلین: دەولەتیک که هەر له شاریک پێکھاتوووه، نەویه زۆر وادەبیت به "شار-دەولەت" ناودەبرین. بەلام نەوه زۆر درشتکارییه، چونکه "پۆلیس" و "شار" سەرھتا دوو شتی جیاواز بوون. پۆلیس هیچ شەرت نیه شاری تێدا هەبووینت و، شار هیچ شەرت نیه پۆلیس بووینت. بەئێ دواتر وشە "پۆلیس" بووه به نەم شتە که تێمه پێی دملین "شار" ("شایر" ی نینگلیسی، "شەر" ی فارسی) و نەوه له دنیا دا زۆر بڵاوبوووتەوه و تا رۆژی نەمڕۆش بەکار دێت. پۆلیس (که دملین له سلیمانی پێیانگوتوووه: حەیتە) لەمۆه هاتوووه: له سەدهی هەژدەهه (نە زووتر) کەسیکی نەم کاره بۆ نەزمی شار و پاراستنی بەجێھێنانی قانون (عارەب: وشە "شرطی" و عیبرانی "شوطیر، مشطار(ه) " یان بۆ نەوه له سومەرییەکان وەرگرتوووه).

"میتروپۆلیس" واتا دایکە شار (میتیر = دایک)، ئیستا هەر مەبەست له شاری گەرمیه (پیشتر: شاری سەرمکی، نەوهی شارەکانی تر تابع بەبوون... ئیدی). ئیستا له هیندیک و لات بە قەتاری ژێر نەرمزی شاری گەرمه دملین "میترو" (پاریس، ئەمستردام)، چونکه ناوی "قەتاری ژێر نەرمزی میترو پۆلیس" زێدە دوور و درێژە، هەر یەک وشە چوار پیتی دایکەکیان لەم رستەیه بۆ نەوه هەلبژاردوووه: میترو .

ئەوجا كە دەلێم مانا لێدانەوهی وشەیی پۆلیس لە میژووی یوناندا بە " شار - دەولەت " درشتکارییە، ئەدی بە وردی چیه ؟

ئەگەر نەریتی ژبانی یونانییەکانی سالی ٨٠٠ ی پیش زاین سەیر بکەین، دەبینین، خیزان یا مال یا بنەمالە هەیه پێی دەلێن " ئۆیکۆس " = بەرەباب؛ هەیه بەوه دەلێن " گینۆس "، چەند بەرەبابی جیاواز هەن کە هەلومەرجی جوغرافیا وایان لێ دەکات بۆ هیندیک کار هاوکاری بکەن، بەوانە دەلێن " فولی ". لە هیندیک شوینیش (ئیسسالییا، پیلۆ پۆننسیۆس - بە نمونە) شتیک بە ناوی " فراتریا " (برایتی) یش لە نەریندا دەبینین (ئەوش لە هیندیک سەرچاوەدا بە درشتکاری باس کراوە) : کۆبوونەوهی پیاوانیکی نازا و بە توانای هەلبژاردەیی چەند مالتیک بۆ هیندیک کار و بریار .

لە هیندیک شوین (لە دوو شوینەیی ناومان هینان بە نمونە) بە کۆمەڵگەیک گوتراوە : " ئینتۆس " (لە " ئینتیکۆس " وانا : و مچاخ)، کە ئەوانە هەموو قەومو قیلەیی بەکتر بوون . بەلام شێوهی پەرە - سەندووتر لە ئینتۆس، کە دەبیت بە بناغەیی نەریتی سیاسی یونان بریتی بوو لە " پۆلیس " :

خەلکیک لە و مچاخ و بەرەبابی جیاواز، کەسانیکیان لێ لە هیندیک کۆردا بۆ هیندیک پێویستی کۆبوونەتەوه، ناغایەتیی قەلەمەر مویبەکی بە سنووریکی دیار کراو دەکەن، دەلێن ئەمە نیشتمانی نیمەیه و ئەمە سنوورە کەبەتی، وادەبیت لە هیندیک پۆلیس کەسیکیان دەبیت بە پادشایان . کەواتە، پۆلیس بەکەم دەولەتی سەرەتاییە، بەلام بە بی شار و شارستان . شار و شارستان دواتر بەهۆی پەرەسەندنەوه لەو پۆلیسانەدا پیکهاتوون (خەلکی پۆلیسەکان کەوتوونەتە سەر ئەوه کە خۆیان بازرگانی بکەن، لەجیاتی ئەوه کە کووتالی بازرگانی لە فینیقییەکان بکەن) .

چیرۆکیک له نه ده بیاتی نه ورو پاییدا ههیه، ته و او روون نیه نه گهر به راستی و ا رووی دابیت یا هه له به -
ستر ابیت، ده لیت :

هاوینی ۱۵۱۷ بوو، پیاوانیکی کلیسای کاتولیک له نه مانیا، دئ به دئ ده چوون تا پسو له می به خشین
له گوناهان به خه لک بفرۆشن . به لام چۆن چوونیک ؟ به ته پل و نه فقاره و نالا و هه را و هوریا به -
که وه ده چوون، هه ر وه ک کۆتایی دنیا بیست ده قیقه می مابیت و، بیان هویت نه و خه لکه هه ژاره زو و
به پاره له می ناگره می جه هه نهم بیاریزن که دوا ی بیست ده قیقه میه ک یا تو بلئی نیو سه عاتیک بکرت
بیت و بیان سووتینیت . ئی خو خودا به و خه لکه نالیت که می کۆتایی نه م دنیا و سه رته می به هه شت و
جه هه نهمی نه م دنیا به، قابیله تاریخ و سه عات و ده قیقه و سانبه که می به که س بلئی؟ هه ر له می سه ده -
یه دا، سه رۆکی مه ترانه کانی " نارما" (ئیر له ندی باکوور) " جیمس نوشر" به خه لکی گوتبو و که می
دنیا دروست بووه : " سه رته می دنیا سه عات شه شی نیاره می ۲۲ ی نو کتوبری سالی ۴۰۰۴ ی پیش
زاین بووه" !، به لام نه نه و نه که می دی نه می گوتبو و کۆتاییه که می ده میت .

دیاره نرخی هه ر بلیتاش به گویره می گونا هه که بوو، گونا هه تا گه ر ته ر بوایه به خشینیشی پتو یستی
به بلیتی گر انتر بوو، و مه ک کونسیرتی موسیقی نیستا : سه د دۆلاری و دوو سه د و سته سه د و ...
ئیدی، نه و ساش - به گشتی - : نه جییزاده بو هه ر گونا هه له ۶ تا ۱۰ فلۆرینی زیریان ده دا، بازرگان
۳ فلۆرین و، جووتیار و ره شو رووتیش یه ک فلۆرین . نه و جا بلیته که هه ر بو به خشین زیندو وه کانی
نه و سه می مردووی دواتر نه بوو، نه خیر، بو هه موو مردو وه کانی را بردو و بوو : باب و با پیر و
هه ر چی رۆژیک له درمختی نه ژادی مآلدا هه بووه و مردووه، خو نه و سا کلیسا لوتقی نه وه می نه بووه
تا بلیتی به خشین گونا هه پت بفرۆشیت، که واته له می دنیا ده سووتینریت . به لام مه گه ر سه رجه که
هه موو نه م مردو وانه گونا هه یان کرد بیت ؟ به لئی، چۆن، له کتییی پیرۆزدا هه یه که : " هه مو و
مرو فیک گونا هه ده کات" . که واته، نه گه ر مرو ف پاره بو رزگار کردنی خویشی نه دات، هه ر نه میت
پسو له میه ک بو نه که به ده بخته که می یا با پیری یا بابی با پیری مردووی ... ئیدی بکرت، نه م به ده بخته

لهكهيموه له ناگردايه، بۇچى ئيوه گویتان لىنيه چۆن هاوار دهكات ؟ نهوه دهنگى پوورته من دهبيسم
له ناگردا لىت دهپاريتموه رزگارى بكهيت، نهوه دهنگى مامى خالى باپىرى ژنهكته دهلىت پارهم بۇ
بدن و دهرمخن له ناگر ... ئيدى، زندهقى نهو خهلكميان دهربرد . سندوو قىكى گهوره دادهنرا و،
دهبانگوت : دهى پارهى تى بخمن تا له ناگرى جههمنهم دهرچن، نهو كسهى كه پارهى بۇ ددهن،
نهگمر ئيستا له ناوهر استى ناگره كهشدا بيت، همر كه تو ليره پارهى بهخشىنى بۇ دمهخىته نهو سندوو -
قهوه، نهو له ناگره كهسوه باز دهداته دهرهوه و رزگارى دهبيت، دهقهكهى به نهلمانى :

So wie das Geld im Kasten klingt

die Seele aus dem Fegfeuer springt.

(همر كه پاره بۇ ناو سندوو قهكان ترينگهى دىت،

رووحهكانيش له ناگرى جههمنهم باز ددهنه دهرهوه) .

پاپ، پارهى زورى پتويست بوو، كليسا زور گهورهكه تهواو بكات، موسيقاران و گورانبيزان له
دنياوه بهنيت شادى بكن، شتى جوان بكرىت . له مهسهلهى ژندا، وكو پايمكانى تر نهبوو كه همر
شهو ده كچى ترى كليسا له جىگايدا عبيادت بكن، نهو (لىوى دهيم) حمزى همر له كورى لووس
بوو و، نهوش همر پارهى تيدهچوو، خو هيچ شتىك بهلاش نيه، كوكر دنهوى نهو همموه كوره
لووسه جوانانه له سمر تاسهرى دنياى ماسيحييهتموه و نار دنياى بۇ عبيادت له ژير پاپدا، نهوش
پارهى زورى دهويست .

روژىك، زهلامىك به ناوى " فون هاگن " به سمر نسيكهوه دپته مهيدانى ناوهر استى دى و، به
كارمهندي پسووله فروش (" تيتزىل " ناويك، سمر سهرى و خاوهنى هزار و يهك كهتن له لىستى
پوليسدا) دهلىت :

— نايا دهتوانم پسووليهيك بۇ بهخشىم له گوناھىكى داهاتووم بكرم كه ئيستا له دلمايه بجم بيكهم ؟
— تهبيعى، هممو بهخشىنىك به پاره له خودا دهكر دىت، بهلام نهوى تو دهلىت زورى تيدهچىت،

نەگەر پارەکەیت هەبیت، بەلێ من پەسوولەمی گاراننێی بەخشینی خودات دەدەمی و برۆ گوناھی خۆت
بکە!

قون هاگن، پارەمی زێری خۆی دەدات و دەخریتە سندووقەوه، سندووقیکی زۆر گەورەمی رهشی
داربەرۆو بە سێ قفلێ زەلامەوه، کە زێری هەمووانی تێدا "ترینگەمی دەهات!"
تێتزیل، شەرەکە لەو دێیه دەبیت، بۆسبەمی دەروات، بەو مەوکیب و هەرا و هەنگامەوه بچیتە دێیهکی
دی، لە نیوان Schöppenstede و Königslutter دا لە دارستانیکدا دەبینیت وا : دەستەپەک
چەتەمی چەکداری سامناک لەسەر ریگای وستان، سەرۆکەکیان دیتە پێشەوه، سەرۆکیان کێیه :
هەمان ئەو "قون هاگن"ەمی کە پێشەکی ئەم گوناھەمی خۆی لە خودا کربوو!

— کورە ئەوه تۆ چی دەکەیت؟

قون هاگن پەسوولەکەمی بەخشینی دەردەهێنیت و دەلێت :

— ئەو سندووقە رهشەم بەدیه، ئەوه مالی خۆمه، من دوینی و بستم ئەم گوناھە بکەم و بەخشینه‌کەشم
لە خودا بە پارەمی خۆم کرم، ئیدی تۆ هیچ تەرەمەشیک نیت لەو بێنەدا، ئەوه شتیکە لە نیوان خودا
و مندا . سەودای خۆمان کردوو و تەواو .

بەجۆرە سندووقەکە دەبات و، پارەکەمی خۆی و ئەو هەمووه پارەبەمی تریش لەبەلدا تێدا "ترینگەمی
دیت!"

هه‌ژار دهیگوت :

له دینی "بی‌بی‌جەک"ی شیخ له‌تیدی به‌رزنجی، پیاویکی شیخ له‌تیف به‌سیاسه‌تمهدار ناسرا بوو و،
سیاسه‌تی دنیای بو خەلکی دئی باس ده‌کرد، دهیگوت :

" وه‌ خوا کەس بەن ئەم ئینگریزه‌ با نادات". دهیانگوت چون ؟ دهیگوت : " ئینگریز په‌یمانی ئیمزا
ئەکات ئەووسیت : ئینگریز! ئەو‌جا په‌یمان ئەشکینیت. ئیژن ئەمە چیه‌ تو چون په‌یمان ئەشکینیت ؟
ئیزیت : جا کوا من کەمی په‌یمانم ئیمزا کردووہ ؟ ئەمە ئینگریزه‌ ئیمزای کردووہ، من ئینگریز نیم،
من " ئینگنتەم!"

دوای هەرایەکی زۆر و ئەم لا و ئەولا له‌گەلیا، دیسان په‌یمانی له‌گەلا ئەبەستن، ئەجارە به‌ ناوی
ئینگنتەم ئیمزای ئەکات . ئەو په‌یمانەش ئەشکینیت، ئیژن : ئەمە چیه‌ ئینگنتەم ؟ تو چون په‌یمان
ئەشکینیت ؟ ئیزیت : جا کوا من په‌یمانم ئیمزا کردووہ ؟ من ئینگنتەم نیم، من بەنیتانیم!

... ئەم ئینگریزه‌ کەس بەنی بانادات بەخوا !

کتیبیکی نووسه ریکی برازیلی، به زمانی پورتوگالی بهو مانایه: " پیاوی که دهیتوانی بژمیریت"، سالی ۱۹۴۹ دهر چوو. ههس چهنده نووسه ر مکهی ناوی " خولیو سئزار ذی میللو ئی سووزا " یه، به لام ناوی خوی لهسهس بهرگی نهو کتیبیهی کردوه به " مالبا تاهان"!

رهنهگه باشترین خولاسه کردنهوی ناساندنی جوری کتیبیه که له دوو وشهدا جی بکریتهوه: " جادووی ژماره". نووسهس، ریزیک جادووی خستووته نهو کتیبیهیهوه، ههس به نمونه، نههه خولاسهی یهکیکه لهوانه که - نهو هندهی له یادم ماوه - دهلیت:

له عیراق، به ریگایه کهوه، ناشنایه تیم لهگهل ریوار یکدا پیدا کرد که به سواری وشتریکهوه رووی له ههمان ناقار بوو، عاره بیکی به نسل نیرانی بوو. له ریگا تووشی عاره بیکی بووین، دیار بوو کتیبیهی ههبوو. که لیم پرسه مسئله چی بوو؟ گوتی که خوی و دوو برای لهسهس دابهش کردنی میرات کتیبیهیان ههبوو:

باوکیان، ۳۵ وشتری به میرات بو سئ کور مکهی بهجی هیشتبوون و وهسیهتی کردبوو که یهکیکیان نیوهی میراتی بهر بکهویت و، یهکیکیان له سئ بهش بهشیک و، سئیههکهش له نو بهش بهشیک. واته: به گویرهی وهسیهتهکه دهبوو یهکه میان " حهفده وشتر و نیو" ی بهر بکهویت، دوو همیان ۱۱,۶ وشتر و سئیهه میان ۳,۸ وشتر! ئی چون؟ بچن وشترهکان لهتوپت بکهن؟ گوتم: نا، دابهش کردنی نهو وشترانه به گویرهی وهسیهتهکه زور هاسانه، نه لهت کردن و نه ههچ، ههس سیکتان بهشی خوتان بهز یادهوه بهر دهکهویت!

به هاوریگه کهم گوت وشتر مکهی خوتیان بو ماوهیهکی کهم بدیهه تا وشتر مکانیان ببن به ۳۶ و، بهسهس یاندا دابهش بکهم، دواي نهوه وشتری خوت و دردهگریتهوه. ههس واش بوو:

نهوهی نیوهی بهر دهکهوت ۱۸ وشتری وهرگرت، نهوهی له سئ بهش بهشیک ۱۲ وشتر و، نهوهی له نو بهش بهشیک چوار وشتر. ههمووی کردیهه ۳۴ وشتر. کهواته دوو وشتر زیاد دهمیننهوه. نهوه مکهی هاوریگه کهم دایهوه و سوپاسم کرد و، وشتریکیش بو خوم! ههقی خوم که ههقی سئ

برام به زیاده‌تره دابین کرد و نه‌مه‌هشت کیش‌های لی پیدا بیت .
نوسه‌ری کتیب سالی ۱۹۷۴ له ته‌م‌نی ۷۹ سالی‌دا کوچی‌دوایی کرد .

خویندکاران له دنیای تاییهتی خویندا

-۷۴-

هزار له "چیشتی مجبور" یدا هیندیک باسی ژبانی فهقییهتی خوئی له خویندگهی شهوانه روژی
فهقیان له دئی "په سوئی" موکریان دهکات. دملیت که شهوانی هینی بهزمیان سازکردوه، گورانی
و کیف و گالته و غم به با دان :

دهی با " بر دیه" بلین (مهبست شیعری " البرده" ی " سدهی سیزدهی" الإمام البوصیری" ی :
مولای صل و سلم دائما أبدا – علی حبیبیک خیر الخلق کلهم ... که سهرووی سادوپه نجا بهیته، ۱۰
فهلله و زور بهناوبانگه). بهکیک له فهقیان رابهری کونسیر ته که دهکات و له سهر ههمان ناواز
دهست پیندهکات :

فهقیینه چاکی بزائن مزگنیهکو ددهمی

زیافهتیکی زور چهور، بون دئی له دهستی شهمی

ههر چیشتیکی سوور چووه، ساواره لئی دوور کهوه

شهو و روژی حازره له حوجره ومختی جهمی

نهسته غفیر و لاهی من ساوار و الماشینه

نهگهر له برسان بمرم شه رته دهمی ناکهمی

ناقهریم مام بابهر، نه توی تایهفهی سهکر

زیافهتت و هکو شهکر، ده لینی نهوجار کهمی

دانه به دانه بهیتهکانی دهخویندوه و رادومستا، نهوانی تر به گهل سهربندهکیان

دهخویندوه و دهیانگوت :

ده تیی که، لئی که، به چاکی پاروانی لئی بکه

لوولی ده، قووتی ده، ههتا زگت دهجهمی .

خویندکارانیکى هۆلەنداش (و حەتەمەن شوینانیکى تریش لە ئەوروپا) دنیای خۆیان هەن، گۆرانىی تاییهتی خۆیان هەبوون و هەن، کە ئەوانە زۆرتر بە زمانى لاتین و ئەو خویند-کارانە بە بى ئەو زمانى لاتینیش بزائەن لەبەریان دەگەن، زۆرتر شەوانى شەممە و یەکشەممە، لای یەکیکیان یان لە مەیخانەیک کۆدەبنەو و، بە دەم خوارنەوێ "بیرە" وە بە گەل دەیانلێن . ئەمە نمونەیکە لەو :

Io! Vivat, Io vevat
nostrum sanitas!
Hoc est amoris pocuculum,
Doloris est antidotum,
Io vivat, io vivat
Nostrum Sanitas!

دە با بژی، دە با بژی
لەشساغیمان!
ئەمە پێکی ئەقینە
کە دەرمانی دەردانە،
دە با بژی، دە با بژی
لەشساغیمان!

گۆرانىیەکی تریشیان هەیه کە بە هۆی " برامز Brahms" ی موسیقاری گەورەى ئەلمانەو زۆر لە ناو خویندکاراندا باوی پەیدا کردووە . برامز، سالی ۱۸۷۹ لە پۆلەندا، رۆژنیک کە دکتۆرای فەخریبان داوەتی، بە پارچە موسیقاییەکی بەو بۆنەیهو پێشکەشی کردووە، کە سەرئاکەى بە ئەم جۆرەیه :

Gaudeamus igitur
Iuvenes dum sumus!
Post iucundam iuventutem,
Post molestam senectutem
Nos habebit humus .

ده با شاد بین

نمونه‌دهی که جمرانین

دوای نم جمرانیه خوشه

پیری ناخوش دیت

و خاک و مخویمان ده‌گریت . (دوجار ده‌گوت‌ریت) .

نم گورانیهش خویندکارانی ناینی کلیسای کاتولیک، چندین سده به گورانی گوتوویانه :

Bibat ille, bibat illa
Bibat servus et ancilla,
Bibat hera, bibat herus :
Ad bibendum nemo serus

(نم کوره) با بخواتمه، (نم کچه) با بخواتمه

خزمتکار با بخواتمه، کاره‌کار با بخواتمه

خانم با بخواتمه، ناغا با بخواتمه

بو خواردهمه قهت دره‌نگ نیه

ئەمۇ زاراۋىيە زۆر لە ئەدەبىياتى ئەوروپا پايىدا دەدىرتىت، مەن ئەمىرۇ شىتىكىم بۇ ماناليدانەمۇ دىت زۆرى پىنكىكەنم، گوتم ۋەللا نافرەم بۇ ماناليدانەمۇ، دەلىت :

لىبەرتىن كەسكىكە بىجەمۇ، لە كەيف ۋە ھەمۇس رۇدەچىت، گوى بە ئەخلاقى باۋ نادات، پارەكەي، كە زۆرتەر ۋاپە بە مىرات بە سەرىدا بارىۋە، بە شەراب ۋ ژن ۋ جۆرەھا كەيف ۋا بەدەست بىلۋى تەخشان ۋ پەخشان دەكات كە ھەمىشە لە ژىر بارى قەرزدايە . برواى بە خودا ۋ شتى ۋا نىيە ۋ، ھەتمەن موعجىزە بە قەسى قۇر دادەنىت . " دۇن جوان" لىبەرتىنە : كىزان ھەلدەخەلەتتىت، لىي زگېر دەبن ۋ بەجىيان دەھىلىت، باكى بەۋە نىيە چىيان بە سەر دىت . لىبەرتىن شەرم لەمۇ ناكات ھەر ھەلىك بقوزىتەمۇ، ھەر چەند جەۋانىش بىت ھەر بۇ پارە خوى بختە خزمەتى ژنىكى زۆر بەتمەنى دەۋلەتمەندەمۇ .

لە ئەدەبىياتدا، لىستىكى دوورودرىژى نووسەران ۋ شاعىرانى " لىبەرتىن" ى ئەوروپاى دەبىين، كە تاكى Rake ى نەجىيزادەكانى نىنگلىس سەردەمىك گرنگىر لىبەرتىنەكانى ئەوروپا بوون :

پادشاى ۱۶۶۰-۱۶۸۵ ى نىنگلىس (چارلىزى دووم)، شاعىرە نەجىيزادەكان دەچوونە خزمەتى ۋ شىعەرى جىسپان دەگوت ۋ ژىيان رىز دەكردن بۇ جىسى تىكر اىي ۋ لەگەل ژنەكان ۋ لەگەل بەكتر . پىشان دەكرد . ئەمۇ ھەمۇ شاعىر ۋ نووسەرە گەورانە لەگەل پادشادا : ناندروو مارقىل، جۇن وىلمۇت (لە تەمەنى ۳۳ سالىدا بە سىفىلىس مرد)، جۇرج فىللىرىس، سىر چارلز سىدىلى، چارلز ساكفىل، وىلىام وىچەرلى، جۇرج نىئەرىچ ... ھەمۇيان ناۋدارانى ئەدەبىياتى نىنگلىس بوون، بەلام ئەمۇندە ناۋە لىرەدا ھەر بە نمۇنە، ئەينا لىستى لىبەرتىنە ناۋدارەكانى ئەدەبىياتى سەدەى دواى ئەوان ۋ بەدودا... زۆر درىژە . لىبەرتىن لە دىباى شاعىرانى عارەبدا رەنگە پترىن بىت لە دىباىدا، ئەمۇى و - بەتايىتە - عباسى (أبو نواس، خلف الأحمر، حسين الضحاک ...) ۋ ئەوجا دواى ئەوان، كە ئەوان پىيان گوتوون " الشعراء المجان - أدب المجون"، بەلام عارەب ناشتوانن لەمۇدا زىدە ناز بە سەر ئەوروپادا بىكەن، ئەوروپايش درىغىيان نەكردومۇ .

نهم باسم به ناوی "قریتیکا" (رمخه) له ژماره یهکی هاوینی ۱۹۷۹ی روژنامه ی
 " آهنگر"ی فارسی دا دیت . " آهنگر "ی تهمن کورت نهمسا له تاران دهر دمچوو
 (وام دههاته بهرچاو هیندیک کادیری پینشوی هفته نامه ی "توفیق"ی تیدا بن) .
 دملیت که " میرزا فتحعلی اخوندزاده" ناویک سالی ۱۸۶۶ نووسیویه، رمخه ی له
 شیعریکی "سروش اصفهانی" گرتوو که له روژنامه ی " ملت ایران" یدا خویندوو-
 تهوه . نهم کوردیهی من لیرمدا پوخته یهکی نهو "قریتیکا" یهیه .

روژیکیان دانیشتبوم کتیبیکم له باسی کولومبوس و میژووی و دهسته نینانی ینگیدنیا، به رووسی،
 دهخویندوهه . کاسیک نامه یهکی بۆ هینام که له جهنرال " فیشهر"ی نهمانی ماموستای زمانه کانی
 روژه هاتهوه بوو. نووسیوو ی : فلانی، نیمه نهو چاند روژه ی له تفلیس بووین دوو جار بهخزمت
 گهشتین و، وا نیستا نیمهت له بیر کردوه، ناخر خو دملین دلدانهوه ی غریب پنیوسته و، نیمهش لیره
 غریبیین. زور هیوادارم بۆتان بکریت و سبهی سهعات دووی دوا ی نیوهر و تمشریف بهیننه لمان،
 پیکهوه نان بخوین و به یهکتر شاد ببین . منیش زورم پی خوش بوو و، سبهی له کاتی دانهراودا
 چوومه لای جهنرالی دوستم، دیتم بۆلنیک خه لکی دیکهشی ده عوهت کردبوو .

دوا ی نان خواردن، قسهو باس دهستی پی کرد و، فیشهر گوتی : نه ری نازیزم، "حشرات" یانی چی ؟
 منیش بۆم باس کرد که نهوه، بهگۆیره ی خاوهنی قاموس، وشه یهکی عاریبیه، واته جروجانهوهری
 ورد و مارو موور و شتی وهها، بهلام به مهجازیش به " خه لکی بی میشک و وحشی سیفیهت و
 بهر بهری سیرهت و بی شعور و بی معرفیهت و نهمهق " دهگوتریت .

فیشهر گوتی : جوانت مانا لی داوه، نهوجا نازیزم، به قورنان سویندت ددهم راستم پی بلنی، نایا له
 هیچ کونی قورناندا هیه که خه لکی غهیره مسولمان "حشرات" ان ؟

گوتم : حاشا وه که للا، نهو وشه یه نه له قورناندا هیه و نه له حه دیسدا . وشه ی " انعام " له قورناندا

همیه، به لام نیتر نهوه مانای "حشرات" نیه، قورنان دملیت: " و لقد کرمننا بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیر من خلقنا تفضیلا " .

به بیری من، نهوقسهیهی قورنان باسی نیوه دهکات، چونکه نهوه نیوهن که خودا بهژ و دهریای خستووته خزمتانوه و، ههموو جوړه نیعمهتیکی داوئی و، فهزلی نهوهی داوئی که به عیلم و هونهر له خه لکی تر له پیشترن . چون نیمه پیتان دملیین "حشرات" ؟ به لام نهونده همیه که نیمه نهوانهی نکولی له دینمان دهکن، پیتان دملیین " کافر " و دملیین روژی قیامت سزاده درین .

فیشهر گوتی: نا، تو له قیامت گهری، بو کوئی دهچین یا ناچین به جهه نهم، خو نیمهش نهوانهی نکولی له دینمان دهکن به گومرا دادنه نین، کس به ماستی خوئی نالیت ترشه! به لام من ههر مبهستم نهوهیه که له دنیا پیدا ناومان نه نین "حشرات" .

گوتم قوربان، نیمه چون به نیوه دملیین "حشرات" ؟ نیمه ناتوانین پهک ههنگاو له ژیانماندا به بی سانه تیک و بهر هه متیکی نیوه هملیین، نهو ههموووه داهینانه تان و نهو ههموووه شتانه تان که ژیانمان پی هه لده سووریت . خودا شاهیده نه گسر به دست نیمه بوایه، ههر نه مانده هیشت بتانه نه جهه نهم و بتانبرژینن، به لام نیتر چی بکهین، نهوه به دست نیمه نیه و، هیوادارین بو نهوه بمانبه خشن که نهوسا هیچمان بو نیوه له دست نایهت، به نیشانهی بی وهفایی و ههق نهاسیمانی داننه نین .

فیشهر گوتی: نه دی بو نهو شیعره دملییت چی ؟ :

مطواعان وی و پیروان عترت او

بمعنی آدمیانند و دیگران حشرات

واته مسولمان مروفن و غمیری تابعانی دینی محممه دیش "حشرات" ن .

گوتم نهودت له کوئی هیناوه ؟ من قهت شتی وام له هیچ کوئی نهدیتوووه . روژ نامهیهکی دامی و گوتی فهرموو، نهمه لیره دایه . سهیریکم کرد و مات بووم، خودایا چیی پی بلیم ؟ دواى هیندیک، گوتم قوربان نهوه شیتیکه، شاعیری چی و شتی چی ؟ ههر له ناستی نهده بیبیشهوه روونه که نه سلان ههر شاعیر نیه .

فیشسر گوتی : چون شاعیر نیه ؟ فسر موو نهوه نازناوی "شمس الشعراء" تان داوه تی، یانی به سهر توپی شاعیر هکانتان داناوه .

گوتم قوربان نیمه نازناو دهبه خشین بهلی، به لام مانای نازانین، نهوه عاده تمانه!

گوتی : چون عاده تمانه ؟ باشه گریمان نهوه عاده تی نیوه بوو، به لام مهگر عاده تی نیوه به بهلگه بو خملکی تر دمخوات ؟ که دنیا دهبینیت نیران نازناوی "شمس الشعراء"ی داوه به خاوه نی نهو شیعره، دهبیت فسر ههنگی نیران به چی تی بگات ؟ نهی نهسلهکانی داهاتووتان دهبیت بهم باو باپیرانهی خویان که نهو نازناو میان داوه بهمه بلین چی ؟ خو نهگر - وهک تو دلنیت - شینیش بیت، روژنامه چون بوی بلو دهکاتهوه، روژنامه که چیه ؟ نیوه نالین نهگر نهسه له نهو روپا بخویندریتتهوه، که مسولمان نین و نیوه پینان دلین "حشرات"، که مه بهستیش - تهبعی - له مانا مهجاز بیه که به که دوامینه که ی نهحمه قه، لیتان ناپرسن چون نیرانی به نهو عه قلهوه به نیمه دلین نهحمه ق ؟

(..)

نیتر له دو ابیدا خودا کردی و کور بلو هی کرد و، منیش رزگارم بوو . به لام له ریگا له بهر خومهوه هسر دهمگوت : نای سروش نای سروش!

نووسهري گهوره و نهوجا شاعيري نينگليس " توماس هاردی " (۱۸۴۰ - ۱۹۲۸)، سالی ۱۸۷۰ عاشقی " نئما " خانم بوو و، دوو سالی دواي نهوه، به نیلهامي نهو نهقینه، رومانی " جووتیک چاوی شین " ی نووسی . چوارسال دواي نهو نیوانه، به زه ماوندی زور رومانتیک، به گهشتیکی دهریای مانشدا چوونه فهرنسا و، مانگی ههنگوینیان له پاریس بهسبرید . نهوجا گهرا نهوه لهندهن و، گهشتی خوشیی لهزمتی لهش واده باوشی خوی گرتن، مهگه خوشهویستانیان هه دو عایان بو کردبان بهچاوهه نهین ... بهلام بوون . نئما، دلی توماسی " نهاندازیار " ی ساندیوو، توماسیکی که به دروستکردنی خانوو بهر هوه خهریک بوو؛ بهلام نیستا و توماسهکهی دهبوو به چیر وکنوووسی بهناوبانگ، هؤگری زوری دهبوون و، خانمانیکی زوری بهدهورهه . توماس، به قانونی " نهگه سلاویان لی کردیت، سلاویان لی بگیرهوه و گه متریش " ! دهبوو سلاو لهو هه مووه خاتمانه بگیرهتهوه و، نیتر نهدهپهرایه سهه نئما .

توماس، له سهه داوای نئما، نهومیکی تری له سههرووی خانوو هکهی بو نئما دروست کرد و، نیتر نئما لهوی له میردی دابرا و، ههه کهسه ده دنیای خویدا .

نئما سالی ۱۹۱۲ مرد، نهوجا توماس بیر ههه بییهکانی روژانهی خویندهوه (میز دهکهه پئ چونه) و، زوری خهفات پئ خوارد و، چاند شیعریکی به ناوی " شیهههکانی ۱۹۱۲-۱۹۱۳ " ده چوارم دیوانیدا (ساتیرانی ههلو مههراجان) بلاو کردهوه .

لهو شیهههانهی، سادهترینهکهیان، بووه بهناوبانگترینیان، که نهه بوو :

پياسهکه

وهک روژانی پئشوو لهگهلم نههاتیت

نهو دوایهه، به ههههان ریگیانی پهنا شوورههکاندا

به‌تەنیا بۆ لای داری سەرگر ده‌که سەرکه‌وتم
تۆ بێ هیز بوویت و، ده‌سه‌لیت
نێتر ته‌واو، نه‌توانی بێیت
هەر خۆم به‌تەنیا چووم و،
نه‌هاتنت ماسه‌له‌یه‌ک نه‌بوو
بیریشم لات نه‌بوو که به‌جێ ما‌بوویت .

نهم‌رۆش چوومه نه‌وی
ریک وه‌ک نه‌و رۆژانه‌ی نه‌وسا
سه‌یری ده‌ور و به‌ریشم کرد
هه‌مان زه‌ویی هه‌میشه
دیسا هەر ته‌نیا بووم
نئی که‌واته جیاوازی چی ؟
جیاوازی، هەر ته‌نیا نه‌و هه‌سته دیاره‌ی ده‌ دیمانی ژووره‌که‌دا بوو
کاتی گه‌رامه‌وه .

بەرگری به قسهی زل دست پئناکات
به لام به کرداری بچووک
وهک رهشابهک که به شنهی با له باخچهدا دست پئدهکات
یا له تیکچوونی میزاجی پشیلهدا دهبینین

وهک رووبارانی بهرین
له سەرچاومهیهکی بچووک نادیار موه له لئریکدا
وهک دهرپایهکی ناگر
له ههمان شخارتهی که سیغاری پئ دادهگیرسیت

وهک دلداریی له نیگایهکموه
شتیکی که له دهنگیکدا دهتیزوینیت
پرسیاریک له خۆت دهکهیت
بەرگری بهوه دست پئدهکات

نموجا بهوه که ههمان نمو پرسیاره له کهسنیکی تریش دهکهیت .

(شیعریکی هۆلەندیی نووسەر و شاعیری هۆلەندی Remco Campert

- له دایکیبوی ۱۹۲۹) .

(۱)

ئیسکەملى، يا سكاملى : كورسىيى بىن پشت و لا و پەنا، لە " سكاميۆن"ى يونانى (لە بيز مەتھو،)
نەوېش لە " سكامنوم"ى لاتىن .

بەلاش و حەلاش : بە خۆرايى، من لام وايە بەلاش لە " بلا شى"ى عارەبىيەو نەھاتووە، لە
" ب لۇ يش"ى عىبرانىيەو ھاتووە . " لۇ"ى عىبرى = " لا"ى عارەبى؛ " يش"ى عىبرى =
ھەبە (لە " يس"ى عارەبى لە وشەى " ليس" (لا + يس) دا دەيبىننەو) .

(ھەر وەك من لام وايە " شلونك"ى عارەبى (چۆنىت ؟) يش فرى بە سەر " اي شىء
لونك" ەو نىە، ھەر نەسلەن نەو بە قسەبەكى بىن سەر و بەر دەزانم، من لاى خۆمەو
دەنيام كە دەبىت لە " شلۆمك" (سەلامەتت ؟) ى عىبرى و نارامىيەو ھاتبىت، ئىستاش بە
عىبرى و نارامى بۆ نەو " شلونك"ەى عارەبىيە دەلەين : ما شلۆمك ؟، نىتر دەكرىت
" ك" يەكە بىت بە " خ"، من لە شوئى تىردا باسى پىوندىي " خ" و "ك" م لە نووسىنى
سامىيەكاندا كىدووە) .

"حەلاش" بە عىبرى واتە : لاواز، لەر، زۆر كەم (كەسووسكىك، يا تۆ بلى ھىچ)، بەلام
نىتر و مەنەكەى باش دىتەو، وەكو " حازر و بزر"، " ھەزار و نەدار" .

پانتۆل، پانتۆل : شار و آل . شادىرەوان ھىدى(كاك خالىدى حىسامى)، يادى بەخىر، وشەى "ترومبىل"ى
زۆر پىن سەير بوو و بە پىكەنىنى زۆر مەو دەيگوت : نەرى نەتو پىمئالىي بۆچى لىرە بە
تۆتومبىل دەلەين : ترومبىل ؟ دە وادەبىت بە " پانتۆل"يش دەلەين " پانترون" .
بەلام پانتۆل لەكوئەو ھاتووە ؟

وشەكە لە رووى زمانەو يونانىيە، بەلام لە " قىنىس"ى نىتالباو ھاتووە . يەككىك لەو

همموه پیاوه پیرۆزه زۆرانهی کلیسای دنیای ئیتالیا ناوی " سان پانتالیونی" بووه، نیدی
وا بووه خه‌لکێک مندالی خویان به ناوی نهوهوه ناوه . وشهکه یونانی کۆنه، به دوو جۆر
مانای لێدراوتهوه " : تهواو دلسۆز (دلی بهزمیی)" و " تهواو شیر " ... ناوه نیدی .

سالانی ۱۵۸۰، کسێک له کۆمیدادا، به ناوی " پانتالوون" (شیوهیهکی ناوی پانتالیونی)
له سه‌ر شانۆیهکی شاری " فینیس" ده‌بیندیت، پیرمێردێکی زۆر له‌ر و لاواز و درێژ ،
له جیاتی شاروالی که نه‌وسا هه‌ر هه‌تا سه‌ری چۆک بووه، شاروالیکی زۆر ته‌سکی
ده‌به‌ردابوووه که همموه لاقی داپۆشیوه و گه‌شتووته پێی . خه‌لک زۆری پێ پێکه‌نیون
و، زۆر به‌ناویانگ بووه .

له سالانی ۱۶۶۰دا، به‌رگدرووی فه‌رمنسی، مۆده‌یه‌کی شاروالی وه‌هایان داهێناوه که همموه
لاقى داپۆشیوه و، به پێکه‌نینه‌وه پێگوتراوه پانتالوون، به نیشاره‌ت بۆ نه‌و کسه‌ی نه‌و
کۆمیدیايه .

هه‌رچهنده ئینگلیس له ۱۵۸۰وه شاروالی وه‌هایان هه‌بووه و پێیانگوتوووه " trouzes
تراوزس" (تێستا بووه به تراوز مه‌رس trousers)، به‌لام له ۱۷۹۸ هه‌وه نه‌و وشه‌یه‌ی
پانتالوونه که‌وتوووته زمانى ئینگلیسیشه‌وه و، به " پانتس" ی کورتکراوشی له سه‌رچاوه‌ی
نووسراوی ۱۸۴۰ی ئینگلیسیدا هه‌یه .

له ئیتالییه‌که‌دا pantaloni نه‌و i یه‌ی دوا پیتی نیشانه‌ی " کۆ، جمع"ه، وه‌ک ی pants
له ئینگلیسییه‌که . نه‌وه له نووسینی عوسمانیدا بووه به : " پانتولون" و " پانتول".

تاسه : پروانه " تمشت" .

تمشت : وشه‌یه‌کی ناڤیستاییه = له قالبدراو، بردراو، دروستکراو. عاره‌ب له‌وه " طاس، طاسه"یان
داتاشیوه و بردوویانته " نێسپانیا" و له‌ویوه به نه‌ورویادا بلابووته‌وه : taza, tazza,
tasse, Tasse. " تاسه" که‌ش هه‌ر له‌وه‌یه .

توماته : به نسل له خەلكى نەسلې نەمريكا، " توماتو " به زمانيان واتا " ھەلمساو " و، بە شتەشيان گوتووه ھەلمساو. نېسپانېيەكان ھېناويانە و كر دوويانە به توماتى tomato و، خەلكى تریش به شيوەى خويان لەوانيان وەرگرتووه، به عارەبى بووه به " الطماطم " .

تەندوور، تەنوور، تەننوور ... : له زۆر زمانى نەمرو و كۆنتریشياندا (سومەرى) ھەبووه و، پسپۆرانىك كە لىيان كۆليوھتەمە دەلێن رەنگە سومەرىيەكانىش لە زمانى قەومى ترىان وەرگرتبێت، بەلام روون نيه لە چ زمانىك . سەرچاومەكانى عارەب و عېبرانىيەكان دەلێن ئەوان لە " نارامى "يان وەرگرتووه و، بەگۆيرەى ھىندىكان رەنگە نارامى لە " نەكەدى "ى وەرگرتبێت .

سەئەل : لە وشەيەكى ھەم لاتىن و ھەم سلاڤىيە و، - ئەوەندەى من بزاتم- ساغ نەبووھتەمە كاميان لەوھەكى تری وەرگرتووه. بە لاتىنى كۆن : سىتولا situla، ئەوجا بووه بە " سىتلا sitla "؛ لە سېرىي- كرواتىدا : سىدلو СИДЛО .

سەلاتە : " سالاتا " بە لاتىن واتە " بە سالیس كراو "، سالیس واتا " خوى "، كەواتە : بە خوى كراو، خوى پێومكراو، سوێر . سەرەتا ھەر كاھوويان ھېناوہ و ھىندىك خويان پێومكردووه و پىيان گوتووه : سالاتا . ئىتالى ئەويان بە شيوەى خويان كردووه بە " نىنسالاتا " insalata و، نېسپانى كر دوويانە بە " نىنسالادا ensalada " . ھۆلەندى بە سەلاتە دەلێن سالادە بەلام ھەر لەوہ : " سلا "شيان كردووه بە ناو بۆ كاھوو(بە ئەلمانىيەش : سالات)، وئى دەجىت ھەر وەكو رۆمانىيەكان سالاتەكەيان زۆرتر ھەر كاھوو و خوى بووبىت، ئىدى بەوجۆرە خويەكە جى كاھوو مەشى گرتووتەمە، لە جياتى ئەوہ بلێن با " كاھو بخۆين " گوتوويانە با " خوى بخۆين "!

شيعر : ئەوہى نىمە تىستا پى دەلێن "شيعر" و "گۆرانى"، نەكەدىيەكان بە ھەرتەكيان گوتووه : شىرو. بە نارامى : " شوور ". بەلام بە عېبرى ھەميشە وەكو تىستا " شىر " بووه : " شىر ھا شىرىم = گۆرانى گۆرانىيەكان "ى ھەزرەتى سولەيمان لە كىتیبى ناينى جوودا .

نمونه لای عارهب " یهکهی کورت بوونهوه و پیریوه و شوینهکهی دراوه به " ع"یهک و بووه به " شعر ". نهوانه وشه‌ی زمانه سامییه‌کانن و، پیش نموه که ناوی عارهب له هیچ توماریکدا بووینت، هه‌بوون . نایا عارهب به نموه بلیمه‌تییه‌ی که بو وهرگرتتی وشه له زمانانی تر و، پارچه- پارچه‌کردن و مؤنتاج و رهنگکردن و ده‌ستکارییه‌ی که هه‌یانبووه، وشه‌ی " شعور"یان لهو " شیر"ه وهرگرتووه ؟ یان له " شیعور"ی عییرانی که به مانای " درس، پیوانه، مانا، مه‌زنده، مه‌به‌ست"ه ؟ من نازانم که‌ی وشه‌ی شعور که‌وتوووته زمانای عارهبییه‌وه؛ له قورناندا، ۲۱ جار تهنیا به نغفی هاتوووه : ما یشعرون، لایشعرون(پن نازانن) . له هه‌موو باریکدا، وشه‌ی " شیر" (که شعر شیوه‌یه‌کی نموه) وشه‌یه‌کی زور کونی سامییه‌کانه و، لهو سامییه‌کانه : نه‌که‌دی و نارامی و عییرانی زور پیش عارهب هاوسیتی نیمه(کورد وکوردستان)بوون. تو بلئیت کورد چاومرئی کردینت تا عارهب هاتوون و بوون به هاوسیتی، نه‌جا نموه وشه‌یه‌ی له سامییه‌کان وهرگرتینت ؟ بوچی چاومرئی کردوووه ؟ ناکریت شیوازیک له شیواز مکانی یه‌کیک لهو قه‌ومه سامییه زورانهای هاوسیتی به هه‌مان شیوه " شیر"ه سامییه‌که‌یان به " شیعر" گو‌تینت و کورد له‌وانی وهرگرتینت ؟ به‌ئنی، له رووی تیوریه‌وه زور چاک ده‌کریت، به‌لام ناخر وهرگرتنی وشه‌که له عارهبییه‌وه وه مه‌گه‌ر هه‌ر تیوری نیه ؟ به‌ئنی هه‌مووی تیوریه .

فایتون : جارتیک من له فه‌یسبو وکدا باسی نه‌وم کرد که نه‌وه‌ی من به مندالی له مه‌باد به " فایتون"م ده‌زانی، دوایی دیتم که له سلیمانی پینان ده‌گوت : عارهبانه .
برای به‌ریز کاک نه‌جمه‌دین به‌رنجی نه‌م قسه‌یه‌ی لیره‌دا هه‌بوو :

له سلیمانی به " فایتون"یان ده‌گوت عه‌ره‌بانه‌ی دووئه‌سپیی، زور جاریش پینان- ده‌گوت"یایی"به تورکی واتا هاوینه، چونکه چه‌ر داخه‌که‌ی سه‌ری وه‌ک ماشینی "کابریو"کۆده‌بووه . له ئیرانیش هه‌ر فایتونی پی‌دملین بویه گه‌پشتوووته مه‌بادیش .
عه‌ره‌بانه‌ی یه‌ک نه‌سپی که بو بار بوو، پیمان ده‌گوت " عه‌ره‌بانه‌ی تریشقه" که

له راستیدا " درشکه"ی فارسییه که نهمیش ریشهی روسییه ههیه (..) .

عارهبانه و به عارهبی " العربه"(تۆتۆمبیل) و عهرا به و نیدی، ههموو له "نارابا"یهکهوه هاتوون که خه لکیکی زۆر ههولێ زۆری داوه بزانیته نسل و فاسلی له کونیوه هاتووه : له شنیوازیکی تورکییهکی قهومیکی ؟ له جۆریکی فارسی ؟ له " بروشکی"ی که شمیر ؟ یا له چی ؟ و نیدی ههرا و ماوتهوه .

وشه " فایتون" له نهمسانیهکی یونانیه هاتووه که تهمنی چهند ههزار ساله، به لام رنگه بۆ جارییهکه نا به نهم مانایه نهمستای که من له مهباد دهمزانی زۆر کۆن نهیته : سالی ۱۷۳۵ له فرهنسا نهوجا به نهم مانایه بهکار هاتووه .

نهمسانه یونانییهکه دهلیته :

ههبوو نهبوو، کۆریکی ههبوو ناوی " فایتون" بوو، به یونانی واتا " بریسکانهوه"، دایکی نهو کۆره یهکیکی بوو له سه ههزار خوشکان!. کۆر له کهلهی دا که : نهمی بهراست تۆ بلایته من له باوکی خۆم بم ؟ باوکهکه خودای ههتاو بوو، ههموو رۆژیک نهمسپهکانی ناماده دهکردن و، عارهبانهی لی دهبهستن و دهردهچوو و، رووناکی و گهرمی ههتاوی دهبهشییهوه . کۆر چوو له لای و گۆتی : باوه گیان بهراست من له تۆم ؟

- نای- نای! کۆره نهوه تۆ دهلیته چی ؟ تهبیعی له منیت، نهوه چ پرسیاریکه ؟

- ده نهمر من کۆری تۆ بم، دهیته باوکیتهی له تۆ ببینم .

- چی ببینیت ؟

- با من جاریکی لهجیاتی تۆ عارهبانهکه لی بخورم .

کۆر وازی لی نههینا و به مینگه مینگ له کۆلی نهبووه تا ناچار گۆتی : باشه .

ههرا که کۆر قامچی له نهمپان دا و، نهمسپ دیتیان نهوه خاونهکهیان نیه، دهمرووتیک هاتووه ههرا له خۆیهوه بهر قامچییان دهتات، پهمس تووهره بوون و وهکو شیت و ههرا راست و چهپ به بی نهمز به دنیا وهر بوون و زۆریان له دنیا به ههتاو سووتاند .

گورهی خودایان (زیوس) که نهمی دیت، گوتی کوره خو نهو همنیوه هیچی نه هیشیت، باوکی ناوا بهر ملای کردوه، نهگه فریا نهگهوم هموو دنیا دسووتینیت . " کسپیک شینانه دنیا بسووتینیت من بهرقی تی دهگرم" (ویرای داوای لیبور دن له مهجوی) .

بهرقی تی گرت و هه پروون به هه پروونی کرد .

نیدی دواي نهوه چی رووی دا و، رومانیهکان که وهکو قاز به دووی یونانییهکانهوه بوون، یونانی هه " قیر " یکیان بگوتایه، چون رومانی له دوویان دهگوتتهوه، نهسیان چیر وکیکی دریژه .

فرن : یکم شیهوی وشهکه به "گویرنوس" له ریشهی زمانه هیندو- نوروپاییهکاندا دوزراو متهوه، که نهویش پیوهندی به وشهی " گویر " موه هه بووه، گویر = گهرم . "گویرنوس" له زمانی یونانی دا بووه به " فورنوس" و، له لاتیندا به " فورنوس" . نیستا به نیالی : فورتو، به نیسانی : نورتو homo .

قاهمز : پروانه " کاغز " .

قهلم : له " کالاموس" یونانی، واته : قامیش . نهو جا که قهلم میان له قامیش دروست کردوه بهوشیان هه گوتوه " کالاموس " .

کارتون : له " charta" ی لاتین، واته : کاغز . له سدهکانی ناومندیدا به نیالی به کاغزی نستور و رهق گوتراوه " کارتونی"، له نووسینی سدهی حهقهدهی فهرمنسیشدا بهوجوره هیه . عارهب وشهی " مقوی" (مقهوا = بهیزکراو) بیان بو دوزیه متهوه . کارتون له کوتاییهکانی سدهی نوزدهوه به مانای " سندووقی له کارتونی" یش بهکار هاتوه .

کاغز، قاهمز : له " کاغذ" ی سوغدی، زمانیکی کونی ناسیای مرکهزی، به نمونه : کاغهدایا زاری نه وانتا = کاغزان زور بهکار مهینن . فارسکان دهلین سوغدی شیوازیکی فارسی بووه، به لام من نهوم پی له کوردی نیزیکتره، فارسی چی ؟

کتابت : دهنیت له عارهبی یا زووتر له زمانیکی سامی و مرگیرابیت ؟ " کتب " به مانای نووسین وادیاره له نسلای زمانه سامییهکاندا ههبووه، له عیبریشدا ههیه : کویف، تیختوٹ میختاف (به عارهبی : کاتب، اکتب مکتوب) ... نییدی، به لام نهک به مانای "کتیب"، به عیبری به کتابت ههس دهلین " سفر " (سیفیر)، به خویندگهش دهلین : بیت سفر . عارهبیش سفر (سفر) به مانای کتابت بهکاردههینن، له قورناندا به جمع : " أسفار " ههیه . به لام من بهکارهینانی " کتاب " م بهو مانایه ههس له عارهبیههوه ناگالی ههیه و، " کتب " مهگهس ههس له " کتاب " بیت .

کلیسا : مهسیحی له " نیککلیسیا " ی یونانیان و مرگرتووه، نیککلیسیا له یونان به " کۆبوونهوهی گشتیی خهک " گوتراوه (نیک = out، کلیسا - کلابو call = شوینی call out ، بانگ - کردنی خهک بۆ کۆبوونهوه) . نیستا نیکلیسیاستیک واته پیاوی کلیسای .

کورسی : له زۆر له زمانه سامییهکاندا ههیه، به نارامی : کورسیا، نیستا له عیبریدا بووه به کیسی، دهبهههوه سهس زمانی " نوگاریت " ی سامی، به لام سهسچاوه ههس دهلین نهوان وشهکهیان له سومهرییهکان و مرگرتووه .

کشه، کمشیش : له " قسسیس " ی سریانی، سهسهتا ههس به واتای " پیر " بووه . نهوجا بووه به ناوی نهو پیاوه ناینیه .

کهنیشت : له " کنیسیت " ی عیبری، واته شوینی کۆبوونهوه (مجمع)، " کانس = کوی کردهوه " . مهلا : له " لاما " ی موغولی، لاما نیستاش لای بووداییهکان ههس ماوه، له نیوان سالانی ۱۲۱۷ و ۱۳۳۵ له دنیای نیسلامدا - سهسهتا جگه له عارهبیستان - و مرگیراوه و ههنگهس اوتهوه و بووه به " ملا " و لای کورد بووه به " مهلا " .

مهلایکهت، مهلاک : به عیبری نیستا " هل ک " به سهریهکهوه دهخویندریتهوه " هالهخ " واته : رویشت . " ههک " ی عارهبیش، به ههلاکهت چوو، هیلاک بوو، مهگهس ههس نهو رویشتنه بیت . به لام " م-ک " ی عیبرانی به مانای " رویندراو = ناردراو، پهیک، نامههر " .

ههجووه و بهو شئوهیه کهوتوووته زمانی نارامی و، لهوهوه پهريوهتهوه لای نيمه و غهیری نيمه . وشه نهوړوپاییهکمش (نانگل، نینجل ...) له " نانگیلوس" ی یونانی، واتا : نامه بهر (نامه بهری خودا/ خودایان) .

میز : به نهمسل " مینسا" ی لاتین بووه، له قوناغیکدا کهسانیک به ههله نووسیویانه : میسا، نیتز پورتوگالی و نیسپانی هس به " میسا" یان و مرگرتووه، به نیئالیی نیستا mesa : میسا . تورک و هیندیگ عاره بیس پیی دهلین : ماسا، یا : ماسه .

(۲)

چون " سنووری سیاسی" وشهکانی ههمان نهتموش لیک داده بریت

" بهرمیل و پاندان و توقه بهنموونه، که نهیانتوانیوه له پینجوین بهولاتر برؤن"

" بهرمیل" ی کوردستانی باشوور ریگای ندراره له پینجوینهوه بگاته مهربان و سنه، " بوشکه" لهوی بووه! بهرمیل دارشتهوهی عاره به له " باریل" barrel ی نینگلیس، نهویش له " باریل" barrel ی فهرنسی کون، هس چهنده کهسانیک ویستویانه به زور بیهنهوه سهر وشهیهکی لاتین، بهلام زورتری توژهران دهلین روون نیه فهرنسی نهوسا له کوئیان و مرگرتووه . بوشکه، " بشکه" ی نهولای پینجوین له " بوچکا" ی رووسییه، که وشهیهکی کونی سلاقییه .

" پندان" له عیراق به قلممی مهره کهب دهلین، دارشتهوهی "فاونتن پین fountain pen" ی نینگلیسه . له کوردستانی باشوور بووه به : پاندان . شو وشهیه ریگای ندراره له " پینجوین" بهولاتر پروات . خودنویس ؟ خونووس ؟ یا قلممی مهره کهب له دیونیک و نهم پاندانش له دیوه کهی تر .

توقه و توقمکردن (دهست خسته دهستی پهکتر و راوشاندنی)، له " طوقه" ی عوسمانی، نهویش له له " توککا" tocca ی نیئالی، قامووسیکی نوکسفورد دهلیت رنگه بههوی دهنگه کهوه : " تهقه" و اشکابیتوه، چونکه دهست هس له دهست دراره (نهخراتهوه ناو دهستهوه) .

tocca له نیتالیا بو دوو حالت گوتراوه : کاتیک جامی مهی لیکدراون گوتوویانه : توککا(ووک که نیستا دهگوتریت: نوش) و، کاتیک بو مهرجهایی، لهپی دهستی کهسیک به توندی له لهپی دستی کهسیکی تر دراوه . له رووی زمانهوه، پیوندیی به وشهیکهوه ههیه که شیوه نینگلیسییهکهی دهیتته: "touch" نیتالییهکه :to touch = toccare، که کوردییهکهی لیزه دا دهکریت بکهین به : لئی دهوه . نهو وشهیش ریگای نه دراوه له باشوورهوه بگاته روژهه لآت .

(۳)

هیندیک نیسپانیی سهیر له عارهیییهوه

IV. SAMPLE TOPICS OF WORDS DERIVED FROM ARABIC

FOODS

SPANISH	ARABIC	ENGLISH
Aceite	az-zayt	olive oil
Azúcar	al-sukkar	sugar
Arroz	al-ruzz	rice
Aceituna	az-zaytuna	olive
Atun	al-tun	tuna
Naranja	naranj	orange
Espinaca	sbanikh	spinach
Azafran	az-zafifar	saffron
Alcarchofa	al-kharshuf	artichoke

نیستا که من شتیکی فارسی دمخوینمهوه و دهینم بهشی هه ره زوری عارهیییه : استعمال دخانیات قطعاً ممنوع! دهلیم جا توخوا نهوه کهی زمانه ؟ نیدی هههر بانهواوی بیکن به عارهیی و بیریتهوه .

عارمیش نهموندهی فارسهکان وشعیان له زمانانی تر وهرگرتوون، بهلام له خستهخانهکانی خویاندا
وا نهشتهرگمیری تهواوی لهشیان کردوون که نیدی بهراستی هیچ شتیکی نهمسکهیان پیوه نهماره :
ناف بووه به "النبی" و "شاهراه" بووه به شارع و شریعه و مشروع و... هتد(هزار... ع و ع!) .
همرچهنده وئدمچیت هیچ قومیکی تری دنیا خستهخانهی نهشتهرگمیری وشهی وکو عارهی
نهیت، بهلام نیسپانییهکانیش، جگه لهوه که هر پینتیک یا دوویان له وشهی عارهی گوریون،
واشبووه وهایان گوریون، وهک نهمویه بلنیت نهموهی عارهب به وشهی زمانی تریان کردوون،
نیسپانییهکانیش هیندیک له هونرهیان بو نهشتهرگمیری وشه عارهبیهکان بهکار هیناوه .

من لیستهی چهند هزار وشهی زمانی نیسپانییهکانم دیتوون که خویان دهلین له زمانی عارهبیهوه
کهوتونهته زمانی نیمهوه . به خوم نیه پیکهینیم به هیندیکیان دیت، هیندیک لهوانه :

— ناباتیرو abacero خاومی ناباتیریا abacería : دووکانیکی بچکولهی فرۆشتتی خوراک،

له چیهوه هاتوو؟ له : " صاحب الزاد" ! ئی من چون پینهکنم ؟

— ناتیگا : السلق (مسوزی سلق)، باشه مهگر جووتیاری نیسپانی پیش " سلق"ی مسولمانان،

خویان سلقیان نهموهه یا ناوهکهیان گوریوه ؟

— له مەکسیک و هندوراس (نهمریکای لاتین) به حموزی مهله دهلین : " نابیرکا" و دهلین نهموه

له " البرکة"ی عارهبیهوه هاتوو!

— نابورونیا : جوره گوشتاویکه به ناوی " بوران"ی ژنی " المأمون"ی خهلیفهی عباسی! ده

فرموو دهی!

— ناتیمیا : الزمالة (ولاخ به گشتی، کمر و بارگین) .

— ناچاکار : التشکی (گازنده) .

— نالیاتییا : صاحب الوصية .

— ناتیرولا : الزعرورة (گئوژ) .

— نابارراث : حب الرأس .

نابیل مۆسكو : حب المسك .

— نابیسمال : المسمار (نووکی سمری رمب) .

— نافیٹاکنی : الطبقة (له دار تاشی دا) .

— نالخاررا : الجرة (گۆزه) .

— نابالوریو : البلور .

— نالاکران : العقرب (دوویشک) .

— ناتیفیقی acebibe : الزبيب (میوژ) .

(۴)

سهبته بهکوی دهگات!

نهو خانمهی که له فرۆکهدا خواردن و خوار دنهوه بو گهشتوهران دههینیت و، هیندیك رینیوینی و خزمهتی تر دهگات stewardess، به زمانی نیسپانی پیی دهلین " ناثافاتا azafata " (به زمان داگرتن لهسمر " فا ") .

" ناثافاتا " له " السفط "ی عاربیبیهوه هاتووه . " سفط " چیه ؟ ههمان " سهبته "ی کوردی و " سبد "ی

فارسییه . نهوجا بوچی بهو خانمه دهلین سهبته ؟ نهمه چیرۆکهکهیهتی :

کاتیك عارهب دهستیان بهسمر ولاتی نیسپانیادا گرتووه، گهمره مالهکانیان کچ و ژنی کهنیز مک و کارمهریان

به تاییهتی بو ژووری ژنان ههجوون . خشل و کهر مستهی نارایشی خانمی خاوم مال له سههاتاندا بوون، سههتهی ملوانکهکان و سههتهی فلانه نارایش و فیساره بازنه و ... نیدی . هه جاره خانم ویمستی دهستی به شتیگ لهوانه بگات، به کچ یا ژنه کار مکه مکهی گوتوه : دا فلانه " سفظ " (سههته)م بو بهینه . نیدی نهی

کار مکه ره بووه بهوهی که - بلین - پنی بلین " سفظچی "، کچی سفظ ...، نوایی نهوه کورت کراوتوه و هه به کهکه گوتراوه : سفته، یا : السفته . نهوه به شیهی " ناافاتا " چووته زمانی نیسپانییهوه و، نیر به کار مکه انیک گوتراوه که کاری نهو جوره خزمهتانهیان بو خاتمانی چینی سهروو کردوه . وا بووه به ناوی نهو خانمهی نهو کاره له فرقهدا دمکات . هه وا " مینیه " ماوتوه، وشهی نیرینهی لئ دروستهکراوه (لهکاتیدا که خاوم پیشهی تر لهو زمانهدا : ناهوا، قهساب ... نیدی، نیرینه و مینیهی ههه و جیاوازن) .

(۵)

فلان، فلانی، فلونی، fulano

نازانم کهی عارب وشهی " فلان "یان له کامه قهومی سامیی هاونهژادیان وهگرگوتوه، به لام دهزانم که بردوو یانهته نیسپانیا و تا روژی نهروش به " فولانو fulano " له زمانی نیسپانیدا هه ماوه و دهگوتریت و تهبعی نیسپانی گیاندوو یانهته دوورترین دورگهکانی دنیا . له عبیریدا، نیستا " پلونی "یه . له کتییی ناپییی جوودا دهبین له باسی شهی نیوان لهشگری داود و فهلهستینییهکاندا، ناوی قارمانانی لهشگری داود دههینریت، لهوانه : " حیلینز "ی فلانی! " ناخییا "ی فلانی! (دفریم ها یامیم نا = باسی روژگار یک - ۱، جزمی ۱۱، نایهتی ۲۷ و ۳۶ به نمونه)، که

هس نهمندیان له ناوهکانیان پی زانیوه . نیتیر جوو لهوساوه نهم " فلانی"یهیان بو ناوی کهسیک بهکار هیناوه، کوریخویان پی ناوناوه، ناوت چیه ؟ ناوم " فلانی"! به ناوی قارهمانهکهی لهشکری داود که نهمنده فلهستینییی کوشتون .

له رووی زمانهوه (به عیبری): " پالا" و " پالهل" له بهرانهر " قل، قلل، انفل، قنت ... " له عارهبیدا به واتای : لئی جیایووه، (بو دیواریک) قهشستی تی کهوت ... نیدی هزار شت لهوه!
من و فلان = من و نهوهی دی، جیا له من، جیا لهوه که ناوی بزائم .

پێوندیی نیوان مرقان به قسکردنی به دەنگ، به نووسین (که ئەویش کۆمەڵیک نیشارته : رسم یا کورتکراوەکەى به پیت) و، به جوولاندنی دەست و هیندیک جار لاق و، هیندیک بزووتنەوی دەموچاویش پیکدیت. واش دەبیت نامیریک بۆ ئەوە بەکار دیت : دەنگی مۆرس یا تیشکی له ناویناوه به نمونه .

لەم سەر دەمەى ئیستاماندا، زۆر وادەبیت وەرگیرێکی زمانی نیشارته له تەلهفزییوندا، له کۆبوونەوه- یەکی گشتییشدا، له " بورسی سەهەمەکان"دا... نیدی دەبینین . زۆر نیشارته بۆ لیکتێگەشتنی خاوەن زمانانی جیاواز یا بۆ هیندیک هەلومەرجی پێویست له فەرەهنگی خەلکی خاوەنی ئەسلیی نەمریکاشدا هەن .

بەکار هینانی " گۆل" له جیاتی گۆتن یا نووسینی مەبەستیک، ئەویش باسێکە، پێشکەشکردنی فلانە گۆل واته : تۆم خۆش دەویت، ئەو گۆلەى تر واته : ببوورە، من دۆستم هەیه و ... چەندی دی .

له ئیسپانیا " باوشین"یش له سنووریکدا بۆ هەمان مەبەست بەکار هاتووه .

باوشین، له شوێنەواری فیرەمۆنیەکان و یونانی کۆنیشدا دەبیندین . بەلام به گۆرەى چیرۆکیک (که دەکریت ئەفسانەیک بێت)، ئەو جۆره باوشینەى که دەکریتەوه و وەکو پەردە دەنوشتیتەوه، ژاپۆنیەیک له سەدهى حەوتەمدا داپهیناوه، باوشین پێش ئەوە هەر یەک پارچەى رەق بووه، یا پارچە حەسیریک یا شتیکی وەها . ژاپۆنیەیک، شەویکی گەرمی هاوینیک، له شوینی کارەکەى خۆی، پەنجەرە دەکاتەوه و، دەیوێت بخەوێت . له پر، دەبینیت شەمشەمەکوێرەیک له پەنجەرەوه خۆی به ژووردا دەکات . ژاپۆنیەیکە، شەمشەمەکوێرەیک دەکوژیت، ئەوجا که دەستی دەتاتیت تا فرییدات، شکلی بەلەکانی زۆر سەرنجی رادەکشیت و، ئەوە به بیریدا دەهینیت باوشینیک دروست بکات که وەکو بەلەکانی شەمشەمەکوێرە لیکبکشیت، بنوشتیتەوه، بکریتەوه و داخەرتەوه .

نیدی وای دروست دەکات. ئەوشە که جگە له وشەیکى ژاپۆنى که بۆ باوشین هەیه، ژاپۆنى به نام جۆره باوشینه دەلێن : کۆمۆرى، واته : شەمشەمەکوێرە .

بە ئىسپانى بە شەمشەمەكۆيرە دەلەن " مۇرئىيىلاگو "، كە ئەسلەكەى شتىكى لاتىنە (مشكە كۆيرە)، بە باوشىن دەلەن : نابانىكو .

بەگۆيرەى ئىسپانىيەكان، سەدەى ساز دە ئەوجا ئەو جۆرە باوشىنە(ى كە زاپۇنى پىئى دەلەن كۆمورى) كەوتووتە ئىسپانیاو، نىدى لەوئ بوو بە نامرازىكى زۆر گرنگى دلبەر و دلداران بۇ پىوئەندى بە ئەو زمانە، زمانى باوشىن . زمانىك بە ئەو باوشىنە داھىنراو، نىستاش خەلكىكى دلئەر ھەن كە دەيزانن و بەكار بىشى دەھىنن، كە ديارە لەم سەردەمەى ئىستادا رەنگە زۆرتر ھەر بۇ خوشى و شوخى بىت، بەلام لە سەدەكانى پىشتردا وا نەبوو، زمانىكى زۆر جىددى قاجاغى رازى دللى خانمان بوو . واتاى چەند شتىك لە زمانى ئەو باوشىنە بە نمونە :

داخستى باوشىنەكە و دانانى لەسەر گۆناى راست (يا ھىندىك خوارتر) واتە : باشە .

داخستى باوشىنەكە و دانانى لەسەر گۆناى چەپ (يا ھىندىك خوارتر) واتە : نا .

نيوہ كردنەوہى باوشىنەكە و دانانى لەسەر دوو لىو واتە : ماچم بەكە .

گرتى باوشىنەكە بە داخراوى بە ھەر دوو دەست و وەك بىھويت بىدات بە بەرانبەر مەكەى واتە :

نايا منت خوش دەوئ ؟

دانانى باوشىنەكە لەسەر دل و كەمىك ھىشتەوہى بەجۆرە واتە : توم خوش دەوئ .

باوشىنەكە دە ناو دەستى راستا بىت و، دەستى چەپى بۇ بىنەن واتە : رەق لىتە .

زۆر نىشارەتى تىرىش بۇ : ھەى قىلباز!، دە توخوا بىمبورو، ناخر دەزگىرانم ھەيە، مېردم ھەيە،

دەمەوئ بەھىنىت، لە بىرم مەكە، ئەيەرۆ بە كەس نەلئىت، و دەووم بەكەو، وازم لى بىنە، خەلك

دەمانىنن، چ روو قايمىت، بەككى دىكەم خوش دەوئ، دەمەوئ قسە بەكەن، چاوەرەم بەكە، نامەم

بۇ بنووسە و ... زۆرى دى .

ژنانىكىش ھەن ئىستا لە جىياتى جلوبەرگ خىوئىكى رەش دە تەواوى لەش و سەروسەكوتى خۇيان

دەلەلەنن، نەوہ واتە : من لە دنياى داعىشم .

خانمیکى نیسپانی به زمانى باوشین دهلیت : بی هاوسر و بی دوستم

زینەب خانمی نیوه خوشکی هەزار ، سالی ۱۹۵۵ له مهابادهوه، پارچه قوماشیکی بۆ هەزار له بەغدا نارد، بۆ ئەوه بوو کە بە هەودایەک بە سەر جلو بەرگی هەلاوەسراووه بەدریت تا تۆز نەیانگرتنەوه . له سەر موهی پارچەکە چەند گۆلی بچووکی رەنگاورهنگی جوانی لی چنیوو و ئەو دێره شیعەرەش :

هەودای مەیلی تۆ دەپسینم بېرسە بۆ ؟

بەلکو گری دریت و نیزیکە مەوه له تۆ

زینەب خانم شیعری زۆر لەبەر بوون بەلام خویندناوه و نووسین فێر نەبوو، ئیدی بە کەسیکی گوتیوو ئەوهی لەسەر ئەوی بۆ بنووسیت و ئەو خۆی چنیوووی .

"د. خانزاد سەباح بەرنجی" خانمی بەریز و خوشەویستمان، شیعەرەکی زۆر بەدل بوو و، بەمجۆره لەسەر ئەم وینەیهی نووسی . برای بەریز و خوشەویستمان کاک نەجمەدین بەرنجی سەرنجی بۆ ئەوه راکێشاین کە ئەو شیعەرە دەگریت وەرگێزانی دێره شیعریکی فارسیی "ملا ذوقی"ی نیسەهانیی سەدهی یازدهی کوچی بێت: من رشتەمی محبت تو پاره میکنم - شاید گره خورد، به تو نزدیکتر شوم.

خشايارشا، که چووه سر يونان (دهوری ۴۸۲ی پیش زاین)، فرمانی دا دوو پردیان له دهردهنیل دروست کردن . به لام گهر داوی دهریا هملیته کاندن و هیچی پیوه نه هیشتن .
تو سیری نهو رووقایمییهی تبعیعت له ناست کنیدا ؟ له ناست " شاهنشاه"ی فارساندا ... جا بزانه!
ئی " شاهنشاه" -ی " تمدن ایران باستان" چون نهوه له دهریا قه بوول دهکات ؟ نایکات .
شاهنشاه فرمانی دا ناوی دهریا به زنجیران بیهستنهوه و، شیشی له ناگردا سوور بووهی تی رابکن
و سینهام قامچی لی بدمن و به سریدا بگورینن!
نهم رسمه، که سنیک سالی ۱۹۰۹ بو تو مارکردنی نهو باسهی " تمدن ایران باستان"ی کیشاوه .

تابلوی "ژوان له‌سمر پلیکانی بورجی قه‌لا"

هینلیل خانمی دانیمارکی، عاشقی هیلدهبر اندی شازاده‌ی نینگلیسی پاسه‌وانی بوو . باوکی، فهرمانی به‌حسوت کورمه‌کی کرد که پاسه‌وانه‌که بکوژن، به‌لام هیلدهبر اند روو به‌روویان دهمیته‌وه و شمش له‌کورمه‌کان ده‌کوژیت، دل‌بهرمه‌کی ناهیلیت برا بچوکه‌که‌ی بکوژیت . هیلدهبر اندیش بریندار ده‌بیت و برینی کارییه و ده‌یکوژیت، دواتر دل‌بهریشی دهمریت .

تابلوکه به‌همیگی ۱۸۶۴ ی Frederic William Burtony ی نیرلانندییه، به‌ناوی "ژوان له‌سمر پلیکانی بورجی قه‌لا" .

گار بیالدى و پادشا لەسەر پردى تىيانو – پىيىترو ئالدى

گار بیالدى و مازىنى دوو خىباتكار بوون بۇ دامىز راندنى يەك كۆمارى يەكگرتووى ئىتالىا .
گار بیالدى لە قۇناغىكى خىباتدا دىتى كە تاقە رىگىمەك لەبەر دەم يەكئىتى ئىتالىادا نەبوو بچوو بايەتە
ژىر ئالای پادشای ساردینیا، مازىنى نەوہى قەبوول نەکرد، ئىدى گار بیالدى رىگای خۇى جياکردەوہ
و ۲۶ ئۆكتوبرى ۱۸۶۰ لە سەر پردى " تىيانو " دەستى خستە دەستى پادشاوہ، " فىكتور ئىمانوئىل-ى
دووم" ى نەوسا پادشای ساردینیا و پادشای داھاتووى ھەموو ئىتالىا .
نەوہ تابلويەكى " پىيىترو ئالدى" (۱۸۵۲-۱۸۸۸) ى ئىتالىيە بۇ نەو رووداوہ .

دوو تابلیوی ۲ و ۳ ی مایوی ۱۸۰۸ - گویا

۲ ی مایوی ۱۸۰۸ ی مەدرید

ناپلیۆن بەشی زۆری نیسپانیای داگیر کرد، هیز ئیکی مەملووکە مسوڵمانەکانی میسریی لەشکرەکەیی،
رۆژی ۲ ی مایوی ۱۸۰۸ چوونە مەدریدی پایتەخت .

نیسپانی که رابردوو یەکیان له گههه لهشکرانی مسوڵمانانی داگیرکەر دا ههههه و، ئیستاش دهیانددیت
ههههه له خزمهتی ناپلیۆندا پایتەختیان داگیر دهکردن، زۆر نازایانه رووبهروویان بوونههه .
رۆژی دوای نهههه، لهشکرێ داگیرکەر زۆر کەسی مەدریدی له سههه نههه رووبهرووبوونههههههه
گوللهباران کرد .

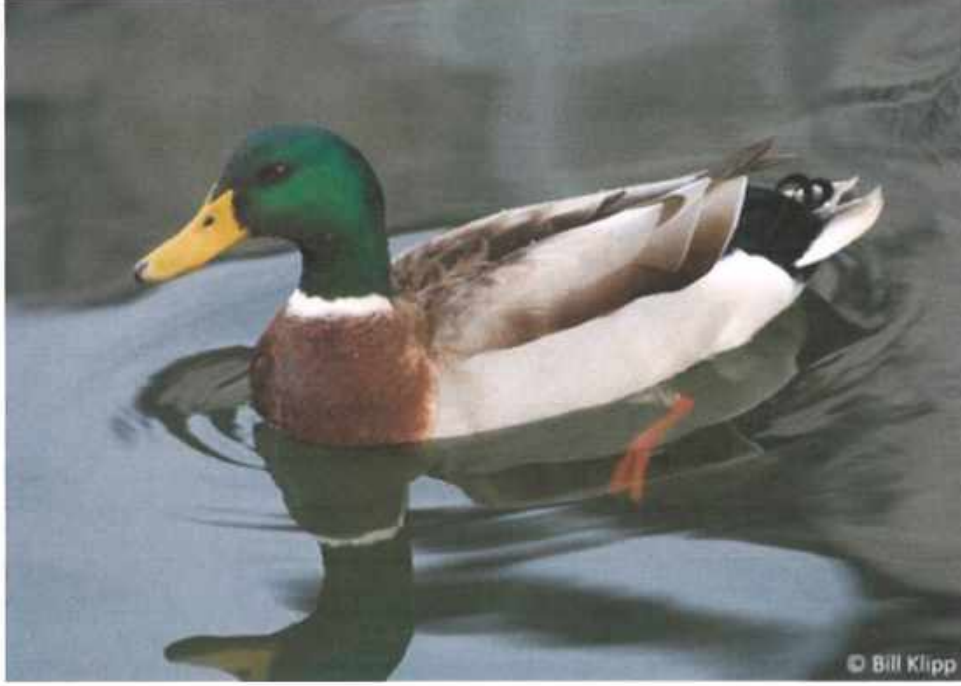
فرانسیسکو دی گویا (۱۷۴۶ - ۱۸۲۸) ی نیسپانی سالی ۱۸۱۴ نههه دوو تابلیوهی بۆ رووداوانی نههه
دوو رۆژه کیشاوه .

۳ی مایوی ۱۸۰۸ی ملارید

ناپلیون له دواييدا نيعتيرافي كرد كه گهوره ترين هلمه‌ي شهو بوو كه ئيسپانياي داگير كرد و، شهو
كو تاييبي زور تر به هوي شهو هلمه‌ي شهو بوو، نهك شهو هيرش كردنه سهر روسيا .

سونہ، سونئی، سہر سہوز، سہر کھسک

Latin : Anas platyrhynchos.

English : mallard.

Français : conard colvert.

Deutsch : Stockente.

Nederlands : wilde eend.

Svenska : gräsand.

Italiano : mallardo.

Español : Pato real.

Русский : крякв.

(عارہبی : البرکة، الخضاري؛ فارسی : کلہسیز؛ تورکی : یشیلباش)

سووره قانگ، سوړاويلک، سوړه پهن، سووره مراوی، گهر زهر

Latin : Tadorna ferruginea.
English : Ruddy Shelduck.
Français : Tadorne casarca.
Deutsch : Rostgans.
Nederlands : casarca.
Svenska : Rostand.
Italiano : casarca.
Español : Tarro Canelo.
Русский : Красная утка.

(عربي : الشهرمان الأحمر، فارسي : انقوت، توركي : انگت)

ھلئو

Latin : Aquile heliaca.
English : eastern imperial eagle.
Français : aigle impérial.
Deutsch : Östliche Kaiseradler.
Nederlands : keizerarend.
Svenska : kejsarörn.
Italiano : aquila imperiale.
Espanõl : águila imperial oriental.
Русский : Могильник.

(عارہبی : العقاب الملکی الشرقي، ملک العقبان؛ فارسی : عقاب شاھی؛ تورکی : شاه قارتال)

کولارہ، کولارہ، کورکورہ

Latin : Milvus migran.

English : black kite.

Français : Milan noir.

Deutsch : Schwarzmilan, Schwarzer Milan.

Nederlands : zwarte wouw.

Svenska : svart drake.

Italiano : aquilone nero.

Espanol : Milano negro.

Русский : черный кайт.

(عارہبی : حداء، حدایہ؛ فارسی : زغن؛ گوشت ربا)

مہلہ رُوژہ

Latin : Nectarina asiatica.
English : purple sunbird.
Français : souimanga asiatique.
Deutsch : Purpernektarvogel.
Nederlands : purperhoningzuiger.
Svenska : lila honungsugare.
Italiano : Nettarinia purpurea.
Español : Suimanga asiático
Русский : фиолетовая солнечная птица.

(عارہبی : تمیر آسیوی، فارسی : شہدخور، تورکی : فلسطین گونہش قوشو)

Mełoyek le Xermanî Edebyat

– Çend Wêneyekîş

[*Dr. Kamran Bedir-khan, Boccaccio, Hejar, Buddha, Apuleius,
Arthur Welby, Lucian, Kfizri, Erasmus, Grimm, Malba Tahan,
Thomas Hardy, Remco Kampert, F.W. Burtony, Goya, P. Aldi, etc.*]

Şêrko Hejar

2020